

**KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ERGENLİK DÖNEMİNDE BAĞLANMANIN ANNE-BABA TUTUMU VE
BESLENME ÖZELLİKLERİ İLE LİDERLİK BECERİLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Eda Nur SAÇAN

Yüksek Lisans Tezi

**KONYA
Temmuz 2023**

ERGENLİK DÖNEMİNDE BAĞLANMANIN ANNE-BABA TUTUMU VE
BESLENME ÖZELLİKLERİ İLE LİDERLİK BECERİLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Eda Nur SAÇAN

KTO Karatay Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı
Çocuk Gelişimi Tezli Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nurhan ÜNÜSAN

Konya
Temmuz, 2023

BİLDİRİM

Enstitü tarafından onaylanan Yüksek Lisans/Doktora tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını basılı veya dijital biçimde arşivleme ve aşağıda belirtilen koşullar dahilinde erişime açma iznini KTO Karatay Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle, Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak ve gelecekteki çalışmalar (makale, kitap, lisans, patent vb.) için tezimin tamamının veya bir bölümünün kullanım hakları yalnızca bana ait olacaktır.

Tezimin bütünüyle kendi çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izinle kullanılması zorunlu olan kaynakları, yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde izinlerin suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” kapsamında, tezim, aşağıda belirtilen koşullar haricince, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve KTO Karatay Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

☐ Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.¹

☐ Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ertelenmiştir.²

☐ Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.³⁴

Temmuz 2023

Eda Nur SAÇAN

¹ MADDE 6(1) Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

² MADDE 6(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

³ MADDE 7(1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

⁴ MADDE 7(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez/Proje Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak Prof. Dr. Nurhan ÜNÜSAN danışmanlığında tarafımdan üretilen bu tez/proje çalışmasında; sunduğum tüm veri, enformasyon, bilgi ve belgeleri bilimsel etik kuralları çerçevesinde elde ettiğimi, tüm değerlendirme, analiz, bulgu ve sonuçları bilimsel usullere uygun olarak sunduğumu, tez/proje çalışmasında yararlandığım kaynakların tümüne bilimsel normlara uygun biçimde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, tezimin/projemin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Temmuz 2023

Eda Nur SAÇAN

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım süresince tecrübeleriyle beni yönlendiren ve yardımlarını hiç esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Nurhan ÜNÜSAN'a, daima tezin gelişimini takip eden, yönlendirmeleriyle bu süreçte beni yüreklendiren, yoluma ışık tutan Doç. Dr. Hatice YALÇIN'a ve öğrenim hayatım boyunca maddi-manevi desteklerini esirgemeyen SAÇAN ailesine teşekkür ederim.

Temmuz, 2023

Eda Nur SAÇAN

ÖZET

Eda Nur SAÇAN

Ergenlik Döneminde Bağlanmanın Anne-Baba Tutumu Ve Beslenme Özellikleri İle
Liderlik Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yüksek Lisans Tezi

Konya, 2023

Bu araştırmanın amacı, ergenlik döneminde bağlanmanın anne-baba tutumları ve cinsiyet özellikleri ile liderliğe etkisinin incelenmektedir. Araştırma betimsel tarama modelinde yapılmıştır. Araştırmanın evreni Konya ilinde seçilen Anadolu liselerin 9., 10., 11., 12. sınıflarda öğrenimlerini sürdürmekte olan öğrencilerdir. Araştırma sonucunda erkek katılımcıların liderlik özellikleri kadın katılımcıların liderlik özelliklerine göre daha yüksek olduğu; anne bağlanma düzeyi ile cinsiyet arasında herhangi bir fark çıkmadığı; anne baba tutumları ile cinsiyet arasında herhangi bir fark çıkmadığı; katılımcıların liderlik özellikleri anne ve baba evlilik süresi değişkenine göre farklılaşmadığı; ailede tek çocuk olanların özgüveni 2 kardeş, 3 kardeş ve 4 kardeş ve daha fazla kardeş olanlara göre daha yüksek çıktı; liderlik özellikleri ile anne ve baba bağlanma ve anne baba tutum olumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca katılımcıların liderlik becerilerini anne baba tutumları ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı; yine liderlik becerilerini anne baba tutumlarının kabul/ilgi ve kontrol/denetleme alt boyutları ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı; katılımcıların liderlik becerilerini anne bağlanma ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan baba bağlanma envanteri algıları liderlik becerisini yordamadığı ortaya çıkmıştır. Katılımcıların liderlik becerilerini anne baba tutumları ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Ergenlik, bağlanma, anne baba tutumu, liderlik

ABSTRACT

Eda Nur SAÇAN

Investigation of the Relationship between Attachment, Parental Attitudes and
Nutritional Characteristics and Leadership Skills in Adolescence

Master's Thesis

Konya, 2023

The aim of this study is to examine the effects of attachment on parental attitudes and gender characteristics and leadership during adolescence. The research was carried out in the descriptive survey model. The universe of the research is the students who continue their education in the 9th, 10th, 11th and 12th grades of Anatolian high schools selected in Konya. As a result of the research, the leadership characteristics of male participants were higher than the leadership characteristics of female participants; there was no difference between maternal attachment level and gender; there was no difference between parental attitudes and gender; the leadership characteristics of the participants did not differ according to the variable of the mother and father's marriage duration; the self-confidence of those who have only one child in the family is higher than those who have 2 siblings, 3 siblings and 4 siblings or more; leadership characteristics, attachment to parents and attitudes of parents were found to be positive. In addition, the leadership skills of the participants were significantly predicted by their parents' attitudes and gender; Again, leadership skills were significantly predicted by parental attitudes, acceptance/interest and control/supervision sub-dimensions, and gender; It was concluded that the leadership skills of the participants were significantly predicted by maternal attachment and gender. On the other hand, it was found that perceptions of father attachment inventory did not predict leadership skills. It was concluded that the leadership skills of the participants were significantly predicted by their parents' attitudes and gender.

Keywords

Adolescence, attachment, parental attitude, leadership

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	5
1.2. Araştırmanın Önemi	6
1.3. Tanımlar	7
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE KONU İLE İLGİLİ BİLGİLER	8
2.1. Ergenlik	8
2.1. Bağlanma.....	10
2.1.1. Bağlanma Stilleri	12
2.1.2. Bağlanma Kuramları.....	15
2.1.3. Bağlanma Davranışları ve Gelişimi.....	17
2.1.4. Bağlanmanın Sürekliliği	25
2.1.5. Güvenli Bağlanma	25
2.1.6. Anne Sütü ile Bağlanma İlişkisi	26
2.2. Anne Baba Tutumları	34
2.3. Beslenme	38
2.3.1. Erkek ve Kız Çocukların Beslenme İhtiyaçları	40
2.3.2. Enerji ve Protein Gereksinimleri	42
2.3.3. Mineral ve Mikro Besin Gereksinimleri.....	43
2.3.4. Vitaminler	45
2.4. Liderlik	46
3.YÖNTEM.....	60
3.1. Araştırmanın Modeli	60
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	60
3.3. Araştırmanın Varsayımları	60

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	61
3.5. Veri Toplama Araçları.....	61
3.5.1. Anne Baba Tutum Ölçeği	61
3.5.2. Liderlik Özellikleri Ölçeği.....	62
3.5.3. Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri.....	62
3.6. Verilerin Analizi.....	62
4.BULGULAR.....	64
4.1. Araştırmanın Sosyodemografik Özellikleri.....	64
4.2. Araştırmanın Fark Testleri	65
4.2.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemi (Cinsiyet değişkeni)	65
4.2.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemi (Yaş Değişkeni)	67
4.2.3. Araştırmanın İkinci Alt Problemi (Anne Eğitim Değişkeni).....	69
4.2.4. Araştırmanın İkinci Alt Problemi (Baba Eğitim Değişkeni)	70
4.2.5. Araştırmanın İkinci Alt Problemi (Aile Ekonomik Düzeyi)	72
4.2.6. Araştırmanın İkinci Alt Problemi (Anne ve Baba Evlilik Süresi).....	74
4.2.7. Araştırmanın İkinci Alt Problemi (Kardeş Sayısı)	76
4.2.8. Araştırmanın İkinci Alt Problemi (Ebeveynlerin Durumu).....	78
4.3. İlişki (Korelasyon) Analizi	81
4.4. Regresyon (Etki) Analizi.....	82
4.4.1. Anne Baba Tutumları ile Cinsiyetlerinin Liderlik Becerileri Üzerindeki Etkisi	82
4.4.2. Anne Baba Tutum Ölçeği Alt Boyutları ile Cinsiyetlerinin Liderlik Becerileri Üzerindeki Etkisi	83
4.4.3. Anne Bağlanma Envanteri ve Baba Bağlanma Envanteri ile Cinsiyetlerinin Liderlik Becerileri Üzerindeki Etkisi.....	84
4.4.4. Anne Bağlanma Envanteri, Baba Bağlanma Envanteri, Anne Baba Tutumları ile Cinsiyetlerinin Liderlik Becerileri Üzerindeki Etkisi.....	86
4.4.5. Anne Bağlanma Envanteri, Baba Bağlanma Envanteri, Anne Baba Tutum Alt Boyutları ile Cinsiyetlerinin Liderlik Becerileri Üzerindeki Etkisi.....	87
5.TARTIŞMA	89
6.SONUÇ ve ÖNERİLER.....	93
KAYNAKLAR	94
ÖZGEÇMİŞ	111
EKLER.....	112
Ek 1. Kişisel Bilgi Formu.....	112

Ek 2. Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri-Anne.....	113
Ek 3. Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri-Baba	114
Ek 4. Liderlik Özellikleri Ölçeği	115
Ek 5. Anne-Baba Tutum Ölçeği	117

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Benlik ve Başkaları Modeli	14
Tablo 2. Ergenlik Döneminde Seçilen Besinler İçin Önerilen Diyet Ödenekleri (RDA)	41
Tablo 3. Ergenlik Döneminde Boy, Kilo ve Vücut Kompozisyonundaki Değişiklikler	41
Tablo 4. Ölçek ve Alt Boyutların Normallik Varsayımı	62
Tablo 5. Demografik Değişkenlere Göre Dağılım	64
Tablo 6 : Ölçeklerin Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	65
Tablo 7 : Ölçeklerin Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	67
Tablo 8 : Ölçeklerin Anne Eğitim Değişkenine Göre Karşılaştırılması	69
Tablo 9. Ölçeklerin Baba Eğitim Değişkenine Göre Karşılaştırılması	70
Tablo 10. Ölçeklerin Aile Ekonomik Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılması	72
Tablo 11. Ölçeklerin Anne ve Baba Evlilik Süresi Değişkenine Göre Karşılaştırılması	74
Tablo 12. Ölçeklerin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Karşılaştırılması	77
Tablo 13. Ölçeklerin Ebeveynlerin Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılması	79
Tablo 14. Ölçekler ve alt boyutlarla Korelasyon Tablosu	82
Tablo 15. Anne baba tutumları ile cinsiyetlerinin liderlik özellikleri(becerileri) üzerine etki analizi	83
Tablo 16. Anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ile cinsiyetlerinin liderlik özellikleri(becerileri) üzerine etki analizi	84
Tablo 17. Anne Bağlanma Envanteri ve Baba Bağlanma Envanteri ile cinsiyetlerinin liderlik özellikleri(becerileri) üzerine etki analizi.....	85
Tablo 18. Anne Bağlanma Envanteri, Baba Bağlanma Envanteri, Anne Baba Tutumları ile cinsiyetlerinin liderlik özellikleri(becerileri) üzerine etki analizi.....	86
Tablo 19. Anne Bağlanma Envanteri, Baba Bağlanma Envanteri, Anne Baba Tutum Alt Boyutları ile cinsiyetlerinin liderlik özellikleri(becerileri) üzerine etki analizi.....	87

1. GİRİŞ

Ergen-ebeveyn bağlanmasının bilişsel, sosyal ve duygusal işlevsellik üzerinde derin etkileri vardır. Güvenli bağlanma, yüksek riskli davranışlara daha az katılım, daha az zihinsel sağlık sorunu ve gelişmiş sosyal beceriler ve başa çıkma stratejileri ile ilişkilidir (Lindsey, Caldera, & Tankersley, 2009). Ebeveynlerine güvensiz bağlanan ergenlerin, riskli davranışlarda bulunma, davranış sorunları gösterme ve dürtüsellik gibi duygusal düzenleme ile ilgili zorluklar yaşama olasılıkları daha yüksektir (Jaeger, Hahn, & Weinraub, 2000).

Ergenler bağımsız karar verme ve kendini ifade etme eğilimindedir (Kobak & Sceery, 1988: 136). Ancak bu geçiş döneminde ebeveynler çocuk-ebeveyn ilişkisinin dönüşümüne ve ergenlik döneminde bilişsel, dil, ahlak, sosyal ve duygusal açıdan çocukluktan ergenliğe geçişlerine ve ergenlik döneminin gelişimsel özelliklerindeki farklılıklara her açıdan destek olmaktadır (Holt, Mattanah, & Long, 2018:744).

Günümüzde yapılan pek çok araştırmada ergenlik dönemindeki gelişimin ergenler ve ebeveynleri arasındaki iletişimde mesafenin arttığı (Sabri, Khoshbakht, & Golzar, 2015: 182); ergenlerin ebeveynlerden duygusal anlamda uzaklaşmayla birlikte bağımsızlaşma yaşadıkları (Brumariu & Kerns, 2013) belirtilmektedir. Bu özellikler de ergenler ile ebeveynler arasındaki bağlanmayı etkilemektedir. Ancak ergenlerin diğer ilişkileri önem kazanmaya başlasa da ebeveynlere bağlanma halen önemini korumaktadır.

Bağlanma teorisinin kavramsal çerçevesini temelde güvenlik ve yakınlık oluşturmaktadır. (Bowlby, 1982). Bağlanma kuramı yaşamın ilk anlarından itibaren oluşturulan bağlanma örüntüleri ile ilişkilendirilmiştir (Morsünbül & Çok, 2011). Bebekler kendi güvenliklerini sağlayamadıkları için tehlike anlarında bakım veren figürün yanlarında bulunmalarını isterler. Bebek yakınlığın oluşturduğu hisle kendini rahat ve güvende hisseder. Bebeğin bakımını üstlenen kişi bağlanma figürü olarak tanımlanırken, bebeğe bakım veren kişi genellikle annedir (Öztürk, 2019).

Bağlanma bir çocuğun erken çocukluk döneminde yaptığı davranışlar ve yetişkinlikte gelişiminin nasıl ilerleyeceği hakkında bilgi vermektedir (Jeager vd., 2000). Bağlanma stilleri, ergenlerin bağlanma figürüne karşı verdiği tepkiyi yansıtır. Bebeğin yaşam

döngülerinde ve gelişiminde sağlıklı olabilmesi için bağlanma figürü ile güvenli bağlanma oluşturmaya beklenmektedir (Soysal, Bodur, İşeri, & Şenol, 2005).

Bir çocuğun bağlanmasının niteliği, çocuğun diğerlerinin duyarlılığına ve güvenilirliğine ilişkin inançlarını şekillendirmektedir (Zeinali, Sharifi, Enayati, Asgari, & Pasha, 2011) ve ebeveyn ile bağlanma çocuğun dünyayı keşfettiği güvenlik düzeyini belirler (Brumariu & Kerns, 2013). Bu durum erken ilişkiler, ergenlik ve yetişkinlikte gelecekteki ilişkilerin geliştirildiği (içsel çalışan modeller) modelleri oluşturmaktadır (Jenkins-Guarnieri, Wright, & Hudiburgh, 2012).

Eğer duyarlı ve tutarlı bir şekilde bir çocuğa bakım verilirse, çocuk ihtiyaç duyduğunda diğerlerinin ulaşılabilir ve destekleyici olacağı beklentisini geliştirir (Colman & Thompson, 2002) (Gülbahçe, Çetinkaya, & Özkurt, 2016). Buna karşılık, ihmalkâr veya reddedici bir tavırla yetiştirilenler, kişilerarası ilişkiler ve sosyal etkileşimlerle ilgili olumsuz beklentiler oluşturmaktadır (Zeinali vd, 2011). Araştırmalar, bağlanma stiline ergenlik dönemindeki bireylerin kişilik özelliklerini (Nofle & Shaver, 2006) ve romantik aşk, arkadaşlıklar ve duygusal işlevsellikten (Fraley & Shaver, 2000) kişilerarası iletişim ve sosyal davranışa kadar pek çok kişilerarası davranış biçimini ve ebeveyn-ergen etkileşimindeki özellikleri etkilediğini göstermiştir.

Ebeveyn tutumlarının en belirgin iki özelliği “duygusal ilişki boyutu” ve “kontrol boyutu”dur. Duygusal ilişki boyutu incelendiğinde, bu boyutun çocuk merkezli alıcı tutumdan reddedici tutuma kadar değişen bir yelpazede değiştiği görülmektedir. Aynı şekilde “kontrol boyutu” da kısıtlayıcı tutumdan hoşgörülü tutuma kadar geniş bir alanı kapsamaktadır (Maccoby & Martin, 1984).

Ebeveyn tutum ve davranışları ergenlik döneminde, ailelerin kız ve erkeklere yönelik yetiştirme yaklaşımları ve beklentilerinin farklılaşmaktadır (Lan & Isacoff, 2022). Toplumsal cinsiyet rollerinin edinilmesinde bebeklikten itibaren ailenin sosyalleştirme süreci büyük önem taşır ve ergenlikte de etkileri devam eder (Blakemore, 2008). Cinsiyetçi anlayışta kadınlık ve erkeklik, birbirinin zıttı ve birbirini dışlayan kategoriler olarak inşa edilir (Demren, 2001). Geleneksel toplumsal cinsiyet algısı kadın ve erkeğe yönelik çeşitli davranış kalıpları, nitelikler üretirken erkeklik ve kadınlığı karşıtlıklar içerisinde ele alır. Bu karşıtlıklar sert-narin, akılcı-duygusal, etkin-edilgen, otoriter-itaat

eden şekilde erkeklik ve kadınlığa ilişkin yargılarda karşımıza çıkmaktadır. Bu karşıtlıklar içerisinde erkeğe; sert, akılcı, etkin, otoriter sıfatlar atfedilir (Özdemir, 2019). Evdeki babanın her zaman araba kullanması ve evdeki annenin her zaman yemek yapması gibi örtülü mesajlar bile, cinsiyet ifadesi de dahil olmak üzere ergen cinsiyet gelişimini etkileyebilir (Mesman & Groeneveld, 2018).

Bazı durumlarda ebeveynler tarafından cinsiyet ile ilişkili yapılan baskı çocuklar ve ergenler için psikososyal sonuçları etkileyebilir ve sonuçları yetişkinlik boyunca devam eder. Ergenlik döneminde, anne ve babaların genel olarak kız ve erkeklere yönelik farklı davranışlar sergilediği görülmektedir. Özellikle kızlara uyumlu ve sınırlı davranış kalıplarında hareket etmesini isterken erkeklerden daha girişken olmasını istemektedir (Bailey & Zucker, 1995).

Ebeveynlerin tutumları ve cinsiyet ile ilişkili değerleri, ergenlik döneminde sosyalleşmeyi ve sosyal ortamlardaki liderlik özelliklerini de etkilemektedir (Giddens, 2013). Sosyal çevre ve özellikle okul, bireylerin çoğunluğunun deneyimlediği ilk resmi organizasyondur. Ayrıca çocukluk ve ergenlik dönemindeki birincil örgütsel deneyimler yakın sosyal çevrede ve okulda yaşanmaktadır (Başaran, 2008). Liderlik, günlük yaşamdaki etkileşimlerimizi etkiler ve bu etkileşimlerin çoğu, iş ortamında, okulda veya günlük yaşamda çeşitli şekillerde farklı durumlara nasıl yaklaşılması gerektiğini belirleyen bir kişilik özelliğidir (Karnes & Bean, 2010). Ergenlik dönemindeki gelişimsel özellikler incelendiğinde, sorunla mücadele etmek için belirli bir liderlik tarzı bulunmamaktadır (Lee, Recchia, & Shin, 2005).

Ergenlik döneminde liderlik becerileri, her durumun gerekliliklerine uyarlanmayı gerektirir. Bu yaklaşımla ilgili olarak Kamacı (2010), insanların çevreleriyle olan etkileşimlerine vurgu yaparak sosyal zekâ kavramına odaklanmaktadır. Yalnızca bir bireye ve duygularına odaklanmanın ötesinde, sosyal zekâ, insanların bu duyguları çevreleyen durumu analiz etmelerine, yorumlamalarına ve bunlara uygun şekilde tepki vermelerine olanak tanır (Landau & Kineret, 2001:682). Aile, diğer gelişimsel alanlarda olduğu gibi zekâ gelişiminin de temellerinin atıldığı ilk ortamı oluşturmaktadır. Çocuklar günlük etkileşimlerinde deneyimleyerek en iyi şekilde öğrenirler (Panepinto, 2019). Aileler çocuklarının gelişimini yalnızca söylemleriyle değil aynı zamanda davranışlarıyla

da desteklemektedir. Bağlanma teorisi, bebek-bakıcı etkileşimlerinde kişilerarası ilişkiler etrafındaki kalıcı inanç ve eğilimlerin nasıl geliştiğini ve diğer kişilerarası ilişkilere nasıl aktarıldığını açıklamaktadır (Walker, Double, Kunst, Zhang, & MacCann, 2022). Bu kalıcı özellikler, bağlanma stilleri olarak bilinir ve genel olarak güvenli bağlanmaya karşı güvensiz bağlanma biçimleri (örneğin, endişeli, kaçınan, kayıtsız, saplantılı vb.) olarak tanımlanır. Yetişkin bağlanmasının çocukluk deneyimlerinden ve olaylarından etkilendiği düşünülmektedir, öyle ki bağlanma stilleri yetişkin yaşam süresi boyunca nispeten sabittir. Yetişkin bağlanması, kişilik özellikleri, duygusal kapasiteler, duygulanım düzenlemesi ve başkalarının tutumları, inançları ve beklentileri dahil olmak üzere içsel ve kişilerarası faktörlerle ilgilidir (Wearden, Peters, Berry, Barrow, & Liversidge, 2008). Çocukların duygusal zekalarıyla annelerin duygusal zekâları arasında bir ilişki olmasa da annenin duygusal zekâsı çocuğunu besleme biçimini, çocuğuyla etkileşimini vb. belirler. Ebeveynlerin duygusal zekâları, çocukların yansıtıcı duygusal gelişiminde rol oynar (Katanani & Mas'oud, 2017).

Hartman & Harris, (1992), ebeveyn tutumlarının ve ev ortamında çocuğa sunulan fırsatların ergenlik döneminde liderlik becerilerinin gelişmesinde rol oynadığını vurgulamaktadırlar. Ebeveynlik tutumlarının küçük çocukların gelişimini nasıl etkilediğine ilişkin çok sayıda araştırma olmasına rağmen, ebeveynliğin ergenlik döneminde nasıl bir etki yarattığına dair çok az çalışma bulunmaktadır (McKinney & Renk, 2008). Demokratik ebeveynliğin duyguları ifade etme, erken yetişkinlerin duygularıyla başa çıkma gibi boyutlardan oluşan duygu yönetim becerileri üzerinde olumlu etkilerinin olduğu literatürde de benzer sonuçlar görülmektedir. Otoriter ebeveynler çocuklarının duygularını kucaklayan cezalandırıcı ebeveyn uygulamalarını çok fazla kullanırken ve ebeveynler ile çocuklar arasında hiyerarşik bir yapı ortaya çıkarken, demokratik ebeveynler daha sıcak ilişkiler kurarak çocuklarının duygularını ifade etme becerisini daha olumlu etkiledikleri ortaya konulmuştur (Chan, Bowev & Wyver, 2009). Çocuklar ve yetişkinler üzerinde yapılan çeşitli çalışmalar bu mantığı desteklemektedir. Örneğin, Englund, Levy, Hyson ve Sroufe (2000), bebeklik döneminde değerlendirilen güvenli bağlanma ile 15 yıl sonra katılımcıların ergenlik çağındayken düzenlenen bir hafta sonu kamp programında gözlemciler tarafından yapılan liderlik derecelendirmeleri arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Benzer şekilde, Scharf ve

Mayseless (2009), erken ergenlerden oluşan bir örnekleme, öğretmenler tarafından değerlendirildiği şekliyle sosyal liderlik nitelikleri ile akranlarla güvenli bağlanma arasında eşzamanlı bir ilişki bulmuşlardır.

Tüm bu bilgiler ışığında ergenlik döneminde bağlanmanın anne-baba tutumları ve cinsiyet özellikleri ile liderliğe etkisinin incelenmesinin önemli ve gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, ergenlik döneminde bağlanmanın anne-baba tutumları ve cinsiyet özellikleri ile liderliğe etkisinin incelenmesidir. Bu amaç cümlesinden hareketle aşağıdaki alt amaçlar oluşturulmuştur

- a) Ergenlik döneminde bağlanma, anne-baba tutumları ve liderlik puanları, cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- b) Ergenlik döneminde bağlanma, anne-baba tutumları ve liderlik puanları, yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- c) Ergenlik döneminde bağlanma, anne-baba tutumları ve liderlik puanları, anne eğitimi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- d) Ergenlik döneminde bağlanma, anne-baba tutumları ve liderlik puanları, -baba eğitimi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- e) Ergenlik döneminde bağlanma, anne-baba tutumları ve liderlik puanları, aile bireylerinin birlikte yaşama durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- f) Ergenlik döneminde bağlanma, anne-baba tutumları ve liderlik puanları, ailenin ekonomik durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- g) Ergenlik döneminde bağlanma, anne-baba tutumları ve liderlik puanları, anne ve babanın evlilik süresi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- h) Anne Bağlanma Envanteri, Baba Bağlanma Envanteri, Anne Baba Tutum Alt Boyutları ile Cinsiyetlerinin Liderlik Becerilerini yordamakta mıdır?

1.2. Araştırmanın Önemi

Ergenlik dönemi, çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecidir ve yaşanan değişimler çok boyutlu olup, gerçekleşen bir dönüşüm veya değişimi içerir. Ergenlerin sosyal dünyaları genişler: Ebeveynlerden uzakta önemli bir zaman geçirebilirler ve ebeveynler, çocukların deneyimledikleri ortamlar ve sosyal temaslar üzerinde daha az kontrole ve etkiye sahip olabilir. Ergenlik dönemine girilmesi yeni talepler getirir ve yaşam deneyimleri için önemli bir bağlam sağlar. Akranlar daha fazla önem kazanır ve ergenlik döneminde çocuklar sosyalleşme, eğlenme ve boş zaman etkinlikleri vb için ebeveynleri yerine akranları tercih ederler. Ergenlik dönemindeki değişimlerde anne baba tutumları ve ergen üzerindeki etkileri önemli oranda değişmektedir. Bu durum anne ve baba tutumları ve bağlanmanın liderlik becerileri üzerindeki etkilerinin ergenlik döneminde daha detaylı incelenmesinin önemli olduğuna işaret etmektedir.

Diğer yandan kız ve erkek çocukların liderlik özelliklerinin gelişiminde anne ve babaların etkilerinin ayrı ayrı incelendiği çalışmalara alanyazında çok sık rastlanmamaktadır. Liderlik gelişiminde olası cinsiyet farklılıkları ve anne-baba etkilerinin daha detaylı incelenmesi bu konudaki eksikliğin giderilmesi açısından önemli görülmektedir.

Bass (1990) liderliğin soyut bir kavram olarak kaldığını ve okul müfredatında göz ardı edildiğini, birçok okulun geleneksel akademik eğitimle liderlik eğitimi denkleştiremediğini ayrıca öğretmenlerin genellikle liderlik becerilerini geliştirme eğitimi almadıklarını dile getirmiştir. Mevcut araştırmadan elde edilen bulguların liderlik gelişimini destekleyecek programların geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma

- ❖ 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Konya iline bağlı Meram, Selçuklu ve Karatay ilçelerinde eğitim-öğretime devam eden 14-16 yaş arasındaki ergenler ile sınırlıdır.
- ❖ Öğrencilere uygulanacak uygulama ölçekleri ve kişisel bilgi formuyla sınırlıdır.
- ❖ Öğrencilerin kullanılan anketlere verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

❖ Araştırmada sadece anket tekniği kullanılmıştır.

1.3. Tanımlar

Bağlanma: Bowlby'nin (1969) bağlanma kavramı, bireylerin ait olma ve güven ihtiyacı nedeniyle yakın ilişkide oldukları kişilerle kurdukları derin duygusal bağı tanımlar. Yaşamın ilk yıllarında yeni doğan ile ona bakım veren kişi (bağlanma kişisi) arasında kurulan bağlanma ilişkisi yaşam boyunca diğer yakın ilişkilere taşınır. Bağlanma kuramı kapsamında yapılan çalışmalar çocuk yaşlarda bağlanma kişisiyle (genellikle anne) kurulan bağın niteliğinin gelecek dönemlerdeki ilişkilerde ve duygusal gelişimde belirleyici olduğunu göstermiştir (Cassidy & Shaver, 2008).

Anne baba tutumları: Ebeveynler, çocuklara günlük yaşam için gerekli olan temel becerileri, tutumları ve değerleri tüm yaşamlarının erken dönemlerinde öğretir ve eğitir (Cüceloğlu, 2000). Ana-babalar tarafından çocuklarına aktarılan yazılı olmayan bilgiler, çocukların toplumun sınırlarının gereklilikleriyle başarılı bir şekilde başa çıkmalarını sağlayacak şekilde çocuğu etkiler (Cullingford & Morrison, 1999).

Liderlik: Liderlik; takım çalışması, sorumluluk ve ülkü sahibi olma gibi özellikleri kapsayan, ayrı bir yeterlilik alanı olarak tanımlanmaktadır (Thompson, 2006: 344). Etkili liderlikte özgüven, stresle başa çıkma, duygusal açıdan olgun ve davranış değer tutarlılığına sahip olma önemlidir (Çelik, 2000) (Oğurlu, 2012). Ergenler, liderlik rollerini ve sorumluluklarını alabileceği fırsatlara ihtiyaç duymaktadır. Liderlik eğitimi en ulaşılabilir mekân olan okulda, tüm ergenler için fırsatlar olmalıdır (Thomas, 2020). Eğitim alanında çocuklardaki liderlik gelişimi ile ilgili çok az araştırma bulunmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE KONU İLE İLGİLİ BİLGİLER

2.1. Ergenlik

Ergenlik, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından çocukluk ve yetişkinlik arasındaki büyüme ve gelişmenin geçiş aşaması olarak tanımlanmaktadır. Pek çok ülkede ergenlik döneminin yaş sınırları farklı kabul edilse de WHO tarafından yaşamın 10 ila 18 yaş arasındaki dönemi ergenlik dönemi olarak sınırlandırılmaktadır (Odgers, Schueller, & Ito, 2020).

Pek çok toplumda ergenlik, ergenlik ve üreme olgunluğuyla sonuçlanan fiziksel değişikliklerin döngüsü ile eşittir. Ergenlik, olgunlaşmanın tamamen fiziksel yönlerinin yanı sıra psikolojik, sosyal ve ahlaki alanı kapsayan daha geniş terimlerle ifade edilmektedir (Thorisdottir, Asgeirsdottir, Sigurvinsdottir, Allegrante, & Sigfusdottir, 2017). Ergenlik döneminde, ebeveynlerden duygusal ayrılma sorunları da ortaya çıkar. Bu ayrılık duygusu, kişisel değerlerin oluşturulmasında gerekli bir adım olsa da kendi kendine yeterliliğe geçiş birçok ergeni bir dizi uyum sağlamaya zorlar (Sümer, Aktürk, & Helvacı, 2010).

Sosyal gelişim süreci, ergenleri çocukluğun sınırlı rollerinden yetişkinliğin daha geniş rollerine taşır. Gençler için sosyal çevrelerini genişletmek önemlidir. Küçük çocuklar çoğunlukla aileleriyle vakit geçirirler. Okula başladıklarında sosyal çevreleri genişler. Ergenliğe ulaştıklarında, takım sporları, öğrenci organizasyonları, öğretici ve eğlenceli etkinlikler şeklinde genişler (Kulaksızoğlu, 2014). Ergenler sosyal çevreleri genişledikçe aileleriyle daha az vakit geçirmekte ve akranlarına daha fazla odaklanabilmektedirler. Gençler ayrıca, rol modeli olarak işlev görebilecek nitelikte, aileleri dışındaki yetişkinlerle daha güçlü ilişkiler kurmaya öncelik vermektedirler (Avcı, 2006: 41; Steinberg, 2013: 24). Ailelerin çocukların liderlik özelliklerini ve liderlik potansiyelini fark etmesi sağlanarak gerek okul gerekse ev ortamında çocukları uygun yönlendirilme ve desteklenme için bilgilendirme çalışmaları ve işbirliği sağlamalıdır (Duran & Ramazan, 2021)

Ergenlerin toplumda nadiren kendilerine ait net rolleri vardır, bunun yerine çocukluk ve yetişkinlik arasında belirsiz bir dönemdedirler. Bu sorunlar kısmen de olsa bireyin yetişkinlik yıllarının doğasını belirler.

Aynı zamanda ergenlik, bireyin, yetişkine tanınan ayrıcalıkların verilmediğini anladığı zaman başlayan ve yetişkinin toplumsal rolünü kazandığı zaman sona eren gelişim ve değişim dönemi olarak tanımlanabilir (Shaffer, 2009). Ergenlerin geçirdiği bilişsel, sosyo-duygusal, fiziksel ve davranışsal değişiklikler ve daha yapılandırılmış bir okul ortamına geçiş; artan özerklik ve ebeveynlerinden bağımsızlık düzeylerine eşlik eden, artan pozitif benlik duygusu üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir (Scharf ve Goldner 2018). Ancak ergenlikte, kendine veya çevresine zarar verici ve sorunlu davranışlar aynı anda ortaya çıkabilir ve hızlanabilir (Elliott, 2009).

Ergen birey, artık çocuk değildir ve ondan yetişkin gibi davranması yani yetişkine özgü bazı sorumlulukları üstlenmesi beklenmekte, aynı zamanda ergenin de bedeni ve ruhindaki değişikliğe uyum sağlaması, dönemin getirdiği stresörlerle (dürtüsellik, beden imajı; ebeveynleri, akranları, çevresi ile iletişim sorunları gibi) baş etmesi gerekmektedir (Santrock, 2011).

Ergenlik döneminde sosyal rollerini genişletmek konusunda özel bir çaba harcanmaktadır. Ergenlerin beyinlerinde, duygularında ve bedenlerinde deneyimledikleri değişiklikler, onları daha karmaşık sosyal roller üstlenmeye hazırlamaktadır. Bilişsel ve duygusal gelişim, ergenlerin daha derin konuşmalar yapmalarına ve duygularını daha iyi ifade etmelerine yardımcı olmak için birlikte çalışır. Fiziksel gelişim, ergenlerin yetişkin olduklarının ve onlara daha fazla sorumluluk yüklenebileceklerinin sinyallerini verir. Ergenler okulda, bir takımında veya farklı ortamlarda liderlik pozisyonu almak gibi yeni roller üstlenebilirler (Blakemore, 2008).

Gençler tipik olarak bazı karmaşık duyguları yaşamın erken dönemlerinde ifade etmeye başlasalar da ergenler içsel deneyimlerini incelemeye ve duygularını sözel olarak ifade etmeye başlarlar. Bununla birlikte, prefrontal korteks erken yetişkinliğe kadar tam olarak gelişmediği için, ergenler genellikle vücut dilini ve yüz ifadelerini yorumlamakta zorlanırlar. Prefrontal korteks geliştikçe ve soyut düşünme kapasitesi arttıkça, ergenler başkalarıyla daha derin empati kurabilirler (Kulaksızoğlu, 2014).

Ergenlerin sosyal olarak gelişme biçimleri büyük ölçüde çevrelerine bağlıdır. Kırsal veya kentsel alanda yaşama gibi faktörler ergenlerin sosyal ve duygusal gelişimlerini etkilemektedir. Ergenlerin yaşadıkları travmatik deneyimler, tüm gelişimsel alanlarda stres reaksiyonlarına neden olabilir. Travmadan kurtulan bazı kişiler duygularını düzenlemekte, uyumakta, yemek yemekte ve harekete geçmekte ya da karar vermekte güçlük çekerler (Üstüner Top, 2015). Tüm ergenler hayatlarında kendilerine destek sunan, yeni sosyal ve duygusal becerilerini test etmeleri için fırsatlar sunan, nasıl başarılı olunacağına dair rehberlik ve onları önemseyen yetişkinlere ihtiyaç duyarlar. Sosyal çevrenin ergen gelişiminde oynadığı kilit rol, aynı yaştaki ergenlerin farklı sosyal durumlarla başa çıkma becerilerinde büyük farklılıklar göstermelerini sağlar (Holt, Mattanah & Long, 2018: 746).

2.1. Bağlanma

Bebeklerin büyüme döneminde birçok alanda gelişimlerini sağlıklı olarak tamamlayabilmesi istenmektedir. Duygusal olarak bu gelişim sürecini tamamlanabilmesi için en önemli faktör anne ve babaya aittir. Anne, baba ve çocuk arasındaki ilişkinin özellikleri, niteliği, sürekliliği gibi birçok faktör bebeğin gelişimini ve hayatındaki alanları etkileyecek kadar önemlidir (Keser, 2006). Bu ilişkinin ortaya çıkardığı gelişim özelliklerinden bir tanesi de bağlanmadır. Bağlanma bebek ile bebeğe birinci dereceden bakım veren kişi arasında ortaya çıkan güçlü duygusal bir bağ olarak tanımlanabilir (Morsünbül ve Çok, 2011: 584).

Ainsworth (1992) bağlanma kavramını, bebeğin doğumundan itibaren temel bakım veren ve çevre ile girdiği etkileşim sonucunda gelişen yakınlık, güven arayışı içeren duygusal bir sistem olarak ifade etmiştir. Bowlby (1982) ise bağlanmayı temel bakım veren kişiye karşı oluşan güvenin devamlılığını sağlayan duygusal ve kuvvetli bir sistem olarak ifade etmektedir. Bowlby bağlanmanın birden fazla kişiye karşı olabileceğini ancak temel bağlanma figürünün çoğu zaman anne olduğunu bazı durumlarda ise çocuğa ağırlıklı bakım veren kişiyle bağlanmanın gerçekleşebileceğini belirtmektedir.

Yeni doğanın ilk yıllarında bakım veren ilgilenen kişi ile arasında bağ kurulur. Bu bağ yaşam boyunca devam eder. Yapılan bazı çalışmalarda da belirtildiği gibi, ilk kurulan

bağlanmanın kalitesi, yaşam boyunca devam eden dönemlerde çocuğun duyuşal gelişimini etkilemekte ve ilişki geliştirmesini belirlemektedir (Mikulincer & Shaver, 2007). Anne- bebek arası bağ ilk andan itibaren başlarken, baba- bebek bağlanması zamanla gelişmektedir. Bu bağ baba ile bebek paylaşımından etkilenmektedir, baba ve bebek ne kadar çok birlikte olup, paylaşımları ne kadar artarsa aralarındaki bağ da o kadar güçlü olacaktır (Lowdermik & Perry, 2004). Babanın bebeği ile birlikte vakit geçirmesi, bebeğine dokunması, onunla konuşması, oynaması, bebeği ile ilgili kararlara aktif olarak katılması baba-bebek arasındaki bağlılığı artırır ve daha sonraki baba-çocuk ilişkisini daha kuvvetli hale getirip devamlılığını sağlar (Semerci, 2009, s. 72).

Aile dışında yeni bağlantılar kurmak ve kimlikler oluşturmak, sağlıklı gelişimin normal bir parçasıdır. Aile çevresi dışındaki insanlarla etkileşim kurmak, ergenlere farklı bağlantılarda sağlıklı ilişkileri nasıl sürdüreceklarını ve daha geniş toplulukta oynayabilecekleri rolleri belirlemeyi öğretebilir. Yine de ergenler bu yeni rolleri deneyimlerken desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (Herrington & Brussoni, 2015: 479).

Brown (2011) akran grubu perspektifinde popülerlik kavramını incelediği ve ergen akran sistemlerinde statünün rolünü vurguladığı bölümde ergenlik döneminde diğer insanların nasıl hissettiğinin daha fazla farkına varma eğilimi olduğunu belirtmektedir. Empati kurma ve insanlar arasındaki benzersiz farklılıkları takdir etme yeteneği ergenlikte artmaktadır (Güngörmüş, 2015: 217). Ergenler genellikle diğer insanların duygularını hesaba katmayı, başkalarının acılarına karşı şefkatli olmayı, aktif bir şekilde dinlemeyi ve sözlü olmayan ipuçlarını yorumlamayı öğrenirler (Üstüner Top, 2015).

Bağlanma figürü bebeğin ihtiyaçlarına karşılık verebildiğinde sağlıklı bir gelişim süreci tamamlanabilmektedir. Bu gelişim sürecinin sağlıklı tamamlanabilmesinin yanında bebeğin dış ortamla bağlantı kurabilmesi, rahat bir duyguyla oyunlara girebilmesi gibi temel çocukluk becerilerinin de sorunsuz bir şekilde devam edebilmesi için önemlidir. Kendine olan güveni, benlik ve öz yeterlilik kavramları da bu bağlanma süreci ile birlikte şekillenmektedir. Sağlıklı olmayan bir bağlanma süreci sonucunda çocuk girdiği yabancı ortamlarda stres altında hissedecektir (Ainsworth, 1992).

Lopez ve Brennan'ın (2000) yaptığı araştırmada ebeveynlerin davranışlarının çocuğun bağlanma sürecinde doğrudan bir etkisi olduğu kanıtlanmıştır. Çocuklarına yeterince

sevgi ve ilgi veren figürlerin güvenli bağlanmaya ortam oluşturduğu da bu çalışmalar doğrultusunda bilinmektedir. Yaşanan sorunların ise çocuğun bağlanma sürecini doğrudan olumsuz etkilediği de söylenmektedir (Lopez & Brennan, 2000: 285).

"Ekosistem Teorisi"ne göre, bir mikro sistem olarak aile, bireyler üzerinde en doğrudan ve derin etkiye sahiptir (Tudge, Mokrova, Hatfield, & Karnik, 2009). Ebeveyn-çocuk bağlanması, aile ortamı faktörünün önemli bir yönüdür. Ampirik çalışmalar, bireysel problem davranışı etkileyebileceğini doğrulamıştır. Örneğin, bazı araştırma bulguları, ebeveyn-çocuk bağlanmasının çocuklarda kaygı (Wang, ve diğerleri, 2016)ve depresyon gibi olumsuz duygularla (Zhao, 2012) , aynı zamanda bireylerin saldırgan davranışlarını ve problemleri internet kullanım davranışlarını da etkilediğini bulmuştur (Li, Li, & Zhang, 2016). Benzer şekilde, bireylerin davranış gelişiminin olumlu bir yönü olarak, iyi davranış alışkanlıklarının oluşumu ve gelişimi de ebeveyn-çocuk bağlanmasından etkilenecektir. Buna ek olarak, Bowlby'nin Bağlanma Teorisi, bağlanmayı bir çocuk ile belirli bir kişi arasındaki yakın ilişki olarak tanımlarken olumlu ebeveyn-çocuk bağlanmasının çocukların büyümesi ve gelişmesi için önemli bir faktör olduğunu savunmaktadır (Bannink, Brooren, Jansen, & Raat, 2013). Bu duygusal sıcaklık ve sosyallik sağlayabilir. Duygusal sıcaklık, çocukların duygusal ihtiyaçlarının zamanında karşılanmasını sağlar ve bu da çocukların uygun duygu yönetimi yöntemlerini edinmelerine yardımcı olur. Sosyal kontrol, sosyal normları ve beklentileri karşılamak için sosyal üyelerin diğerlerinin davranışlarını doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkilediği düzenleyici bir işlevdir (Lewis & Rook, 1999). Özellikle çocuklar, ebeveynlerini hayal kırıklığına uğratmak istemedikleri için iyi davranış alışkanlıkları geliştirme şanslarını artırır. Önceki araştırmalar, ebeveyn-çocuk bağlanması ile iyi kişilerarası beceriler (Wu & Zou, 1995), toplum yanlısı davranış (Laible, Carlo, & Roesch, 2004) ve olumlu duygu düzenleme stratejileri (Zhang, 2011) gibi iyi davranış alışkanlıkları arasında yakın bir ilişki olduğunu bulmuştur.

2.1.1. Bağlanma Stilleri

Bebeklikle birlikte şekillenen bağlanma stilleri, kişinin hayatında önemli rol oynamakta ve ilerleyen dönemlerde etkileri görülmektedir. Bağlanma ile ilgili yapılan alan

alışmaları ncelikli olarak bebekliğe odaklanmış olup daha sonra bağlanmanın çocukluk ve yetişkinliği de kapsadığı görüşü kabul edilmiştir (Bowlby, 1982).

Bowlby (1982) bağlanmanın ömür boyu devam ettiğini ve erken çocuklukta oluşturulan zihinsel modellerin yetişkinlik döneminde de değişikliğe uğramadan devam ettiğini ne srmştir. Bowlby (1982) bağlanma kuramına göre; bebeklik döneminde başlayan bağlanma stili kişilerin bireylerarası ilişkilerinde, duygusal ilişkilerinde hatta ilerleyen zamanda kendi çocuklarıyla ebeveynlik ilişkilerine yansımaktadır. İlişkilerin temeli bebeklikte atıldığı için ilerleyen dönemlerde ilişkiler ve özellikleri benzerlik göstermektedir.

Ainsworth'un çalışmaları (1992) bu düşünceleri destekler şekildedir. Ona göre güvenli bir liman, gveli bir sığınak bulmak ilişkilerin temelidir. İlişkiler ilerleyen dönemlerde buna göre şekillenir. ocuk bağlanma modeliyle güven bağını kuramadığı zaman keşfetme ve gelişim görevlerine ilişkin becerilerinin gelişmesi aksamaktadır. Çocuklukta oluşan bağlanma modelinin ulaşılabilir ya da ulaşılamaz niteliğindeki kaygılar yetişkinlik döneminde kişilere bağımlı olma, olgun davranışlar sergileyememe, ilişkilerinde saplantılı davranma ve evre ile kısıtlı iletişim halinde olmak şeklinde yansımaktadır (Bowlby,1982). Ainsworth vd. (1992) 'Yabancı Durum' adını verdikleri betimsel nitelikte bir çalışmayı ele almışlardır. Bu alışma çocukların oyun odasında gözlenmesi temeline dayanmaktadır. Bu çalışmada çocuklar anneleri ile birlikte oyun odasına alınmaktadır. Daha sonra anne odadan çıkarılmakta ve belli bir sreden sonra tekrar odaya dönmektedir. Deneyde annelerinden belli bir süre içerisinde ayrı kalan çocukların annelerinin yokluğunda oluşan stresleriyle nasıl başa çıktıkları ve duruma verdiği tepkiler gözlenmiştir. İlk aşamada anne ile birlikte oyun odasında bulunan ocuk, anne varlığında oda da dolaşıp oyuncakları inceleyip incelememesi şeklinde gözlenmiştir. Ardından anneye verilen bir işaretle anne odadan ayrılmıştır ve çocuğun bu duruma verdiği tepkiler incelenmiştir. Hemen sonrasında ise odaya bir araştırmacı girmiş ve bu durumda çocuğun yabancıya karşı vermiş olduğu tepki gözlenmiştir. Son olarak anne tekrar odaya döner ve çocuğun anne döndüğünde anneye verdiği tepkiler incelenmiştir. Tüm bunlar incelendiğinde ise bağlanma stillerini oluşturan olay örgüleri gözlemlenmiştir (Muris & Maas, 2004).

1.Güvenli Bağlanma Stili geliştiren çocuklar, anne yanında yokken biraz huzursuzdur. Fakat annesi tekrar geldiğinde rahattır ve anneye sarılır, yakınlık göstererek sakinleşmektedir.

2.Kaçınan bağlanma stiline sahip çocuklar anneden ayrıldıklarında bu durumdan rahatsızlık duymakta ve bu durumu protesto eder gibi gözükmetedirler. Sonradan yapılan çalışmalarda bu çocukların güvenli bağlanan çocuklarda anneden ayrıldıklarında yaşadıkları fizyolojik değişimler olan kalp atışı, stres gibi tepkilerin aynı olduğu bulunmuştur (Brumariu & Kerns, 2013). Bu çocukların anne odaya döndüğünde ise anne hiç gitmemişçesine davrandıkları ve anneye sarılılar da bedenlerini anneye doğru yöneltmedikleri gözlemlenmiştir. Bu çocukların bağlanma öykülerine bakıldığında ise anneleri tarafından reddedilme deneyimi yaşadıkları bu durumdan dolayı tekrar hayal kırıklığına uğramamak için bu şekilde davrandıkları yorumlanmıştır.

3.Kaygılı bağlanma stiline sahip olan çocukların anne giderken çok yoğun bir şekilde kaygı yaşadıkları, tepki gösterdikleri ve anne döndüğünde ise sakinleşmedikleri gözlemlenmiştir.

Video kaydına alınan bu araştırma daha sonra tekrar incelenmiştir. Kaygılandıklarında tutarlı bir davranma stili geliştirmeyen çocukların bağlanma örüntüleri deorganize bağlanma stili olarak tanımlanmıştır (Banerjee-Batist, 2014). Bu bağlanma stiline sahip çocukların ebeveynlerinden çekinerek, onlardan korktukları gözlemlenmiştir. İlerleyen yıllarda deorganize bağlanma stiline sahip çocukların ağır ihmal ve istismara uğramaları büyük oranda olası bulunmuştur (Colman & Thompson, 2002).

Tablo 1. Benlik ve Başkaları Modeli

	OLUMLU	OLUMSUZ
OLUMLU	GÜVENLİ Yakınlık kurmada rahat ve özerk	SAPLANTILI İlişkilerde takıntılı
OLUMSUZ	KAYITSIZ Yakınlığa karşı kayıtsız	KORKULU Yakınlıktan korkan, sosyal açıdan kaçınan

2.1.2. Bağlanma Kuramları

Bebek ile bebeğe bakım veren kişi arasında oluşan duygusal ve güçlü bağ bağlanma olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda çocuğun ve bakım veren kişinin yani bağlanma figürünün arasında oluşan ilişkilerin birçok kuram tarafından ele alındığı ve farklı yönlerle bu ilişkinin tanımlandığı görülmektedir (Colman & Thompson, 2002: 338).

2.1.2.1. Psikanalitik Kurama Göre Bağlanma

Çocukluk dönemi ve çocukların gelişimi başta Sigmund Freud olmak üzere psikanalitik kuramcıların ele aldığı ve üzerinde çokça çalışma yaptığı bir konu olmuştur. Freud çocuk gelişiminin yetişkinliğe yansımada yaşamın ilk altı yılının kritik derecede öneme sahip olan bir süreç olduğunu söylemiştir. Çocuğun ilk altı yaşta deneyimlediği yaşamın ve ebeveyn ilişkilerinin etkisinin yetişkinlikte davranışsal oluşumda ve kimlik oluşumunda bir ayna gibi ortaya çıkarıcı etkiye sahiptir (Brumariu & Kerns, 2013: 506).

Erikson ise çocuğun gelişim sürecini sekiz temel dönem üzerinde tanımlamıştır. Bu dönemlerden biri olan temel güvene karşı güvensizlik aşaması bağlanmanın da temelini oluşturan güven ilişkisi ile sürece başlamıştır (Öztürk, 2019). Erikson'un ortaya attığı bu kurama göre çocuğun güven duygusunun gelişimi çocuğun annesi ile olan ilişkisine, annesinin ona karşı olan tutumuna ve bebeğin bu tutumu algılamasına göre şekillenmektedir (Cüceloğlu, 2000).

Erikson'un vurguladığı sekiz temel gelişim dönemi ve Freud'un vurguladığı beş temel gelişim dönemi çoğu noktada birbiriyle örtüşmektedir. İki psikanalitik kuramcıya ayıran en temel özellik ise Freud'un ilk altı yılı kritik dönem olarak ele alması ve bu yıllarda gelişen ya da yaşanan her deneyimin hayatın diğer evrelerini direkt olarak etkileyeceği düşüncesine karşın Erikson'un gelişimin sürekliliğine vurgu yapması ve ilk evrede tamamlanamayan güvenin sonraki dönemlerde yaşanan olaylara bağlı olarak tamamlanabileceği ve güven duygusunun sonraki dönemde kazanılabileceğini savunmasıdır (Banerjee-Batist, 2014).

Çocuğun günlük yaşamındaki davranış örüntüleri, gösterdiği duygusal tepkiler tamamen anne ve babanın bebeklik döneminde çocuğa karşı yeterince bakım vermesi ya da ihmal

etmiş olması ile yakından ilişkilidir. Bunun yanı sıra anne babanın çocuğa olan yaklaşımının sevgi ile olması, reddedici olması, ihmalkâr olması, eleştirel olması, sevgiden eksik olması ve destekleyici olmasına da bağlıdır (Jenkins-Guarnieri vd., 2012). Psikanalitik kuramcılara göre sağlıklı gelişen bir bağlanma süreci sevgi, güven gibi temel duygularla birebir örtüşmektedir (Fraley & Shaver, 2000).

2.1.2.2. John Bowlby Bağlanma Kuramı

Bağlanma bebeğin doğum anından başlayarak oluşan bu süreçteki güvenli üs araması, yakınlık kurması, bakım veren kişi ortamdayken rahat hissetmesi, bakım veren kişi ortamda değilken huzursuz ve kaygılı hissetmesi, yabancı ya da tehdit unsuru olarak gördüğü ortamlarda bakım veren kişiyi araması gibi duygu ve buna ek devam eden davranış örüntülerini kapsar (Ainsworth, 1992).

Bağlanma bebeğin doğumu itibarı ile başlayan ve bakım veren kişi ile bebeğin arasında şekillenen güçlü bir bağıdır. Bu sürecin 0 ile 3 yaş arasında oluştuğunu söyleyen bağlanma kuramı daha sonraki dönemlerde sürecin doğum öncesi dönemde de oluştuğunu ve o dönemi de kapsadığını belirtmektedir. Bowlby bağlanma kuramı ile türden türe değişen davranış örüntüleri ve bebeklikten yetişkinliğe kadar olan süreçteki gelişimi açıklamıştır. Bu kuram hem çocuğun duygusal gelişimini hem kişilik gelişimini hem de bireysel farklılıkları ele alarak ortaya atılmıştır (Bowlby, 1982).

Bowlby (1982), çocuk ile anne (ya da temel bakım veren kişi) arasında bağlanmanın oluşması için temel etmenler olarak insanları ve hareket eden nesneleri tercih etmeye yönelim, daha sık gördüklerini diğerlerinden ayırt etmeyi öğrenme, tanıdıklarına yaklaşma ve tanımadıklarından uzak durma ve istenen sonuçları getiren davranışları diğerlerinden ayırt etme ve artırma şeklinde belirtmektedir.

Kuramın temelleri atıldıktan sonra daha işlevsel hale gelmesin de Ainsworth'ün Ugandalı Çocuklarla yaptığı çalışma etkili olmuştur. Annenin bebekten belirli bir süre ile ayrıldığında ve tekrar ortama geldiğinde çocukların tepkilerinin gözlemlendiği bu çalışma bağlanmanın izlenebilir ve ölçülebilir bir hale gelmesinde çok etkili olmuştur (Yörük, 2011).

Bowlby vd. (1982) ebeveyn ile çocuk ilişkisini temel alan bağlanma kuramında bunun yanında ebeveyn ilişkilerinin de dolaylı olarak bağlanmayı etkilediğini söylemiştir. Bu açıklamada ele alınan ebeveyn anneden ziyade baba olmuştur. Babanın çocukla olan iletişimi annenin iletişimindeki etkiyle benzer bir güce sahiptir ancak bunun yanında babanın anne ile olan etkileşimi de çocuğun dünyasına dolaylı olarak yansıdığı için bu ilişkinin etkileri de zaman zaman ele alınmıştır.

İlk olarak Bowlby'nin 1958'de bağlanma terimini kullanmasının ardından pek çok araştırmacı, bebeğin annesine duyduğu ve daha çok doğuştan getirilen ve biyolojik belirtiler tarafından yönlendirilen; sosyal ilişkilerin başlangıç noktasını oluşturan emme, ağlama, gülümseme, izleme, çağırma, arama, bekleme gibi davranışlarla kendini gösteren (Soysal vd., 2005) ve gelecekteki ilişkiler için anahtar rolünü oynayan bu ilişki biçimini araştırmıştır. Bağlanma, araştırmacıların ilgisini çeken bir konu olduğundan bu konuda pek çok çalışma yapılmıştır.

Bu araştırmaların birçoğu hayvanların daha hızlı olgunlaşmasından ve gelişimi daha hızlı gözlemleyebilme gibi nedenlerden hayvanlar üzerinde yapılmıştır. Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalardan en bilinenini Harlow'un maymunlarla yaptığı çalışmadır. Bu çalışmada yeni doğmuş maymunlar elde hazırlanmış iki anne figürü ile tanıştırılmıştır. Bu iki figürden bir tanesi maymunlara sıcak bir his veren kumaştan yapılmış ve etrafı yumuşak doku ile sarılmış bir maymun anne figürüyken, diğer figür ise sadece telden yapılmış ve öyle bırakılmış olan maymun anne figürüydü. Çalışmada maymunlar iki anne figürü tarafından da yeterince iyi ve kaliteli şekilde beslenebilmekteydi. Ancak tehlike hissedilen bir durum ile karşı karşıya kalındığında maymun bebeklerin tercih ettiği figür kimin beslediğinin önemi olmaksızın yumuşak dokuya sahip maymun anne figürü olmuştur. Bunun sonucunda bağlanma için sadece annenin çocuğu beslemesinin yeterli olduğu düşüncesi çürütülmüş ve bağlanma için tensel temasın ve sarılma gibi rahatlık hissi veren durumların etkili olduğu ortaya çıkarılmıştır (Lopez & Brennan, 2000).

2.1.3. Bağlanma Davranışları ve Gelişimi

Bağlanma dönemi ile ilgili soruları karşılayan kısım pratik ve teorik olarak bağlanma davranışları ve gelişimi başlığı altında incelenmiştir. Çocukluk, çocukluk sonrası ve

ergenlik döneminde görülen çoğu psikopatolojinin nedeni bebeklik döneminde bağlanma figürü ile kurulan ilişkinin şekli ile doğrudan ilgilidir (Kesebir, Kavzoğlu, & Üstündağ, 2011). Bowlby'e (1982) göre bebek ile bakım veren kişi arasında oluşan bağlanma biyolojik temellere dayanmaktadır. Bundan dolayı bağlanma, bütün canlılardan memeli türlerin yavrularının hayatta kalabilmeleri için oluşturdukları biyolojik bir durumdur.

Çocuk doğduğunda hem fizyolojik hem de biyolojik olarak bakıma muhtaçtır. Bakım veren ile çocuk arasında etkileşimi sağlayan çocuğun ağlaması, gülümsemesi, izlemesi ve emmesi gibi davranışları biyolojik kökenli davranışlardır. Bağlanma, 6.-9. Aydan başlayarak 3 yaşa kadar genişleyebilen bir süreçte gerçekleşir (Soysal, Bodur, İşeri & Şenol, 2005: 89).

Yörükkan (2011) bebeklikte bağlanma durumunun aşamalar halinde ilerlediğini belirtmektedir. Doğumla birlikte insan yavrusunun doğuştan getirdiği bağlanmadan bahsedebiliriz. Bunlar emme refleksi ile başlayan meme arama, parmak emme, bebeğin acıktığı saatleri sezinlemesi, ağlaması, bakım sağlayan figüre yönelme gibi kendini göstermektedir. Sekizinci haftadan itibaren bebek ile bakım veren arasında oluşan bebeğin bakım sağlayana yönelmesi başlamaktadır. Bebek sekizinci haftadan sonra artık bakıcısına birtakım sesler çıkarmakta, gülümsemekte ve diğer insanlara göre fazlaca göz teması kurmaktadır (Öztürk, 2019).

Bowlby (1982) bağlanmanın gerçekleşmesini dört evreye ayırmıştır: Çocuk ilk olarak doğuştan getirdiği ve refleksif olarak sergilediği belirli bir amacı olmayan davranışlar (gülme, ağlama, göz kontağı kurma vb.) gösterir. Devam eden süreç olan ikinci evrede çocuğa bakım sağlayan ve onunla daha fazla vakit geçiren kişilere aşına olur ve böylelikle amacı olmadan sergilediği davranışlar amaçlı hale gelir.

6-24 aylar arasında oluşan üçüncü evrede ise bağlanma figürleri ile bağlanma örüntüleri kurulmaya başlanır. Bebekler kendilerini güvensiz hissettikleri durumlarda, bağlanma figürüne ihtiyaç duyarlar ve bu durumu bedensel hareketler (figürü takip etme, el çırpma vb.) davranışlarla göstermeye başlarlar. 24 ay ve sonrasında ise dördüncü aşamaya geçerler. Bu aşamada ise ilerleyen yaşam örgülerinde etkili olacak biçimde, bağlanma figürünün davranışları, beklentilerinin karşılanma şekli ve kendisini nasıl belli edebileceğine dair “işleyen içsel bağlanma modelleri” geliştirmeye başlarlar (Bowlby,

1982). Sabri, Khoshbakht ve Golzar (2015) bağlanma kuramının içinde bağlanma örgülerinde sürekliliğin oluşması, içsel çalışan modeller sayesinde oluştuğunu açıklamaktadır. Bir kere oluşturulan bağlanma türü hayat boyu kurulan ilişkiler ve ilişkilerde gösterilen davranış biçimlerinde neredeyse değiştirilemeyecek şekilde etkili olmaktadır (Akhunlar, 2010).

Erken çocukluk döneminde ortaya çıkan bağlanma türünü tam anlamıyla keşfedip anlamak yaşamın ilerleyen dönemlerinde kişinin hayatını şekillendirecek olayları ve olaylara karşı tepkilerini anlamak için çok önemlidir. Erken çocukluk ve bebeklik döneminde sağlıklı bir iletişim kuramayan ve bağlanma konusunda sorun yaşayan çocukların beyin limbik sistemlerinde de sağlıklı bir gelişim örüntüsünün olmadığı ortaya çıkarılmıştır (Soysal vd., 2005). Bu da bağlanmanın ve erken çocuklukta bağlanma sürecinin iyi bilinmesinin ne kadar önemli olduğunu bize göstermektedir.

2.1.3.1. Bebeklik ve 0-18 Ay

Yaşamımızın her alanında yaşadığımız değişimler uyum sağlama sürecini de beraberinde getirir. Yaşanılan bu değişimlerden biri olan evlilik yaşantısında yaşanılan önemli değişikliklerden biri de çocuğun doğumudur (Zeinali vd., 2011: 1106).

Çocukla gelen değişiklik durumu anne ve baba için de uyum süreci gerektirmekle birlikte fazlaca önemli bir süreçtir. Çocuğun doğumuyla birlikte başlayan ilk 5 yılı içerisindeki dönem temel derecede önem taşımaktadır (Nofle & Shaver, 2006).

Freud yaşamın ilk 18 ayını oral dönem olarak adlandırmaktadır. Bu döneme oral dönem ismi verilmesinin sebebi çocuğun dış dünyayı ağız yoluyla keşfetmesidir. Bu dönemde ağız, dil ve dudaklar duyarlı bölgelerdir. Bu dönemde çocuk bakıma muhtaçtır ve anne ile yaşayacağı herhangi bir olumsuzluk oral bir kişilik geliştirmesine ve bağımlı kişilik oluşturmaya sebep olmaktadır. Beslenme ve bakım gereksinimlerinin gerçekleştiği bu dönem kritik bir öneme sahiptir (Welch & Houser, 2010: 354).

Kaplan'a göre 0-18 yaş döneminde olan bir çocuğun öncelikli olarak emekleme devamında ise yürümeye başlaması çocuğun bu dönemde bağımsız hale gelmesinin

göstergesidir. Bu dönemde çocukta güven duygusunun oluşturulması oldukça önemlidir (Bowlby,1982).

Erikson ise 0-18 ay içerisindeki döneme temel güvene karşı güvensizlik adını vermiştir. Bebekler doğumla başlayan sürecin ilk bir-bir buçuk yılında tamamen çevresine ve bakım verene muhtaçtır. Bu dönemde bakıma muhtaç olan bebeğin beslenme, uyku, sevgi ve ilgi ihtiyacının karşılanması kişilik gelişiminin temel basamağını oluşturmaktadır. Bu durum 0-18 yaş döneminde ihtiyaçları karşılanan bebeğin temel güven duygusunun oluşmasını sağlar. Aksi durumda ise temel güvensizlik duygusunun oluşmasına neden olur. Temelde güvensizlik duygusu yaşayan çocukların ilerleyen dönemlerde içe kapanık ve sessiz olup, kendilerine ve başkalarına güvenmeyecekleri yapılan araştırmalarda vurgulanmıştır (Zeinali vd., 2011).

Bowlby'nin Bağlanma Kuramından hareketle, 0-18 aylık dönem bağlanma için kritik bir dönemdir. Bu dönemde bebek ve bağlanma figürü arasında ihtiyaçların sağlıklı bir şekilde giderildiği ilişki kurulursa çocuk güvenli bağlanma gerçekleştirir (Muris & Maas, 2004: 317).

2.1.3.2. Oyun Dönemi 18 Ay- 3 Yaş

Çocuğun gelişim sürecinin bir sonraki aşaması olarak nitelendirebileceğimiz bu dönemde bağlanma ve gelişim davranışları farklı kuramcılara göre farklı şekillerde incelenmiştir. Sigmund Freud'a göre bu dönemin ismi anal dönemdir. Çocuk bu dönemde cinsel bölgeleri ile haz duymaya ve cinsiyetlerini keşfetmeye başlamaktadır. Ebeveynlerin çocuğa tuvalet eğitimi vermesi için en uygun olan bu dönem eğer çocuk için yeterince sağlıklı geçmezse yani tuvalet eğitimi çok sert geçtiyse ve sergilenen tutum baskılı bir tutum ise çocuğun davranış örüntüsü fazla düzen merakı ya da olaylara karşı amaçsız inatçı bir tutum sergileyebilmektedirler (Lopez & Brennan, 2000: 284).

Erikson'un kuramına göre ise bu dönem özerkliğe karşı suçluluk olarak adlandırılan bir dönemdir. Bu dönem çocuk için yeterince sağlıklı geçmezse yani ebeveynlerle kurulan ilişkiler sevgi ve duygusal anlamda güçlü değilse çocuğun özerklik kazanması gereken bu dönemde aksine utanç duygusu ortaya çıkmaktadır. Aşırı koruyucu olan ebeveyn

tutumu da çocuğun benlik ve özerliğinin gelişmesine engel olmaktadır (Welch & Houser, 2010).

Bowlby'nin kuramına göre ise bu dönem bağlanma davranışlarının en açık görüldüğü dönemdir. Yani bebek artık bakım veren kişiye bağılılığını ya da ondan uzaklaştığında ortaya çıkan kaygısını ifade etmeye ve bu kaygıyı yaşamaya başlar. Eğer anne y da temel bakım veren kişi bu dönemde çocuğa yeterince güvenli hissettirirse bağlanma sağlıklı olarak gerçekleşecektir (Muris & Maas, 2004).

2.1.3.3. Okul Öncesi Dönem 3 Yaş – 6 Yaş

Sigmund Freud'un kuramına göre bu dönem fallik dönem olarak adlandırılır. Çocuk bu dönemi psikoseksüel gelişim dönemi olarak geçirmektedir. Karşı cinsten ebeveyne karşı yakınlık ve ilgi duymaya başlar, onunla vakit geçirme ister. Bu dönem ebeveynlerin desteği ile sağlıklı bir şekilde tamamlanırsa çocuk yetişkinlik döneminde kurduğu ilişkilerde daha başarılı olacaktır. Sağlıksız geçen bir dönem oluştuğunda ise yetişkinlikte daha kaçınan tavırlarda bir ilişki sürecine gireceği belirtilmektedir (Welch & Houser, 2010).

Erikson'un kuramına göre bu dönem girişimciliğe karşı suçluluk olarak adlandırılır. Bu dönemde çocuk kreş ya da okul gibi sosyal ortamlara girmeye başlar. Yeterince desteklenmeyen ve ebeveynleri tarafından ihmal edilen çocuklarda sosyal ortamlarda girişimcilik göstermeme ve geri çekilme gibi davranışlar gözlemlenmektedir. Sağlıklı geçen ve ebeveyn desteği alan çocuk ise sosyal ortamlarda daha atılgan ve kurduğu ilişkilerde daha güvenli ilerlemektedir (Kobak & Sceery, 1988).

Bowlby'nin bağlanma kuramına göre ise çocuk evden dışarıya ve onun için yeni bir ortam olacak soysal alanlara girecektir. Bu süreçte yaşanan ayrılıklarda ebeveynin rahat ve güvenilir bir tutum sergilemesi çocuğun bulunduğu ortamlara adaptasyonun sağlıklı olacağını ifade etmektedir. Dış dünya ile artan ve kurulan sağlıklı ilişkiler çocuğun yetişkinlikte girdiği yeni ortamlara karşı tutumunu belirleyecektir (Bowlby,1982).

Ülkemizde yapılan bir araştırmada, ayrılık anksiyetesinin gelişmesinde şu tip ebeveyn özelliklerinin etkili olduğu belirtiliyor: çocuğa aşırı düşkün, sorumluluk vermeyen, aşırı

disiplin uygulayan, aşırı sınırlayan ya da ihmal eden; örnek olmak yerine sadece ve sürekli uyaran, güven vermeyen, suçlayıcı, fiziksel ya da ruhsal sorunları olan ebeveynler. Bu tip ebeveynlik özelliklerinin, çocukların gelişim aşamalarını sağlıklı bir şekilde atlatamamasının yanı sıra, uyum sorunları geliştirmelerinden ve yaşamlarının ileri dönemlerinde ciddi psikopatolojilerin ortaya çıkmasından da sorumlu tutulmaktadır (Lindsey, Caldera & Tankersley, 2009: 130).

2.1.3.4. Orta ve Geç Çocuklukta Bağlanma

Orta çocukluk gelişim dönemi, hem erken çocukluk hem de ergenlik döneminden ayırt edilebilir. Erken çocukluk döneminde, çocukların sosyal dünyaları büyük ölçüde aile üyeleri tarafından şekillendirilir ve yönlendirilir. Küçük çocuklar evin dışında önemli bir zaman geçirseler bile (örneğin kreşte), ebeveynler açıkça çocukların yaşamlarındaki birincil sosyal figürlerdir ve genellikle sadece bağlanma figürü olarak değil, aynı zamanda öğretmen ve oyun arkadaşı olarak da işlev görürler (Raikes ve Thompson, 2005).

Orta çocukluk döneminde, çocukların sosyal dünyaları genişler: Ebeveynlerden uzakta önemli bir zaman geçirebilirler ve ebeveynler, çocukların deneyimledikleri ortamlar ve sosyal temaslar üzerinde daha az kontrole ve etkiye sahip olabilir. Örgün eğitime giriş, çocuklara yeni talepler getirir ve ustalık ya da başarısızlık deneyimleri için önemli bir bağlam sağlar. Akranlar daha fazla önem kazanır ve orta çocukluk döneminde çocuklar oyun arkadaşı olarak ebeveynleri yerine akranları tercih ederler (Seibert ve Kerns, 2009).

Çocuklar daha özgüvenli hale gelir ve hem evde hem de okulda davranışları için daha fazla sorumluluk üstlenirler. Üst biliş, bellek ve bilişsel esneklikte de önemli ilerlemeler var; daha fazla öz farkındalık, psikolojik özellikleri daha fazla dikkate alma ve başkalarını daha iyi anlama; ve duyguları düzenlemek için daha büyük bir kapasite (Raikes & Thompson, 2005). Çocuklar ayrıca ergenlik ile ilişkili fiziksel değişikliklerden geçmeye başlarlar (Richardson, 2005). Orta çocukluk da ergenlikten ayırt edilebilir; sonraki dönemde çocuklar artan bir bağımsızlık kazanır (ebeveynlerden özerklik, daha fazla karar verme yetkisi). Örneğin, geç orta çocukluk ile erken ergenlik arasında ebeveyn

bağlarından daha fazla kaçınmaya veya daha fazla önemsemeyen bir tutuma doğru normatif bir değişim olabilir (Ammaniti ve Tambelli, 2000).

Raikes ve Thompson (2005), bağlanma ile ilgili başlıca bilişsel ve duygu düzenleyici gelişmeleri gözden geçirmişlerdir. Her şeyden önce, 8 ila 13 yaşları arasında, çocuklar bilişsel esnekliğin yanı sıra soyut muhakeme kapasitesi geliştirmeye başlamaktadır. Bunun, bir amaca ulaşmak için alternatif stratejiler planlama kapasitesinin yanı sıra, görünen fenomenleri altta yatan nedensel etkenlerden ayırma kapasitesi üzerinde etkileri vardır. Ayrıca, meta-biliş kapasitesi gibi bellek tutma da artar. İkincisi, perspektif almanın gelişimi için çıkarımlara sahiptir. Bu yaş grubundaki çocuklar ayrıca benlik ve başkaları hakkında daha incelikli kavramlar geliştirirler ve ilişkileri kararsızlık da dahil olmak üzere daha karmaşık biçimlerde kavramaya başlarlar. Son olarak, içsel (ilişkisel olanın aksine) duygu düzenleme kapasitesi kademeli olarak artar.

Birlikte ele alındığında, bu gelişmeler çocuğun içsel çalışma modeli üzerinde derin bir etkiye sahip olabilir. Bu, hem ebeveynin bakış açısını alma, görünürdeki davranışın aksine motivasyonları dikkate alma, hem de ebeveynlerle daha sorunsuz bir hedef-düzeltilmeli ortaklık planlama konusunda daha fazla kapasite açısındandır. Ayrıca, bu olgunlaşma değişiklikleri, içsel çalışma modellerinin yapısında, bebeklik ve okul öncesi çağda olduğu gibi ilişkiye özgü olmaktan, bağlanma ilişkilerinin daha bütünleşik temsilleri haline gelmesine yol açabilir (Mayseless, 2005).

Crittenden (2000) tarafından öne sürülen bir başka nokta da, çocuğun ebeveynleri ile yeni yollarla ilişki kurabilmesinin, ebeveynleri güvenlik ve rahatlık sağlamak için daha erişilebilir kılmasıdır. Bununla birlikte, bu gelişmelerin ebeveynlere olan güveni de azaltabileceğine ve ebeveynlerin güvenlik sağlayıcıları rolüne ilişkin güvensizlikle başa çıkmak için yeni stratejilerin geliştirilmesine katkıda bulunabileceğine dikkat çekiyor.

Bağlanma sistemini harekete geçiren durumlara maruz kalma yaşla birlikte değişir. Küçük çocuklarda bağlanma sistemini harekete geçiren bazı deneyimlerin artık bir etkisi yoktur. Bunun yerine, bu yaş grubundaki çocuklar için ortak olan yeni deneyimlerin bağlanma sistemini harekete geçirmesi muhtemeldir (Crittenden, 2000).

Bowlby (1982), bağlanma sisteminin amacının, erken çocuklukta bağlanma figürüne yakınlıktan orta çocuklukta bağlanma figürünün mevcudiyetine kadar değiştiğini öne sürmüştür. Bu nedenle, okul öncesi çocukların aksine, orta çocuklukta bir erkek ya da kız, bu figürle temas kurmanın ve tekrar bir araya gelmenin mümkün olduğunu bildiği sürece, bağlanma figüründen daha uzun mesafeler ve artan mesafelerle yetinir.

Bu değişiklikler muhtemelen kısmen çocuğun artan öz düzenlemesinden ve kısmen de ebeveynlerin ve çocukların daha fazla çocuk özerkliğine ilişkin beklentilerinden kaynaklanmaktadır. Bu beklentiler, çocukların ebeveynlerinden uzakta daha fazla zaman geçirme gereksinimlerinden etkilenebilir. Çocuklar büyüdükçe bağlanma figürlerine daha az bel bağladıklarını bildirmelerine rağmen, iki boylamsal araştırma, çocukların bakıcı mevcudiyeti ve güvenlik algılarının aslında orta çocuklukta arttığını göstermektedir

İkinci tanımlayıcı özellik, ebeveynlerin orta çocuklukta çocuklar için başlıca bağlanma figürleri olmasıdır. Bağlanma figürü ihtiyacını karşılayabilecek durumlar sorulduğunda, 11 ila 12 yaşındaki çocuklar bile akranlarına kıyasla ebeveynleri güçlü bir şekilde tercih ediyor. Mülakat çalışmaları, çocukların, hasta olduklarında, korktuklarında, bir bağlanma figüründen veya evcil hayvanından ayrılma veya onları kaybetmeyle başa çıkma ve sosyal bir çatışmadan dolayı sıkıntıya düşmeleri veya kötü performans göstermeleri gibi çeşitli durumlarda ebeveynlerine gittiklerini ortaya koymaktadır. Çocuklar, akranlarıyla önemli ölçüde zaman geçirirler ve akranları, arkadaşlık için açıkça ebeveynlere tercih edilir (Kerns ve diğerleri, 2006).

Orta çocuklukta bağlanmanın üçüncü bir özelliği, çocuk ile ebeveyn figürü arasındaki güvenli temel temasın daha fazla birlikte düzenlenmesine doğru bir kaymadır. Bowlby (1973), bağlanmanın dördüncü aşaması olan hedefe yönelik ortaklığın, bir çocuğun ebeveyninin arzularını, iletişimlerini ve kararlarını daha iyi anlayabildiği ve gelişirken bunları dikkate alabildiği 3 yaşından sonra ortaya çıktığını ileri sürmüştür. planlar ve hedefler. Waters ve diğerleri (1991), bağlanmadaki bu değişimin daha sonra, denetleyici bir ortaklığın ortaya çıkışı olarak adlandırdıkları orta çocukluk döneminde ortaya çıkabileceğini öne sürdüler. Ebeveynlerin daha küçük yaşlarda çocukla teması sürdürme sorumluluğunu üstlenebileceğini, ancak orta çocuklukta çocuğun bağlanma figürüyle iletişim kurma sorumluluğunu giderek daha fazla üstlendiğini belirttiler.

Son olarak, orta çocuklukta bağlanma figürleri, hem sıkıntılı zamanlarda güvenli sığınaklar hem de çocuğun keşiflerini destekleyen güvenli üsler olarak işlev görmeye devam eder.

2.1.4. Bağlanmanın Sürekliliği

Bağlanma kuramına göre bağlanma örüntülerinde oluşan süreklilik içsel modeller sayesinde sağlanmaktadır. Buna ek olarak çevresel sağlanan destek ve değişkenler bağlanma örüntülerinde oluşan süreklilik/süreksizlik üzerinde etkilidir. Açıklamaya göre bağlanma sürekliliği içsel modellerden çok çevresel değişkenlere bağlıdır (Colman & Thompson, 2002).

Banerjee-Batist (2014) çocukluk döneminde bağlanmanın sürekliliğini çocuğa bakım veren figürün tutum ve davranışları belirlediğini vurgulamaktadır. Çocuğa bakım sağlayan figürün tutum ve davranışların sürekliliği bağlanmanın da sürekliliğini oluşturmaktadır.

Bağlanmada süreklilik bebeklikten ergenliğe doğru süreklilik göstermekte olup ergenlik dönemi dirençli olduğu dönemdir. Bağlanmanın sürekliliğinin aksi şekilde süreksizliğinin olması durumu güvensiz bağlanma stili ile ilişkilidir (Morsünbül ve Çok, 2011).

2.1.5. Güvenli Bağlanma

Ebeveyn ve çocuk arasındaki sosyal ve duygusal bağ olan bağlanma, sadece bebeklik döneminde değil, ergenlik ve yetişkinlik yıllarında da ilişki kalıplarının belirleyicisidir. Bağlanma kuramına göre, çocukluk dönemi yapılarında bireyin kendisine ve başkalarına karşı geliştirdiği şemalar da o kişinin gelecekteki yaşantılarıdır. Bu yapılanma süreci, bireyin kendisine ve başkalarına yönelik algılarını, inançlarını, kişiler arası ilişkilerini, beklenti ve tutumlarını şekillendirir ve yaşam boyu süren sosyal ilişkilerinde o bireyin bilişlerini, duygularını ve davranışlarını etkiler (Muris ve Maas, 2004).

Güvenli bir bağlanma, başka bir kişiyle güvenli bir temel işlevi gören sağlam bir ilişkiden veya bağlantıdan gelir. Tipik olarak çocuklukta bakıcıyla kurulan ilişki yoluyla oluşan bu güvenli temel, bireyin etrafındaki dünyayı korkusuzca keşfedebileceği veya en azından

olası zorlukların, engellerin üstesinden gelme ve bunlarla baş etme cesaretine sahip olabileceği bir ortam sağlar. Bu, bireyin "dünya genellikle güvenli bir yer ve benim ihtiyaçlarımı karşılayabilir" demesine olanak tanıyan bir dünya görüşü veya mercekle oluşturur. Kendini güvensiz hisseden bir çalışan, muhtemelen ilişkiler nedeniyle zarar görmüştür, bu nedenle bir çalışanın kendini güvende hissetmesine yardımcı olmak, muhtemelen ilişkileri besleyerek iyileştirmeyi içerir (Hazan ve Shaver, 1987).

Güvensiz bağlanan bireyler, başkalarını güvenilmez ve reddedici olarak görürken, kendilerini değersiz olarak algılar ve kendi değerlerini sorgularlar. Öte yandan, güvenli bağlanan bireyler, kişilerarası ilişkilerinde başkalarını güvenli ve sorumlu görürken, kendilerini bağımsız, sevecen ve olası tehditlerle başa çıkma yeterliliğine sahip olarak görmektedirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Güvenli bağlanma, stresli durumlarda kişilerarası ilişkileri kolaylaştırır. Güvenli bağlanan bireylerin kendilerine ve başkalarına yönelik olumlu algıları, diğerlerine daha yakın bir şekilde güvenmelerini, güçlü ilişkiler kurmalarını ve stresli durumlarda başkalarından destek almalarını sağlar (Hazan ve Shaver, 1987).

Güvenli bağlanan bireyler, yüksek düzeyde duygusal farkındalık ve empatik beceriler, başkalarındaki duygusal sıkıntıya karşı daha duyarlı hale gelebilirler. Bu bireyler aynı zamanda yüksek düzeyde uyum sağlama becerilerine sahiptir (Akhunlar, 2010). Tüm bu özellikler, güvenli bağlanan bireylerin kişilerarası sağlıklı ilişkiler kurmaları için fırsatlar sunar.

2.1.6. Anne Sütü ile Bağlanma İlişkisi

Bir annenin bebeğine bağlanması, hem annenin hem de çocuğun sağlıklı gelişiminde hayati bir faktör olarak kabul edilmektedir. Çocukların büyük çoğunluğu güvenli bağlanma geliştirirken, çocukların yaklaşık % 40'ının bakıcılarıyla güvensiz bir bağ kurduğu (Moullin, 2014) ve bunun hem anne hem de çocuk için uzun vadeli sonuçları olduğu tahmin edilmektedir (Moutsiana, ve diğerleri, 2014).

Bağlanma, erken çocukluk bakım deneyimlerinin belirli bir sonucudur ve bir anne ile çocuğu arasında oluşan benzersiz, karşılıklı ilişkidir. Bu alanda önde gelen kuramcılardan

biri olan Bowlby, bağlanma davranışını; “Bir kişinin farklılaştırılmış veya tercih edilen bir bireye yakınlık kazanması veya bu yakınlığı sürdürmesiyle sonuçlanan herhangi bir davranış biçimi” olarak tanımlamaktadır. Anne ve bebek arasındaki bağlanmaya bir kadın ile bebeği arasında gelişen ve zaman içinde devam eden eşsiz şefkatli ilişki şeklinde ifade edilmektedir (Williams, 2019, s. 8)

Erken bağlanma deneyimleri, çocuğun çevresini keşfetmesini sağlayan bir "içsel çalışma modeli" ve "güvenli bir temel" oluşturur (Bowlby, 1982). Bir ebeveyn, sıkıntı içindeki çocuğuna duyarlı bir şekilde tepki verdiğinde, çocuk duygularının kontrol altına alınabileceğini öğrenir ve ebeveyn yanında olmadığında duygularını yönetmeye yardımcı olmak için bu deneyimi kullanır, Bowlby bunu "güvenli bağlanma" olarak adlandırır. Bu nedenle, bakıcı ve bebek arasındaki bu erken deneyimler, gelecekteki gelişim için hayati öneme sahiptir.

Araştırmalar, bağlanmanın, hissedildiğinde, açık davranışa dönüştürülebilecek ya da çevrilemeyecek bir dizi amaca yönelik ihtiyaçlara yol açan bir duygu durumu olduğunu ileri sürmektedir (Condon & Corkindale, 1998). Bu nedenle, anne-bebek bağlanmasının temel deneyimleri, anne tarafından sergilenen davranışlarla bağlantılıdır. Condon ve Corkindale (1998), anne-bebek bağlanmasının kalitesini belirlerken önemli gördükleri dört temel özellik önermektedir. Bunlar; yakınlıktan alınan zevk, bebek davranışının hoşgörüsü ve kabulü, bebeğin ihtiyaçlarını belirleme ve tatmin etme arzusu ve bebeği anlama arzusu. Yazarlar, bunların anne-bebek bağlanmasının tek göstergesi olduğunu öne sürmemekte, ancak bu özelliklerin varlığının olumlu bir bağlanmaya işaret ettiğini öne sürmektedir.

2.1.6.1. Bağlanmanın Gelişimi

Anne-bebek bağlanmasının, bebekte doğuştan gelen bir dizi davranışa yanıt olarak anne ve bebek arasında ortaya çıkan karşılıklı davranışlardan geliştiğine inanılmaktadır. Rubin, anneye bağlanmayı, gebelikte başlayan ve doğumdan sonra da devam eden 12-15 aylık bir süreç olarak tanımlamaktadır (Rubin, 1977). Hamilelik boyunca kadınlar, hamilelik boyunca anne olmayı ve fetüse bağlanmayı kabul etmek, dahil etmek ve bağlılık göstermek için çalışırlar ve bu süreç doğum sonrası dönemde de devam eder. Ayrıca,

annelerin doğumdan hemen önce ve doğumdan hemen sonraki dönemde bebekleriyle şefkatli bir bağ kurmaya yatkın oldukları fikrini tanımlamak için “anne bağı” terimini ortaya attılar. Bu nedenle bağlanma, ebeveynler için çoğu zaman hamilelik sırasında başlayan ancak doğumdan sonra da zaman içinde gelişen bir süreçtir.

Hamilelik sırasında anne ile doğmamış çocuğu arasındaki etkileşim bilişsel düzeyde gelişir. Bu bağlanma, anne hamilelik boyunca ilerledikçe değişmeye devam eder ve sonraki aşamalarda veya son üç aylık dönemde güçlenir. Doğumdan sonra bebekle hemen fiziksel temasın bağlanmayı geliştirdiği bulunmuştur. Çoğu anne yeni doğan çocuğuna ilk hafta içinde bağlanır, ancak bazıları için bağlanma eve dönene kadar ertelenir (Bowlby, 1969). Bebek ağlama, gülümseme, bakışlarıyla anneyi takip etme gibi davranışlar göstermeye başladığında bağlanma süreci daha da uyarılır (Bialoskurski, Cox, & Hayes, 1999).

Pek çok anne hamilelik sırasında çocuklarına karşı özel bir sevgi hissettiğini bildirmiştir (%41); ancak diğerleri için bu sevgi sadece bebeğin yanında veya doğumdan sonraki hafta (%27) içinde ortaya çıkar ve bazı anneler için doğumdan bir hafta sonra bebeklerine karşı özel bir sevgi hissetmediklerini bildirirler (Williams, 2019). Benzer bir çalışmada, hemen hemen tüm annelerin, doğum günü veya ertesi gün, bebekle etkileşime başladıktan hemen sonra, bebeklerine karşı sevgi duygularını bildirdikleri, annelerin sadece küçük bir oranının bildirdiği bulunmuştur. doğumdan birkaç gün sonra bu duyguların yokluğu (Chalmers, Samarskaya, Tkatchenko, & Wallington, 1998). Bu bulgular, annelerin bu erken aşamalarda bebekleriyle ilk bağlanma deneyimlerinde benzersiz farklılıklar olduğunu göstermektedir. Konunun hassasiyeti nedeniyle, bazı anneler, bebekleriyle duygusal bağlarının olmadığını bildirmekten de endişe duyabilir, bu da anne-bebek bağlanmasına ilişkin doğru raporları etkileyebilir.

Birçok araştırmacı, bağlanmanın tüm anneler için hemen oluşmadığı ve zamanla yoğunlaştığı konusunda hemfikirdir; bu, doğumdan hemen sonrakine kıyasla birkaç ay sonra daha güçlü bağlanma davranışları gözlemleyen çalışmalarda doğrulanmıştır (Taylor, Atkins, Kumar, Adams, & Glover, 2005). Moehler, Brunner, Wiebel, Reck ve Resch'ten (2006) elde edilen sonuçlar, yaşamın ilk aylarında anne-bebek bağı için hassas bir dönemin varlığını göstermektedir; duyarlılık 2 haftadan başlayıp altı haftada zirveye

ulaşır ve dört ayda tekrar düşer. Bu değişikliklerin, anne-bebek ilişkisine ek yük getiren anneye bağımlılık dönemlerinin artmasıyla aynı zamana denk geldiği ne sürülmektedir. (Moehler, Brunner, Wiebel, Reck, & Resch, 2006)

Anne-bebek bağlanması çoğunlukla anneden bebeğe olan bağı ifade eder ve birkaç araştırımcı anne-bebek bağlanmasından karşılıklı bir süreç olarak söz etmiştir (Matthey & Speyer, 2008) ve bu anne bağı ve bebek bağlanması birbirine bağımlıdır (Figueiredo, Costa, Pacheco, & Pais, 2009). Madrid ve arkadaşları anne-bebek bağlanmasını “anne ve bebek arasındaki yoğun duygusal bağ” olarak tanımlamaktadır (Madrid, Skolek & Shapiro, 2006).

Anne ve bebek arasındaki bağlanma ilişkisinin zaman içinde değişebileceğini not etmek önemlidir. Örneğin, başlangıçta yeni rolleri için hazırlıksız olan ve başlangıçta bebekleriyle zayıf bağlara sahip olarak derecelendirilen annelerin zaman içinde “güvenli” bağlanma kategorisine geçtiğini bulunmuştur. Bu nedenle, bakım verme ile ilgili davranışların ve bağlanma üzerindeki potansiyel etkisinin zaman içinde değişmeye karşı savunmasız olduğunu dikkate almak önemlidir. Bu nedenle, anne-bebek bağlanmasını ve bunu tahmin edebilecek veya etkileyebilecek faktörleri araştırırken, birden fazla veri toplama noktası, bağlanma durumundaki kalıpları veya değişiklikleri ve bunu neyin etkileyebileceğini görme potansiyelini optimize eder (Madrid, Skolek, & Shapiro, 2006). Bu bulgular, doğum sonrası dönemin erken evrelerinde anne-bebek bağlanması zayıfsa, bunun anne ve bebek için ilk deneyimlere rağmen zamanla düzelebileceğini düşündürmektedir.

2.1.6.2. Bağlanmanın ocuk İçin nemi

Sağlıklı (güvenli) bir anne-bebek bağlanması hem anne hem de çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığı için önemlidir. Beyin, doğumdan sonraki ilk iki yıl için en uyumlu halindedir; bu süre zarfında birincil bakıcı, bebeğin sinir sisteminin büyümesinin harici bir psikobiyolojik düzenleyicisi olarak hareket eder; bebek üzerindeki bu etki, anne ile aralarındaki duygusal iletişim yoluyla gerçekleşir. Erken sosyal olaylar, yaşamın ilk iki yılında beynin büyümesi sırasında olgunlaşan nörobiyolojik yapılarla damgalanır ve bu nedenle ocuk için geniş kapsamlı etkilere sahiptir (Schore, 2001). Ayrıca, bu beyin

kapasitelerinin olgunlaşmasının deneyime bağlı olduğunu ve bu deneyimin bebek ile birincil bakıcı arasındaki bağlanma ilişkisine gömülü olduğunu vurgulamaktadır.

Bir çocuk, bakıcısını bir sıcaklık ve destek kaynağı olarak görürse, olumlu bir kendilik imajı oluşturma ve yaşamının ilerleyen dönemlerinde daha olumlu sonuçlara sahip olma olasılığı daha yüksektir (Moullin, Waldfogel, & Washbrook, 2014). Bakıcılara sağlıklı bağlanma artık çocuğun gelişiminin ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Bazı ebeveynler, çocuklarının ihtiyaçlarına cevap vermeyi bunaltıcı ve sinir bozucu bulabilir ve buna karşılık olarak çocuklarına yetersiz tepkiler vererek zayıf bir bağlanmaya neden olabilir. Güvensiz bağlanma, daha sonraki çocukluk döneminde artan sosyal ve davranışsal sorunlar riski gibi daha kötü sonuçlarla ilişkilidir (Belsky & Fearon, 2002). Ek olarak, 12 ve 18 aylıkken güvenli bağlanma, üç ve beş yaşlarında daha yüksek düzeyde özerklik ve bağımsızlık ile ilişkilidir.

Araştırmalar, oyun oynama, beslenme, şefkat ve bağlılık gibi anne-bebek etkileşimlerinin, bağlanmanın olumlu yapı taşlarını ve bunun sonucunda olumlu psikolojik iyi oluşu oluşturduğunu göstermiştir (Orbach & Rubin, 2014). Bakıcısına sağlıklı bağlanma, bebekte hem içsel güvenlik hem de ruhsal yapının gelişmesi ile sonuçlanır. Anne ile bebek arasındaki uyumsuzluk, anne bebeğin ihtiyaçlarını ve duygularını tahmin edemediğinde ve çocuklarına karşı tutarsız bir şekilde davrandığında ortaya çıkabilir. Araştırmalar, bu erken bağlanmanın bebeğe başkalarıyla nasıl ilişki kuracağına dair bir rehber sunmak için hayati önem taşıdığını ve birincil bakıcısıyla sağlıklı bir bağlanmanın çocuk için hem kendilerini hem de çevrelerindeki dünyayı nasıl gördükleri açısından olumsuz sonuçlara yol açabileceğini göstermektedir (Gerhardt, 2004).

Klinik dışı örnekler üzerinde yapılan araştırmalar, güvenli bağlanan ergenlerin aşırı alkol, uyuşturucu kullanımı ve riskli cinsel davranışlarda bulunma olasılıklarının daha düşük olduğunu göstermektedir. Güvenli bağlanma geliştiren ergenler ayrıca kaygı, depresyon, dikkatsizlik, düşünce sorunları, davranış bozukluğu, suç işleme ve saldırganlık gibi daha az ruhsal sağlık sorunu yaşarlar (Howard & Medway, 2004).

Ergenlikte bağlanma güvenliği ayrıca daha yapıcı başa çıkma becerilerini ve 16 ila 18 yaşları arasında ölçüldüğünde sosyal becerilerde önemli kazanımları öngörür. Güvensiz

bağlanma, ergenlik döneminde intihar eğilimi, uyuşturucu kullanımı ve saldırgan ve suçlu davranışlar ile ilişkilendirilmiştir (Allen, ve diğerleri, 2002). .

Bakıcılarla zayıf bağlanma ilişkileri, duygu düzenleme ve ilişki güçlükleri üzerinde uzun vadeli etkiler olduğunu öne süren araştırmalarla çocuklar yetişkinliğe doğru geliştikçe geniş kapsamlı sonuçlara sahip olabilir (Moutsiana ve diğerleri, 2014). Bu nedenle, gelecek nesillerde sağlık ve esenlik sorunlarının önlenmesine yardımcı olmak için sağlıklı bir anne-bebek bağının gelişimini etkileyebilecek potansiyel faktörleri anlamak önemlidir.

2.1.6.3. Anne için Bağlanmanın Önemi

Bağlanmayla ilgili araştırmaların çoğu, çocuğun bağlanma durumunu ve çocuk gelişimi ve gelecekteki ilişkiler üzerindeki sonuçları tanımlamaya ve ölçmeye odaklanmıştır. Annenin bebeğine karşı hissettiği bağlanma deneyimleri ve bunu yetersiz gördüğünde anne üzerindeki etkisi hakkında daha az araştırma var. Zayıf anne-fetal bağlanmanın (hamilelik sırasında annenin bebeğe bağlanması) daha yüksek oranda anne depresyonu ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu durum doğum sonrası dönemdeki anneler için de geçerlidir. Bebekleri doğduktan sonra bağ kurmakta zorlanan (anne-bebek bağlanması) kadınların da daha yüksek düzeyde depresyon yaşadıkları bulunmuştur (Moehler, Brunner, Wiebel, Reck, & Resch, 2006).

Anne için zayıf bağlanmanın diğer sonuçları, annelik duygularının eksikliği, artan sinirlilik ve düşmanlık ve daha ciddi vakalarda bebeğin reddini içerebilir; bu davranışlar, uzun bir süre boyunca mevcutsa, kaçınma ve ihmale kadar ilerleyebilir. Çocuğuyla daha kaliteli bir bağ kuran annelerin bebekleriyle vakit geçirmekten daha çok keyif aldıkları görülmektedir. Bu araştırma, annenin duygusal esenliği ve zihinsel sağlığının, doğumdan sonraki ilk anlarda bebeğiyle kurduğu bağın kalitesiyle güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu öne sürülmektedir (Williams, 2019, s. 14).

2.1.6.4. Anne Sütü Etkisi

Anne sütü, çocukların stresle başa çıkmalarına da yardımcı olabilir. Batı toplumlarında, çocukların stresli durumlarla başa çıkmalarına yardımcı olmak için battaniye veya yumuşak oyuncaklar gibi geçiş nesneleri kullanmaları yaygındır. Geçiş nesnesi kullanımının, anne yokken çocuğun bağlanma davranışını cansız bir nesneye yönlendirmesini temsil ettiği düşünülmektedir (Bowlby, 1969). Ancak emzirme, annenin kendi bedeni aracılığıyla çocuğuna stres atmasını sağladığı, anneye yönelik bağlanma davranışına bir örnektir.

Anne sütü ile beslenmenin içerdiği yakınlık ve mahremiyet, ilişkisel travma öyküsü olan çocuklar için önemli olabilir çünkü tam da bu nedenle emzirme onlar için başlangıçta genellikle imkansızdır. Yerleştirmede hem çocuk hem de ebeveyn birbirine yabancısıdır ve anne-çocuk ilişkisi ancak zaman içinde ve yakın etkileşim yoluyla gelişir. Emzirme, karşılıklı olarak yakın ilişkiler kurmaya yardımcı olur çünkü karşılıklılık, uyum, güven, duygusal yakınlık ve ten tene temas gibi yakınlık özelliklerinin tümü emzirme deneyiminin bir parçasıdır. Bununla birlikte, çocuk memeyi emdikçe çocuk tarafından annenin fiziksel bir kabulü vardır ve bu fiziksel kabulün, annenin duygusal kabulünden kaynaklandığı varsayılabilir. Anne ve çocuk arasındaki yakın temas her ikisinin de fizyolojisini etkileyerek her birinin beyinde opioidlerin (beta endorfinler) salınmasına ve zevk duyguları yaratmasına neden olur (Schore A. , 2001).

Anne sütü aynı zamanda annelere, çocuklarının mahrum kalmış olabileceği erken bakımın bir kısmını sağlamak için bir fırsat sağlar. Beyin gelişimi deneyime bağlıdır ve bu nedenle, yakın anne-çocuk etkileşimi sağlamanın, erken istismar veya ihmalden iyileşmeye yardımcı olacak şekilde sağ beyni düzenleyen ilişkinin gelişimini teşvik etmesi olasıdır. Yeni doğan bebekler emme sırasında görsel dikkat gösterirler ve bunun annenin o dönemdeki sosyal etkileşim olasılığının yüksek olmasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir (Gribble, 2005).

Anne sütü ile beslemeye başladıktan sonra annelerin çocuklarında sıklıkla bildirdikleri bir takım davranış değişiklikleri vardır. Bu değişiklikler şunları içerir: göz temasında artış, sakinleşme ve rahatlık, vücut gerginliğinin giderilmesi, duygusal kırılma, artışı,

Çocuğun anne vücuduna karışması, kucaklaşma, çocuğun annesiyle birlikte olma isteğinde ve daha büyük çocuklarda artış, küçük bebeklerin hareketlerini anımsatan nazik davranışlar (rneğin parmaklarını annelerinin ağzına sokmak, annenin yüzünü okşamak) (ABA, 2004).

Anne sütü, anne ile çocuğu fiziksel olarak birbirine bağlar ve anne duyarlılığını artırır. Bağlanmanın gelişimi, anne ve ocuk arasındaki işbirlikçi bir çabadır ve çocuklar duygusal olarak erişilebilir, hassas bakıcılara bağlanır (Marvin, Cooper, Hoffman, & Powell, 2002). Emzirmek anne duyarlılığını artırdığından, bağlanma gelişimini de teşvik edecektir.

Anne sütü ile beslemeye yönelik çalışma süreci, annelerin çocuklarına uyum sağlamalarına da yardımcı olabilir. Bazen, yeni yerleştirilmiş bir çocuğun oldukça iyi durumda görünebileceği, ancak anneleri onlarla yakınlık aradığında, yakınlık konusunda bir zorluk olduğu ortaya çıkar (Gribble, 2006). Bununla birlikte, emzirmeye yönelik çalışma sürecinde anneler, çocuklarının duygusal iyiliğine karşı nasıl oldukça duyarlı hale geldiklerini anlatmışlardır.

.

2.2. Anne Baba Tutumları

Psikolojide tutum, psikolojik bir yapı, bir kişinin içinde bulunan veya bir kişiyi karakterize eden zihinsel ve duygusal bir varlıktır. Karmaşıktırlar ve deneyimlerle kazanılmış bir durumdur. Bir bireyin bir değere ilişkin önceden belirlenmiş zihinsel durumudur ve kişinin kendisine, bir kişiye, yere, şeye veya olaya karşı duyarlı bir ifadeyle ortaya çıkar ve bu da bireyin düşünce ve eylemini etkiler. Psikolojide en basit anlaşılan tutumlar, bireylerin kendileri ve dünya hakkında sahip oldukları duygulardır (Günaydın, 2021).

Ebeveyn tutumlarının çocuğun gelişimini etkilediği teorisini yeterince destekleyen bazı kanıtlar vardır. Bir nedenden dolayı, ebeveynlerin tutumları, aile ortamının yeterli bir şekilde değerlendirilmesini sağlamaz. Ebeveynlerin tutumları çocuğu etkileyecekse, istikrarlı, tutarlı olmalı ve davranışı yansıtmalıdır. 1936 gibi erken bir tarihte Freud, ebeveyn tutumlarından ve bunların çocuk sonuçları üzerindeki etkisinden bahsetmiştir. Freud, ebeveyn tutumlarının çocuk gelişimi üzerindeki etkisine çok duyarlı değildir. O, haleflerinin bu teoriyi araştırmaları için basitçe ana hatlarını çizerek temellerini atmıştır (Acer, 2020: 33-34).

Tutumlar, ebeveynlerin sorumlulukları ve rollerini de içerecek biçimde çocuk gelişimi ve ebeveynliğin yönleri ile ilgili olarak tepkiler, bakış açıları ya da farklı düşünüş şekilleri anlamını taşımaktadır. Tutumlar, ortak deneyimler ile oluşmuş sosyal ve kültürel inançlar ile biçimlenebilir. Uygulama ve pratikler, çocukların gelişim süreçlerini biçimlendirebilecek çocuk yetiştirme yaklaşımlarına ya da ebeveynlik davranışlarına atıfta bulunur (Jones, 2016).

Çocuk doğduğu andan itibaren içinde yaşadığı aile ortamından etkilenir. Çocuğun anne ve baba algısı, diğer insanların temel algısını oluşturur; anne ve babalar, çocuğun doğuştan sahip olduğu kişilik özellikleri dışında çocuğu etkileyebilir. Çocuklar pasif değil, çevreleriyle sürekli etkileşim halindedirler, sürekli değişirler. Anne babanın tutumuna göre çocuklar topluma uyum sürecinde karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmekte ya da kalıcı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Çocuklar, uyumlu ilişkiler içinde, iyi bir aile ortamında sevgi ve anlayış içinde büyür, olgunlaşır, kişiliğini oluşturur, desteklenirse güven ve öz saygısını pekiştirir (Maccoby ve Martin, 1984: 24-26).

Çocuğun erken sosyalleşmesi ve psiko-duygusal gelişimi bağlamında, ebeveyn ortamının çocuğun psiko-sosyal uyumundaki rolü ve önemi giderek daha fazla vurgulanmaktadır. Çocuk, doğduğu andan itibaren tüm gelişimine damgasını vuracak olan çocuk yetiştirme ve eğitime ilişkin anne-baba inanç, tutum ve uygulamalarıyla temas halindedir. Aile, çocuk için önemli bir çevre ve ilk sosyal deneyimdir (Acer, 2020).

Çocuğun sağlıklı büyümesi ve gelişmesi, doğumdan itibaren aile üyelerinin olumlu, tutarlı ve sevgi dolu tutumuna bağlıdır. Toplumun ve en küçük çocukların gelecek güvencesi, sağlıklı aile ilişkileri içinde büyüyenlerdir. Çocuğa bakan ebeveynlerin toplumun bir üyesi olarak yetiştirilen çocuklarına yönelik tutumları, istenilen özelliklerin geliştirilmesi açısından oldukça önemlidir (Ekin, 2021: 18-20).

Ebeveyn tutumlarının farklı ve faydalı bir kavram olduğu kanıtlanmıştır, çünkü bunlar kolektif davranışı özetleyen bir içgörü sağlamaktadır. Son olarak, ebeveynler bir tür ebeveyn tutumları edinmiş olsalar bile, ne kadar istikrarlı oldukları net değildir. Tutumların öğrenilmiş tepkiler olduğunu ve çevresel etkileşimler tarafından oluşturulduğu unutulmamalıdır (Acer, 2020: 33-34).

Günümüzde çocuk davranışlarının ebeveyn tutum ve davranışlarını etkilediği kabul edilmektedir. Bir çocuğun cinsiyet, yaş, mizaç, niyet ve davranış gibi özelliklerinin tümü ebeveyn tepkilerini etkiler; ebeveyn davranışlarının ebeveyn tutumları ve bireyin gelişim tarihi, evlilik ilişkileri, sosyal ağ, iş durumu ve çocukların kişisel özellikleri tarafından belirlendiğini gösterir (Türk, 2021).

Ebeveynlik tarzı ve çocuk yetiştirme ve eğitime yönelik tutumlar, çocuğun psiko-sosyal gelişimi için çok önemli bir unsurdur. Çocukların yetiştirilmesi ve eğitimi ile ilgili ebeveyn inançları, katılımcıların cinsiyetinden ve eğitim seviyesinden etkilenir. Bireyin eğitim düzeyi ne kadar yüksekse, çocukların yetiştirilmesine ve yetiştirilmesine yönelik inanç ve tutumları da o kadar ileridir (Acer, 2020: 33-34).

Her ebeveyn bilinçli veya bilinçsiz olarak çocuklarına karşı farklı tutumlar sergilemektedir. Bazı çocuklar daha çok sevilir, bazıları daha fazla hoşgörü görür, bazıları istenmeyen çocuk olur ve bazıları baskıya maruz kalır. Tüm bu tutumlar çocuğun hem ahlaki hem de sosyal gelişimini olumlu veya olumsuz yönde etkiler (Türk, 2021: 20-22).

Maccoby ve Martin (1984) çocuk yetiştirme tutumlarını iki boyutta ele almıştır: kontrol ve kabul-ilişkidir. Bu iki boyutun kesiştiği noktada ise dört ebeveyn tutumu belirlemektedir. Baumrind tarafından sınıflandırılan izin verici ebeveyn, verici toleranslı ve izin verici-ihmkar olarak ikiye ayrılır. Otoriter ebeveynler, yüksek düzeyde kontrol talep ederken, kabullenme ilişkisine düşük düzeyde ilgi gösterirler. Otoriter ve demokratik anne babaların çocuklarının gelişimindeki farklılık, anne baba kabul-ilişki düzeyindeki farklılıktan kaynaklanmaktadır, çünkü her iki tutumda da kontrol kavramının düzeyi yüksektir (Yılmaz, 2020).

Çocuk yetiştirme tutumları, bireyi çocuğa karşı olumlu ya da olumsuz davranmaya yatkın hale getiren bilişlerdir. En sık düşünülen tutumlar, ebeveyn-çocuk ilişkisinde var olan sıcaklık ve kabul veya soğukluk ve reddedilme derecesini ve ayrıca ebeveynlerin çocukları için koydukları sınırlarda ne kadar izin verici veya kısıtlayıcı olduklarını içerir. Araştırmacılar ayrıca duruma özel düşünceler veya şemalar üzerinde de çalıştılar - ebeveynlerin olayları, özellikle de belirsiz olanları yorumladığı ve tepki gösterdiği filtreler. Bunlar, ebeveynlik yeteneklerine ilişkin inançlar, çocukların neler yapabileceği veya yapması gerektiği ile ilgili beklentiler ve çocukların neden belirli bir şekilde davrandıklarının nedenleri gibi bilişleri içerir (Erkan, 2006).

Ebeveynlik çok boyutludur. Ebeveynler, çocuklarının çeşitli ihtiyaçlarına cevap verebilmek için, gelişimsel dönüm noktalarının ve çocukların güvenli ve sağlıklı kalmasına yardımcı olan normların farkında olmaktan profesyonellerin rolünü anlamaya kadar değişen bir bilgi derinliği ve genişliği geliştirmelidir. Ebeveynlerin ebeveynlik uygulaması yoluyla öğrendikleri aynı zamanda bir bilgi kaynağı olabilir ve ebeveynlerin tutumlarını şekillendirebilir (Şanlı ve Öztürk, 2015).

Ebeveynlik tutumları, genel olarak ebeveynlerin ebeveynlik rolünde başarılı olma yeteneklerine ilişkin kendilerine olan inanç düzeyi olarak tanımlanan ebeveynlik öz yeterliliğinden de etkilenir. Ebeveynlik bilgisi, tutumları ve uygulamaları sadece birbirleri tarafından değil, aynı zamanda çocukların özellikleri de dahil olmak üzere bir dizi bağlamsal faktör tarafından şekillendirilir; ebeveynlerin kendi deneyimleri ve koşulları; aile, arkadaşlar ve diğer sosyal ağlar gibi diğerlerinden öğrenilen beklentiler; ve kültürel sistemlerdir (Özdoğru, 2018).

Sonuç olarak, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumları, çocuğun özelliklerinden ve kişiiliğinden ve demografik özelliklerinden etkilenebilir. Anne-baba-ocuk genindeki iletişim biçimi, bireyler üzerinde kısa veya uzun vadeli, olumlu veya olumsuz etkiler yaratabilir; ebeveynler ve çocuklar uygun davranmayı ve uygun olmayan şekilde davranmayı ğretir (Jones, 2016).

Ebeveynlik tutumları ortaya konuş tarzına göre kategorize edilmektedir. Bunlardan demokratik ebeveynlik tarzı, ebeveynlik tarzlarının dördü arasında en iyisi olarak kabul edilir. Yetkili ebeveynler daha esnek, destekleyici ve duyarlıdır ve çocuklarını soru sormaya teşvik eder. Net kurallar ve düzenlemeler koyarlar ama aynı zamanda çocuklarının sorularını dinlemeye de isteklidirler. Çocuğun bakış açısına duyarlıdırlar ve her karar alma sürecine çocuğu dahil ederler (zdoğru, 2018).

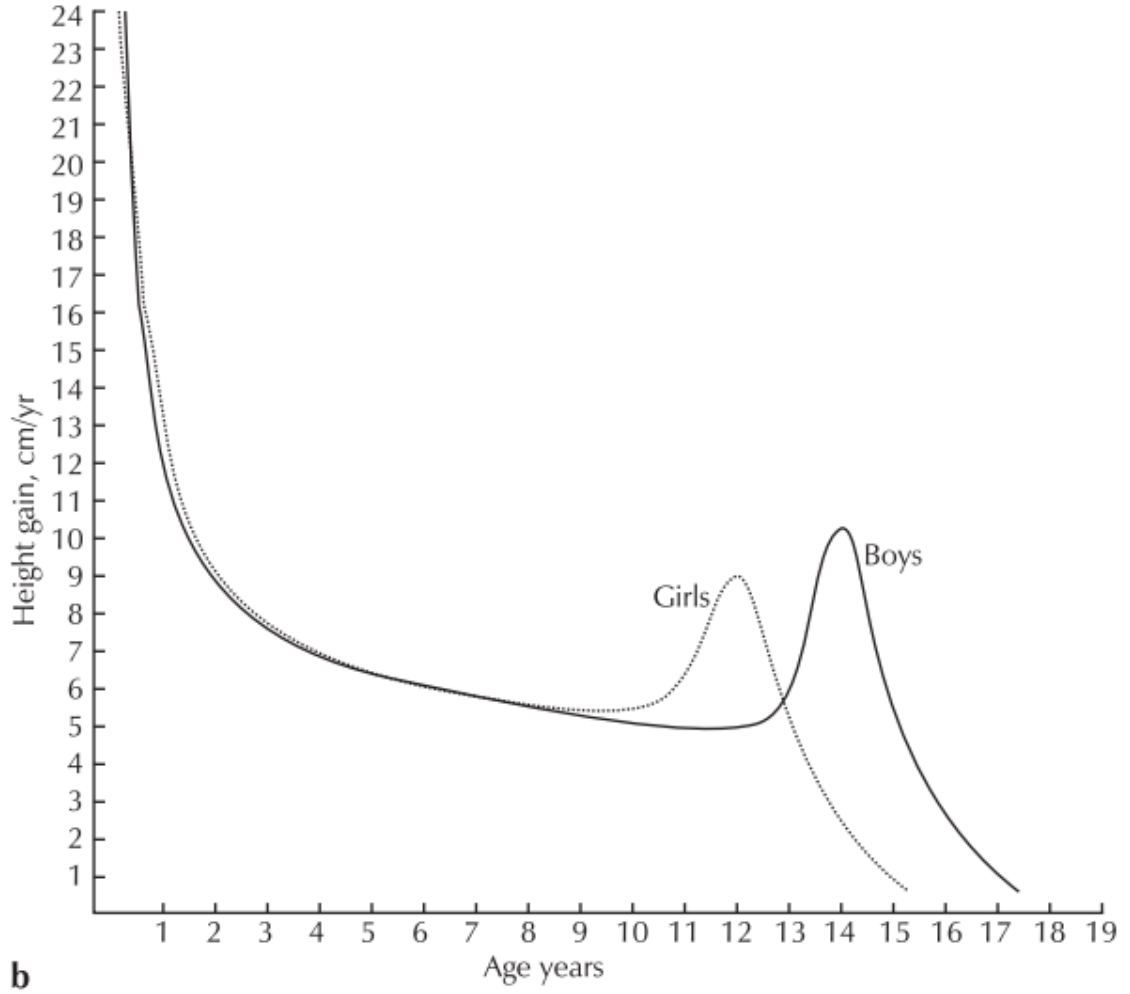
Otoriter ebeveynler, itaate yüksek derecede önem verirler. Bu nedenle, çocuklarının daha yüksek otoriteye saygı duymasını beklerler. Buna göre, bu ebeveynler çocuklarının davranışlarını mutlak kural ve standartlara göre şekillendirip değerlendirerek aşırı kontrol göstermektedirler. Bu bakımdan itaati sürdürmek için disiplin oluşturmak için cezalandırıcı yöntemler kullanırlar. Dahası, Otoriter ebeveynler, özerkliği kısıtlar, katı sınırlar uygular, iki yönlü iletişimi caydırır ve çocuğun kendini ifade etmesinden vazgeçirir. Ebeveynler, çocuklarını ebeveynlerinin onlara uymalarını emrettiği şeyi yapmaya zorlar ve müzakereye herhangi bir ilgi göstermez (Erkan, 2006).

Msamahakar ebeveynlerin ise çok az talepleri vardır ve çocuklarına nadiren disiplin uygularlar. Genellikle çocuklarına karşı daha iletişimseldirler ve genellikle bir ebeveyn rolünden çok bir arkadaş rolü oynarlar. İzin verici ebeveynler, katı ve hızlı kurallar koymak yerine çocuklarının kendi kararlarını vermesine izin verir. Başka bir deyişle, çocuklarının kendi davranışlarını düzenlemelerine izin verirler. Çocuklardan dış kurallara ve düzenli davranışlara uymaları için talepte bulunmaz veya onları teşvik etmezler. Msamahakar ebeveynler, çocuğun gelecekteki davranışlarını şekillendirmek veya etkilemek yerine, çocuğun onları istediği gibi kullanması için bir kaynak görevi görür (Türk, 2021).

2.3. Beslenme

Ergenlikte, ikinci bir hızlı büyüme dönemi, erken çocukluktaki büyüme başarısızlığını telafi etmek için bir fırsat penceresi olarak hizmet edebilir, ancak önemli ölçüde yakalama potansiyeli sınırlıdır. Boy ve kilo ile ölçülen yetişkin boyutu aynı zamanda çalışma kapasitesini, güvenliği, doğum kolaylığını ve anne için azalan obstetrik riski ve düşük doğum ağırlığı insidansını belirleyen tüm fizyolojik ölçümleri yansıtmaktadır. Hem anne hem de çocuk için hayatta kalma, annenin vücut büyüklüğünden etkilenir. Araştırmalar, yaklaşık 18 ila 24 ay gibi kısa bir ergenlik öncesi büyüme atağı döneminde optimal beslenmenin, yaşamın erken dönemlerinde yaşanan beslenme eksikliklerinden kaynaklanan büyümeyi yakalamayla sonuçlandığını göstermektedir (Spear, 2002).

Ergenlik döneminde, çocukluğun görece düzenli büyümesi, büyüme hızındaki artışla aniden değişir (Şekil 1). Grafik, bir erkek ve bir kızın ulaşılan yükseklik ve hız eğrilerini göstermektedir. Büyüme, bireyin yaşamının ilk yılı dışında herhangi bir döneminde olduğundan daha hızlıdır. Ergen büyümesinin (elde edilen kilo ve boy) %80'inden fazlası erken ergenlik döneminde (10-15 yaş) tamamlanır ve ergenlik sonrası dönemde kilo ve boy hızında belirgin bir yavaşlama olur. Bu ergen büyüme atağı aynı zamanda bilişsel, duygusal ve hormonal değişikliklerle de ilişkilidir. Önemli bir özellik, hem cinsiyetler hem de bireyler arasındaki büyüme hamlesinin zamanlaması ve büyüklüğündeki önemli değişkenliktir (Daniels, Khoury, & Morrison, 2007).

Şekil 1. Doğumdan 18 yaşına kadar kız ve erkek çocuklarda boy için hız eğrisi

Kızlar, ortalama 10 yaşında ergen büyüme atağına başlar ve yaklaşık 12 yaşında en yüksek hızına ulaşır. Bu yaşlar ülkeden ülkeye değişir, gelişmiş ülkelerde en düşük ve en fakir ülkelerde en yüksektir. Oğlan ergen büyüme atağına yaklaşık 12 yaşında başlar ve bir veya iki yıl içinde kızı geçer. Kız yetişkin boyuna yaklaşık 16 yaşında, erkek çocuk ise 18 yaşında ulaşır. Belirli bir kronolojik yaştaki ergenler genellikle fizyolojik gelişim açısından büyük farklılıklar gösterir. Bireyler arasındaki bu değişkenlik nedeniyle yaş, fizyolojik olgunluk ve beslenme ihtiyaçlarının zayıf bir göstergesidir (Spear, 2002).

Pubertal büyüme atağına aracılık eden hormonlar, büyük ölçüde beslenme faktörleri tarafından modüle edilen cinsiyet steroidleri ve büyüme hormonudur. Tüm bu değişiklikler özel beslenme ihtiyaçları yaratır. Bazı besinlerin gereksinimi ergenlerde diğer yaş gruplarındaki kadar veya daha yüksektir ve bu nedenle A vitamini, tiamin,

riboflavin, niasin, folik asit, B12 vitamini dahil olmak üzere birçok mikro besin, C vitamini ve iyot, yetişkinlerin ihtiyaç duyduğu seviyelere ulaşır (WHO, 2003).

Ergenlik, birkaç nedenden dolayı yaşamın beslenme açısından kritik bir dönemi olarak kabul etilmektedir. Bunlar (Scholl & Hediger, 2004);

- ❖ İlk olarak, fiziksel büyüme ve gelişmedeki çarpıcı artış, besin ihtiyacı üzerinde daha fazla baskı oluşturur. Bu dönemde ergenler, dönemin başındaki ağırlıklarının %65'i veya son kilolarının %40'ı kadar, yetişkin boylarının ise %15'i kadar boy artışı yaşayacaklardır.
- ❖ İkinci olarak, ergenlerin hem besin alımını hem de ihtiyaçlarını etkileyebilecek sosyo-kültürel faktörler veya yaşam tarzı ve beslenme alışkanlıklarındaki değişiklikler olabilir (Spear, 2002).
- ❖ Üçüncüsü, büyümekte olan ergenler hamilelik ve hastalık sırasında artan besin gereksinimlerine sahiptir.
- ❖ Dördüncüsü, çevresel koşullar, özellikle besin alımı açısından uygunsa, ergenlik büyümeyi yakalamak için ikinci fırsat olabilir.
- ❖ Son olarak, psikolojik değişimler ve kendi kişiliklerinin gelişimi, çok etkili oldukları bir dönemde beslenme alışkanlıklarını etkileyebilir.

Ergenlik döneminde boy, kilo ve vücut kompozisyonundaki önemli değişiklikleri göstermektedir. Çevresel koşullar, özellikle besin alımı açısından uygunsa, ergenlik büyümeyi yakalamak için ikinci fırsat olabilir.

2.3.1. Erkek ve Kız Çocukların Beslenme İhtiyaçları

Aynı yaştaki erkek ve kadınların beslenme gereksinimleri çocuklukta çok az farklılık gösterir, ancak pubertal büyüme atağının başlamasından sonra farklılaşır. Ergenlikten sonra besin gereksinimlerindeki farklılıklar devam eder (Tablo 2). 10 yaşından sonra besin önerilerindeki cinsiyet farklılıklarının nedeni, kızların daha erken olgunlaşmasıdır (erkeklere oranla, 11-14 yaşındaki kızların protein gereksinimleri aynı yaş grubundaki erkeklere göre daha yüksek, ancak 15-18 yaşındaki kızlarda çok daha azdır). Cinsiyete göre bazı besinler için fizyolojik ihtiyaçlardaki farklılıklar, örneğin demir ihtiyacındaki farklılık daha yüksektir. Boy ve kilodaki farklılıkların yanı sıra, erkekler kızlara kıyasla

orantılı olarak yağdan daha fazla kas kütlesi kazanmaktadır. Daha ağır bir iskelet oluşturmak için artan doğrusal büyüme yaşarlar ve kızlardan daha fazla kırmızı kan hücresi kütlesi geliştirirler. Kızların ise kas dokularından daha fazla yağı vardır. Vücut kompozisyonundaki bu farklılıkların, Tablo 2'de gösterildiği gibi, erkek ve kız ergenlerin beslenme ihtiyaçları için önemli etkileri vardır.

Tablo 2. Ergenlik Döneminde Seçilen Besinler İçin Önerilen Diyet Ödenekleri (RDA)

Enerji (kcal)besinler	Kızlar		Erkekler	
	11-14 yaş	15-18 yaş	11-14 yaş	15-18 yaş
Protein(g)	2200	2200	2500	3000
Demir(mg)	46	44	45	59
Kalsiyum(mg)	15	15	12	12
Çinko(mg)	1200	1200	1200	1200
Vitamin A (mikro g RE)	800	1000	800	1000
Vitamin D (mikro g)	10	10	10	10
Vitamin C (mikro g)	50	60	50	60
Folik asit (mcg)	150	180	150	200

Boy, kilo ve vücut kompozisyonundaki değişikliklerin zamanı ve temposu ergenler arasında büyük farklılıklar gösterebilir.

Tablo 3. Ergenlik Döneminde Boy, Kilo ve Vücut Kompozisyonundaki Değişiklikler

Boydaki değişiklikler	Kilodaki değişiklikler	Vücut bileşimi ve iskelet kütlesindeki değişiklikler
Erişkin boyunun %15-20'si ergenlik döneminde kazanılır.	Nihai yetişkin ideal ağırlığının %25-50'si ergenlik döneminde kazanılır.	Ergenlik öncesi dönemde kız ve erkek çocuklarda yağ ve kas oranı benzerdir ve yağsız vücut kütlesi her iki cinsiyette de eşittir.
Büyüme atağı erkeklerde kızlara göre daha geç başlar ve kızlardan daha yüksek bir tepe hızına sahiptir. Diyet enerjide ciddi şekilde kısıtlanırsa veya enerji harcaması oldukça rekabetçi atletlerde olduğu gibi arttırılırsa, ergenlikte doğrusal	Kilo alımının zamanlaması ve miktarı, enerji alımı ve enerji harcamasından büyük ölçüde etkilenebilir.	Büyüyen erkekler orantılı olarak yağdan daha fazla kas kütlesi ve kızlara kıyasla daha fazla yağsız vücut kütlesi kazanır. Yetişkinler olarak vücut yağının normal yüzdesi kadınlar için yaklaşık %23 ve erkekler için %15'tir. İskelet kütlesinin yaklaşık %45'i ergenlik döneminde eklenir. Yaşamın ikinci on yılının sonunda, toplam kemik kütlesinin %90'ı kazanılır. Gecikmiş ergenliğe sahip dişiler, normal hızda kemik kütlesi kazanamazlar ve yetişkinler olarak

büyüme yavaşlayabilir veya geciktirilebilir.	daha düşük mineral yoğunluğu gösterirler. Beslenme, ergenliğin başlamasını belirleyen çevresel faktörlerden biridir.
	Pubertal büyüme, yaşa göre boy, yaşa göre ağırlık ve yaşa göre vücut kitle indeksi (BKİ)-yaşa göre (kilo/boy ²) kullanılarak izlenebilir.

Ergenlik döneminde beslenme aşağıdaki hedefleri karşılamalıdır:

- ❖ Fiziksel ve bilişsel büyüme ve gelişme taleplerini karşılamak için gerekli besinleri sağlanmalıdır.
- ❖ Hastalık veya hamilelik için yeterli takviye alınmalıdır.
- ❖ Kardiyovasküler hastalıklar, diyabet, osteoporoz ve kanser gibi beslenmeyle ilgili hastalıkların yetişkinlerde başlamasını önlenmelidir.
- ❖ Sağlıklı beslenme alışkanlıkları ve yaşam tarzı teşvik edilmelidir.

2.3.2. Enerji ve Protein Gereksinimleri

Ergenlik, boy ve kilo artışı için önemli bir dönemdir. Hem kas hem de yağ artarken, kızlar nispeten daha fazla yağ kazanır ve erkekler nispeten daha fazla kas kazanır. Bu nedenle, bu dönemde proteinlerin yanı sıra enerji ihtiyacı da önemli ölçüde artar. Enerji ve protein ihtiyaçları, kronolojik yaştan çok büyüme modeliyle daha yakından ilişkilidir. Enerji ve protein gereksinimlerindeki zirve, adölesanların büyümesindeki zirve ile aynı zamana denk gelir. Gerçek ihtiyaçlar da fiziksel aktiviteye göre değişir. Bu nedenle, bireysel ergenler için enerji alımının yeterliliğini belirlemek için kilo ve boyun ve vücut kitle indeksinin [BMI (ağırlık/boy²)] izlenmesi esastır. Genel olarak, kalori alımı yeterliyse, ekonomik olarak dezavantajlı popülasyonlarda bile protein ihtiyacı karşılanır. Bununla birlikte, enerji alımı sınırlıysa, diyet proteini enerji ihtiyacını karşılamak için kullanılabilir ve yeni dokuların sentezi veya doku onarımı için mevcut olmayabilir. Bu, belirgin bir yeterli protein alımına rağmen büyüme hızında ve kas kütlelerinde azalmaya neden olabilir (Spear, 2002).

2.3.3. Mineral ve Mikro Besin Gereksinimleri

Mineraller ergen beslenmesinde çok önemli bir rol oynar. Ergenler, büyüme hızlarının zirvesindeyken, büyük miktarlarda besine ihtiyaç duyarlar. Tüylene ile ilişkili olarak iskelet kütlesindeki, vücut büyüklüğündeki ve vücut yoğunluğundaki artış, minerallerin büyüme sürecindeki rolünü vurgular (Daniels, Khoury, & Morrison, 2007). Demir, kalsiyum, iyot ve çinkonun ergenlerin büyüme ve beslenmesindeki rolü aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Demir gereksinimleri

Kaslarda miyoglobin ve kanda hemoglobin için demir ihtiyacını artıran yağsız vücut kütlesi, kan hacmi ve kırmızı hücre kütlesindeki keskin artışla birlikte hızlı büyüme nedeniyle demir gereksinimleri ergenlik döneminde zirve yapar. Erkek çocuklarda, demir gereksinimlerinde yaklaşık 10 mg/gün'den 15 mg/gün'e keskin bir artış vardır. Büyüme atağı ve cinsel olgunlaşmadan sonra büyüme atağı ve demir ihtiyacında hızlı bir azalma olur (Beard, 2000).

Sonuç olarak, bu zirve büyüme sırasında gelişmiş olabilecek bir demir eksikliğinden kurtulma fırsatı vardır. Bununla birlikte, kızlarda büyüme atağı o kadar büyük değildir, ancak adet görme tipik olarak en yüksek büyümeden yaklaşık bir yıl sonra başlar ve adet sırasında bir miktar demir kaybedilir. Ortalama demir gereksinimi, en yüksek büyümede maksimum yaklaşık 15 mg/gün'e ulaşır, ancak menstrüel demir kayıplarını yerine koyma ihtiyacı nedeniyle yaklaşık 13 ila 15 mg/gün'e yerleşir (Spear, 2002).

Gelişmekte olan ülkelerde, demir kaybına neden olabilen bulaşıcı hastalıklar ve parazitik enfeksiyonlar ve diyetlerdeki demirin biyoyararlanımının düşük olması nedeniyle ergenlik çağındaki demir gereksinimleri daha fazladır. Demirin ergenler için diğer faydaları: Demir, kızların okulda kalmaları için bir teşvik olabilecek daha iyi akademik performansa yol açan bilişin geliştirilmesine yardımcı olur (Weaver, 2000).

Kalsiyum gereksinimleri

Diyetteki kalsiyum, ergenler için büyük potansiyel endişe kaynağı olarak tanımlanmıştır. Ergenlik yılları, yaşam boyu kemik sağlığını etkilemek için bir fırsat penceresidir. Hızlandırılmış kas, iskelet ve endokrin gelişimi nedeniyle, ergenlik ve ergenlik

döneminde kalsiyum ihtiyacı hamile kadınlar hariç diğer tüm yaş gruplarına göre daha fazladır (Spear, 2002). Büyüme atağının zirvesinde, günlük kalsiyum birikimi, 10 ila 20 yıl arasındaki ortalamanın iki katı olabilir. Aslında iskelet kütlesinin %45'i ergenlik döneminde eklenir. Yaşamın ikinci on yılının sonunda, toplam vücut tepe kemik kütlesinin %90-95'ine ulaşılır. Osteoporozu (daha sonraki yaşamda kırılma riski) önlemek için ergenlik döneminde kemik mineral içeriği maksimize edilmelidir. Yaşamın erken dönemindeki düşük kalsiyum alımı, postmenopozal yıllardaki kalça kırığı oranlarındaki farkın %50'sine kadarını açıklayabilir. Her öğünde kalsiyum açısından zengin ürünlerin tüketilmesi, kalsiyum ve kemik sağlığı için gerekli olan fosfor, magnezyum ve D vitamini gibi diğer birçok besin maddesi gereksinimlerinin karşılanmasını sağlamada uzun bir yol kat eder (Lytle, 2002).

Çinko gereksinimleri

Çinkonun ergenlik döneminde büyüme ve cinsel olgunlaşma için gerekli olduğu bilinmektedir. Kemik oluşumunu artırır ve kemik kaybını engeller. Çinko içeren gıdaların sınırlı alımı, ikincil cinsiyet özelliklerinin gelişiminin yanı sıra fiziksel büyümeyi de etkileyebilir (Spear, 2002).

İyot gereksinimleri

İyot ergenlik döneminde iki nedenden dolayı önemlidir. Bunlar ergenlerin yüksek büyüme hızı ve hamilelik sırasında artan iyot gereksinimleridir. Ergen kızların büyük bir yüzdesi erken evlendiğinden ve ergenlik döneminde çocuk doğurduğundan, iyot gereksinimleri hem kendi büyümelerini hem de fetüsün ihtiyaçlarını karşılamak için artar. Çocuklarda şiddetli iyot eksikliği, öğrenme güçlüğü ve düşük başarı ile sonuçlanır. Aslında, orta düzeyde iyot eksikliği bile 10-13 IQ puanı kaybına neden olabilir. Hamilelik sırasındaki iyot eksikliği, düşük, ölü doğum, doğum kusurları ve zekâ geriliği insidansında artış ile ilişkilendirilmiştir ve şiddetli ise, yavrularda kretinizm ile sonuçlanabilir (Lytle, 2002).

Diğer mineraller

Adölesanların beslenmesinde diğer minerallerin rolü kapsamlı bir şekilde çalışılmamış olsa da magnezyum, fosfor, bakır, krom, kobalt ve florürün önemi iyi bilinmektedir. Bu besinler arasındaki etkileşim olasılığı göz ardı edilemez (Spear, 2002).

2.3.4. Vitaminler

Ergenlik döneminde vitamin gereksinimleri de artar. Daha yüksek enerji talepleri nedeniyle, karbonhidratlardan enerjinin salınması için daha fazla tiamin, riboflavin ve niasin gereklidir. Artan büyüme hızı ve cinsel olgunlaşma, folik asit ve B-12 vitamini talebini artırır. Doğum kusurlarının önlenmesinde folik asidin rolüne dair artan kanıtlarla, doğurganlık çağındaki tüm ergen kızlar, çeşitli diyetlerden gıda folat alımına ek olarak takviyelerden önerilen miktarda folik asit tüketmeye teşvik edilmelidir. Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi, doğurganlık çağındaki tüm kadınlar için 400 ug folat önermektedir . Hızlı iskelet büyümesi daha fazla D vitamini gerektirir. Yeni hücre büyümesi için artan miktarda A, C ve E vitaminlerine ihtiyaç vardır. Ergenlerin vitamin ihtiyaçları, büyüme talepleri nedeniyle kronolojik yaştan ziyade olgunluk derecesi ile de ilişkilidir (Jolly, Sebire, Harris, Robinson, & Regan, 2000).

2.4. Liderlik

2.4.1. Liderlik Nedir?

Liderlik nedir? Sorusu birçok araştırmaya konu olmuştur ve liderlik hakkında pek çok çalışma ele alınmıştır. Liderlikle ilgili pek çok tanımlama yapılmıştır fakat liderliğin tanımı ele alındığı konu alanına göre değişiklik göstermiştir.

Aydın'a (2010) göre liderlik; grup içerisinde bir veya iki kişide gözlenebilen gruba öncülük eden ve grubun amacının gerçekleşmesini destekleyen davranış türleridir. Çelik'e (2000) göre liderlik belli bir grubu amaç ve hedefleri yönünde etkileme sürecidir. Kamacı'ya (2010) göre liderler, kişilerin bir grup oluşturabilmeleri için ortak bir amaç ve hedef doğrultusunda buluşmalarını gerçekleştirmektedir. Yani gruptaki kişilerin ortak bir sorunu çözmek için bir araya gelmeleri şeklinde de ifade edilebilir. Yine grubu oluşturan üyeler lider kişi etrafında toplanırlar. Liderin olmadığı bir grup olmaz. Lider olan birey, kendinde bulundurduğu özelliklerle diğerlerini etkileyendir.

Diğer yandan grubu oluşturan üyeler, grup liderini benimseyerek onun liderlik etkisi alanında olduklarında, liderin izleyicisi olurlar. Bu sayede liderlik her durum ve ortamda ortaya çıkmamaktadır. Liderliğin ortaya çıkabilmesi için belli bir amaç doğrultusunda oluşturulan grubun amaçlarını gerçekleştirebileceği uygun ortam koşullarında elverişli olabilmektedir. Bir liderin ortamını grubu oluşturan bireylerin yeterliliği, grup içindeki koşulları, grubu oluşturan amaçların ulaşılabilirliği, grup üyelerinin amaç doğrultusunda hareket etmeye gönüllü ve istekli olması gibi değişkenler liderin ortamını oluşturmaktadır (Çelik, 2000).

Liderler, farklılığı gerçekleştirebilen, yaptıkları davranışların etkisi diğer grup üyelerinin davranışlarının etkisine göre belirli bir farklılık gösteren bireylerdir (Bass, 1990). Başaran'a (2008) göre ise lider, kendisini izleyen kişilerin oluşturduğu etkiden daha fazlası bir etkiye sahip olan kişilerdir.

Northouse'un (2012) yapılan çalışmaları incelendiğinde liderliğin beş temel özelliğini belirlemiştir. Bunlar zekâ, özgüven, kararlılık, dürüstlük ve sosyalliktir (akt. Ogurlu, 2012). Araştırmalara göre liderlik becerileri incelendiğinde, grup içerisinde üst düzey bir sosyal yetkinlik düzeyinde olup iyi derecede dil ve iletişim becerisine sahip, olayları

mantık süzgecinden geçirerek problem çözme becerisi gelişmiş, lateral düşüncesi gelişmiş, özgüven sahibi, iş birliğine ve yardımlaşmaya açık bireyler olarak ele alınmaktadır.

Liderlik becerilerinin bulunması, özellikle ergenlik döneminde güven aşılar ve sorunları yaratıcı bir şekilde çözmesine, bir takımda çalışmasına ve başkalarıyla işbirliği içinde çalışmasına yardımcı olur (Thomas, 2020). Liderlik becerileri, çocukların yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmalarına ve bir şeyleri gerçekleştirme becerisine sahip olmalarını sağlar. Aynı zamanda liderlik, çocuklara sorumluluk geliştirmeleri için birçok fırsat verir (Wingenbach & Kahler, 1997)

Liderlikle ilgili anahtar ifadeler "özgüven", "problem çözme", "pro-sosyal" ve "bağımsız kararlar ve seçimler yapar" şeklindedir. Bazı çocukların “doğuştan lider” olup olmadığı veya “lider olmayı öğrenip öğrenmedikleri” konusunda tartışmalar vardır. Tüm çocuklar liderlik becerileri geliştirme potansiyeline sahiptir. Liderlik gelişimi yaşam boyu devam eden bir süreç olabilir (Keller, 1999:589).

Çocuklarda ve gençlerde liderlik gelişimi üzerine araştırmalar liderlik gelişiminin erken yaşlarda başladığını ve ebeveynlerin liderlik gelişiminde çok önemli rol modeli olduklarını vurgulamaktadır (Bass, 1990; Karnes & Bean, 2010). Her çocuk ve genç önemli ve ihtiyaç duyulan liderlik becerilerini geliştirme potansiyeline sahiptir. Her çocuğun liderlik yapmaya hakları vardır. Yetişkinler, çocuklara şimdi ve gelecekte liderlik rolleri üstlenmeleri için gerekli becerileri öğretebilir (Lee, Recchia & Shin, 2005: 133).

Çocukluktan itibaren liderlik becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak için ebeveynler liderlik davranışlarını modellemelidir. Çocuklar başkalarının yaptıklarını görerek öğrenirler. Ebeveynler, çocuğa ne yaptığını ve neden yaptığını söylemelidir. Çocuklara olayları başka birinin bakış açısından nasıl göreceklarını öğretmelidir. Bass (1990), anne babaların temel iletişim becerilerini öğretmek, yaşına uygun sorumluluklar verilerek cesaretlendirerek ve problem çözümünde rehberlik ederek çocuğun liderlik becerilerinin gelişimine katkıda bulunabileceğini öne sürmüştür.

2.4.2. Liderlik Kavramına İlişkin Yanılgılar

Bir kavramın doğru anlamı ve ne olduğuna dair bilgi edinmenin en önemli basamaklarından biri de kavramın ne olmadığını bilmektir. Türk Dil Kurumuna göre ‘yanılma durumu, yanlış anlayış, bir sanatla, bir bilimle ilgili kuralların gereği gibi uygulanmayışından doğan sonuç’ şeklinde tanımlanmaktadır. Yanılma durumu bireylerin geçmiş yaşantıları ve sosyal çevrelerinden edindikleri bilgiler sonucunda da oluşabilmektedir. Duran (2019) liderliğe ilişkin doğru bilinen 6 yanlış belirlemiştir. Birincisi, liderlik bireylerde doğuştan var olan bir özelliktir, daha sonra oluşması zordur ve insanlar lider olarak doğarlar. Johnson’a (1982) göre liderlik çevre ile gelişebilen uygulanabilen bir beceri türüdür. Yapılan araştırmalar neticesinde liderliğin doğuştan gelen bir özellik olduğuna dair bir kanıt bulunamamıştır. Bunun bir yanlış inanış olduğu ifade edilmiştir.

İkincisi, cinsiyete göre liderlik farklılaşır ve erkekler kızlara göre daha başarılı lider olurlar. Liderlik özünde bireysellikle alakalıdır. Kişide oluşan bireysel farklılıklar lider olmasında etkindir. Yapılan çalışmalardan edinilen bulgulara göre liderlik cinsiyete göre farklılık göstermemektedir. Geçmişte ve günümüzde lider kadınlar göz önüne alındığında kadınların da etkili liderler olduğu görülmektedir.

Üçüncüsü, yalnızca popüler insanlar lider olabilir. Lider kişi bir grubu amaçlar ve hedefler doğrultusunda etkileyen kişidir. Bu yüzden liderliğin popülerlikle anlamlı bir ilişkisi yoktur. Lider kişi popülerlikten öte grubu amacına ulaştırabilmek amacıyla uzun bir yolculuğa çıkmaktadır.

Dördüncüsü, küçük toplumlarda yaşayan kişiler lider olamazlar. Küçük toplumlarda ve küçük kurumsal yapılarda bulunan bireylerin diğerlerine göre daha çok liderlik becerisi sergilediği gözlemlenmiştir (Karnes ve Bean, 2010). Bir liderin ortaya çıkışında toplum etken olabileceği gibi bazen de lider kişiler toplumu yönlendirmektedir.

Beşincisi, lider bir kişi olmak için sadece okullar fırsat sunabilmektedir. Liderin ortaya çıkabilmesi için uygun ortam koşulları ve lideri izleyen bir grubun olması gerekmektedir. Bu bilgilere ek olarak Woyach (1993) Liderlik yetenekleri olan kişilerin doğru zaman ve doğru yerde olmaları sonucu ortaya çıktığını ifade etmiştir. Elbette ki okullar çocuk ve

gençlere bu yolda çeşitli olanaklar sunmaktadır fakat yalnızca yeterli değildir. İçinde yaşadığımız kültür, toplum ve aile yapısı liderlik gelişiminde önemli etkenlerdir.

Altıncısı, çocuklar ve gençler gerçek bir liderlik sergileyemezler. Yapılan çalışmalarda ulaşılan sonuçlara göre liderlik özellikle erken dönemde gelişmektedir. Hatta yirmili yaşlara gelmeden liderlik özelliklerinin oluştuğu düşünülmektedir (Sorcher & Brant, 2002). Çocuklar ve yetişkinler üzerinde yapılan çalışmalarda liderlik özellikleri incelendiğinde her iki dönemde de benzer bulgulara rastlanmıştır.

2.4.3. Erken Çocukluk Dönemi ve Liderlik

İnsanların çevresindeki diğer insanları etkileme konusunda olan güçleri bebeklik dönemi ile şekillenmeye başlamaktadır. Çevredekileri etkileme bebeklik döneminde ihtiyaçların karşılanması için ağlama ya da olumsuz tepki verme gibi davranışlarla ortaya çıkmaktadır. Bu davranış örüntüleri ile dikkat çektiğini fark eden bebek dil becerilerini geliştirene kadar ihtiyaçlarını bu şekilde karşılamaya çalışır. Dil becerilerinin gelişmesi ve sosyal ilişkiler kurmaya başlamasıyla hayatındaki insanlarla iletişim kurar ve ortamdaki akranlarından ya da diğer insanlardan etkilenir ve onları etkilemeye çalışır (Duran,2019).

Çocukların akranları ile kurduğu sosyal iletişim, çocuğun bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimini destekler niteliktedir (Piaget,1932). Kurulan sosyal ilişkiler sonucunda çocuk akranlarını etkilemeye ve onların davranış özelliklerinden etkilenmeye başlar. Diğer çocukların etkisinde kalan ve onlara karşı daha itaatkar olan, yönlendirilmeye açık çocukların sosyal etkileşim ortamlarında onları etkileyen ve yönlendiren bir ya da birden fazla lider ortaya çıkmaktadır (Fu,1970).

Liderlik becerilerinin ve liderlik davranışlarının 3 ile 6 yaş arasında ortaya çıktığı bilinmektedir. Lider çocuk oyun içinde kuralları oluşturan ve oyunun sürecini yöneten çocuklardır. Lider çocuk diğer çocuklara oranla kendinin daha net ifade eden ve kendine daha çok güvenen bir iletişim gücüne sahiptir (Gökçek,2007).

Okul öncesi dönem çocuklarında liderlik ile ilgili yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır (Fu, 1977). Parten (1932) ve Jack (1934) tarafından erken çocukluk döneminde olan çocuklarla ilgili yapılan araştırmalar sonucunda iki farklı liderlik türü olduğu

söylenmiştir. Bunlardan biri negatif davranış örüntülerini içeren zorba liderlik türüdür. Zorba liderler sözel ve fiziksel baskınlık kurarak oyun içerisinde diğer çocukların üzerinde baskı kurarlar ve onları yönlendirirler (akt. Duran,2019). Strayer (1980) diğer liderlik türünü ise prososyal ve diplomatik liderlik olarak adlandırılmaktadır. Pozitif davranış örüntüleri ile ilişkilendirilen bu liderlik çocuğun akranlarını olumlu etkileme, davranışlarında ödün verme ve işbirlikçi tutumun görüldüğü bir süreci kapsayacak şekilde açıklamıştır. Bu çocuklar bir karşılık beklemeden gruptaki ya da grup dışındaki çocuklara yardım eden ve onları koruma güdüsüne sahip olan çocuklardır. Zorba liderler oyunlarda tehdit ya da fiziksel güç kullanarak süreci değiştirmeye çalışırken prososyal liderler değişikliği sağlamak için arkadaş canlısı bir yaklaşımla ikna yoluna giderler. Bu çocukların akran ilişkilerinde ve sosyal etkileşimde daha güçlü kişilik becerilerine sahip olduğu bilinmektedir (Duran,2019).

Parten (1932) tarafından yapılan araştırmada liderlik türlerinin yanı sıra lider ve takipçi olan çocukların da sınıflandırılması yapılmıştır. Erken çocukluk döneminde olan çocukların grup etkinliklerine karşı katılımlarını inceleyen bu araştırmada liderlik grup içerisinde yer alan her çocuğun ortaya çıkardığı bilişsel davranışlardır olarak tanımlanmıştır (Fu, 1977). Parten liderlik ve takipçilik davranışlarını;

a) başka çocuk tarafından yönetilmek,

b) ne yönetmek ne takipçilik fakat kendi arzularının peşinde olmak,

c) hem yönetmek hem de takipçilik,

d) birlikte yönetim ya da liderliği başka bir çocukla eşit olarak paylaşma ve grup yönetimi

2.4.4. Lider Çocukların Özellikleri

Liderlik süreci erken çocukluk döneminde olan çocuklar için önemli bir sosyal süreçtir (Fu,1970). Çocukların sahip olduğu bu liderlik davranışı için onu gruptaki diğer çocuklardan ayıran bazı temel özelliklere sahip olması ve bu özellikleri davranış olarak göstermesi gerekmektedir. Araştırmalarda ortaya koyulan liderlik özellikleri lider çocukların ihtiyaç duyduğu ve bunun sonucunda ortaya çıkan özelliklerdir. Bu

özelliklerden en çok ihtiyaç duyulanı sosyal becerinin etkili bir şekilde kullanılması olarak ele alınmaktadır (Duran ve Zembat, 2020).

Adelberg(1930) çocuklarda yaptığı liderlik özellikleri çalışmasında sahip olunan liderlik özelliklerinin yetişkinlerde görülen özelliklerle çok benzer örüntülerde olduğunu söylemiştir (Fu, 1970). Ortaya çıkan bu liderlik özellikleri lider olan bireylerin kişisel özellikleri ile ele alınmaktadır. Sosyal ve bilişsel becerilerindeki yeterlilikler bu özelliklerin temelini oluşturmuştur. Pigors (1933) lider çocukların özelliklerini dört başlıkta incelemiştir. Bunlar öz kontrol, sosyal farkındalık, soyut düşünebilme ve kavrama yeteneği, uzun vadeli hedef koyabilmede zihinsel başarıdır. Kornes ve Strong (1978) ise çocuklarda görülen liderlik özelliklerinin kolay iletişim kurma ve rahat etkileşime girme, duygulara karşı duyarlı olma, grup üyelerini rahat bir şekilde yönlendirebilme, kendine karşı güvenin yüksek olması, grup üyeleri tarafından istenen ve kabul gören nitelikte olması gerektiğini söylemiştir.

Lee ve arkadaşları (2005) ise, lider çocukların özelliklerini başkalarının duygularına karşı duyarlı olma, sözel yetenek, etkin dil becerisi, oyun kurma ve oluşturma, oyun sürecini yönetme, güçlü hayal gücü, dramatik becerilerinin gelişmiş olması ve bağımsız davranabilme becerisi olarak ele almıştır. Aynı zamanda liderlerin dinamik ve güçlü kişilik özelliklerine sahip olduğunu söylemiştir.

Çocuklarda görülen liderlik özellikleriyle ilgili Landau ve Weissler (2001) tarafından yapılan literatür taramasında birçok özellik belirlenmiştir. Bu özellikler sorumluluk (Baldwin, 1934; Bellingrath, 1930; Burks, 1938); baskın olma isteği (Ackerson, 1942; Smelser, 1961; Stogdill, 1974; Tryon, 1939); tutarlılık ve azim (Bellingrath, 1930; Pigors, 1935; Sheldon, 1927; Webb, 1915); Fiziksel enerji (Guilford, 1952; Powell, 1952); Başarı odaklı (Drake, 1944; Webb, 1915).; İfade ve ikna gücü (Burnett, 1951; Flemming, 1935) ve planlama becerileri (Colyer, 1951; Henry, 1949) özellikleridir.

Ayrıca karalılık ve cesaret (Fox, 1947; Henry, 1949; Roadman, 1964); özgüven (Bellingrath, 1930; Cattell ve Stice, 1953; Cooley, 1902; Gibb, 1969; Guilford, 1952); grupla empati (Bell ve Hall, 1954; Newcomer, 1955); duygusal denge ve kontrol (Ackerson, 1942; Caldwell ve Wellman, 1926; Cox, 1926; Jennings, 1950) özellikleridir.

Diğer yandan genellikle okul öncesi çocuklarda liderlik özellikleri görülmektedir. Örneğin yüksek sözel yetenek, diğerlerinin ihtiyaç ve ilgilerine duyarlılık, arkadaşlık ve fikirleri için akranları arasında popülerlik, akranları ve yetkinlerle rahat etkileşim, yeni durumlara kolay uyum ve problem çözme becerisi ve anlaşmazlıkları çözme özelliklerinden oluşmaktadır.

2.4.6. Anne-Baba Tutumlarının Liderliğe Etkisi

Çocuğun kişiliğinin oluşumunda ve liderlik özelliklerinin gelişiminde anne-baba davranışlarının önemi olduğu bilinmektedir. Kişilik gelişimi yaşam boyu süren, genetik ve çevresel faktörlere bağlı olarak şekillenen bir olgu olsa da, çocukluk dönemi kişiliğin gelişmesi ve şekillenmesi açısından çok önemlidir. Erken çocukluk dönemi olarak adlandırdığımız 0-6 yaş arasındaki dönem çocukların kişiliklerinin büyük ölçüde şekillendiği dönem olarak değerlendirilmektedir (Arslan & Durmuş, 2013). Çocuğun özdeşim kurmak için seçmiş olduğu model genellikle anne-babasıdır, bu nedenle ebeveynlerin çocuğa karşı tutumunun yanı sıra kendi aralarındaki iletişimleri de çocuğun sağlıklı kişilik gelişimi açısından önemli bir etkidir. Anne-babanın çocukla nasıl iletişim kurduğu, sevginin nasıl ifade edildiği, çocuğun aile içinde bir birey olarak kabul edilip edilmediği, eğitimde kullanılan disiplin yöntemleri anne-baba tutumlarını belirleyicidir (Lamborn, Mounts, Steinberg, & Dornbusch, 2011).

Anne-babanın ve aile içindeki diğer bireylerin çocukla olan etkileşimi ve kişilik gelişimine olan katkıları, çocuğun aile ve toplum içindeki liderlik özelliklerini belirlemektedir (Adair, 2011). Liderlik diğer insanlarla etkileşimi gerektirir. Dolayısıyla liderin etkileşim içinde bulunduğu insanların özellikleri de önemlidir. Liderlerin sergilediği davranış ve roller, etkileşim içinde bulunduğu insanların değer yargıları ile şekillenir (Aslan, Yalçın, Sarp, & Ulutaş, 2017).

Cüceloğlu (2000), bireylerin davranış özelliklerini açıklayarak, bireyin davranışları ile ailesinin tutumu arasında doğrudan bir ilişki olduğu için aile ve içinde yetiştikleri çevrenin dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir. Ebeveyn tutumları, ebeveyn kontrolüne ve çocuğun sosyalleşmesine dayanmaktadır. Buradaki temel nokta, ebeveynlerin çocuklarına nasıl bir sosyalleşme ve kontrol sağladığıdır. Ebeveynlerin ilk ve temel rolü öğretmek, etkilemektir (Cüceoğlu, 2000).

Ebeveynler, çocukları için ilk liderlerdir ve liderlik modelleri için prototip görevi görürler. Aile, çocuğun bir liderle deneyim kazandığı, itaati öğrendiği ve otorite hakkında izlenimler oluşturduğu ilk yerdir. Anne-baba ile çocuk arasında kurulan bağlanma biçimi çocukluk döneminde yetişkinliğe dönüşür ve bireylerin başkalarıyla kurduğu ilişkileri etkiler. Ebeveynlerin liderlik prototipleri olarak hizmet ettiği fikri birkaç araştırmacı tarafından incelenmiştir (Keller, 1999).

Duran ve Zembat (2019) çalışmasında 48 ile 66 aylık 92 çocuğun liderlik özellikleri farklı değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırma sonucunda cinsiyetin liderlik üzerinde bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Liderlik puan ortalamalarının kız çocuklarda erkek çocuklara oranla daha fazla olduğu da araştırmanın sonucunda ortaya çıkan bir diğer bulgudur.

Parten (1932) çalışmasında cinsiyetin liderlik davranışları ve gelişimi üzerinde önemsiz bir etkiye sahip olduğu ortaya atılmıştır. Bunun yanında kız çocukların liderlik özelliklerinin daha çok prososyal liderlik türüne yatkın olduğu erkek çocukların liderlik özelliklerinin ise zorba liderlik türüne daha yatkın olduğu söylenmektedir.

Ebeveynler, çocukları için ilk liderlerdir ve liderlik modelleri için prototip görevi görürler. Aile, çocuğun bir liderle deneyim kazandığı, itaati öğrendiği ve otorite hakkında izlenimler oluşturduğu ilk yerdir (Magomaeva, 2013, s. 4). Çocukluk döneminde ebeveyn ve çocuk arasında oluşan bağlanma biçimi yetişkinliğe de yansımakta ve bireylerin başkalarıyla kurduğu ilişkileri etkilemektedir (Keller, 2003) (Popper & Mayseless, 2003). Ebeveynlerin liderlik prototipi olarak hizmet ettiği fikri birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir (Avolio, Rotundo & Walumbwa, 2009; Ferguson, Hagaman, Grice & Peng, 2006).

Çocukların ebeveynlerinin davranışlarını model aldıkları inancı, davranışlarımızı, düşüncelerimizi ve duygularımızı model olarak algıladığımız bir kişiye göre şekillendirme eğiliminde olduğumuzu belirten sosyal öğrenme teorisine (Bandura, 1969) dayanmaktadır. Kişinin ebeveynleriyle erken çocukluk dönemindeki sosyalleşme deneyimlerinin yetişkinlikte kişilerarası ilişkileri şekillendirdiğine dair önemli kanıtlar vardır. Ebeveynler, rol modelleri ve liderler olarak algılanır ve çocukları üzerinde muazzam bir etkiye sahiptir. Çocuklar ebeveynleri gibi olmak ve davranışlarını

ebeveynlerinin düşünce ve tutumlarına göre modellemek isterler (Avolio, Rotundo & Walumbwa, 2009). Örneğin, Ferguson, Hagaman, Grice ve Peng (2006), çocukların beğenilen bir ebeveynin liderlik tarzını benimseyip benimsemediklerini, ancak ebeveyne hayran kalınmadığında aksi bir tarzı reddedip benimseyip benimsemediklerini araştırmışlardır. Elde ettikleri sonuçlar, çocukların ebeveynlerine hayran olup olmadıklarına bakılmaksızın, yine de ebeveynlerinin liderlik tarzlarını modellediklerini gösteriyor. Diğer bir deyişle çocuklar, ebeveynleriyle anlaşamasa bile, ebeveynlerinin liderlik tarzını model alırlar.

Çocukların ebeveynlerinin davranışlarını model aldıkları inancı, davranışlarımızı, düşüncelerimizi ve duygularımızı model olarak algıladığımız bir kişiye göre şekillendirme eğiliminde olduğumuzu belirten sosyal öğrenme teorisine dayanmaktadır. Kişinin ebeveynleriyle erken çocukluk dönemindeki sosyalleşme deneyimlerinin yetişkinlikte kişilerarası ilişkileri şekillendirdiğine dair önemli kanıtlar vardır (Parker, Barrett, & Hickie, 1992).

Ebeveynler, rol modelleri ve liderler olarak algılanır ve çocukları üzerinde muazzam bir etkiye sahiptir. Çocuklar ebeveynleri gibi olmak ve davranışlarını ebeveynlerinin düşünce ve tutumlarına göre modellemek isterler. Örneğin, Hartman ve Harris (1992), çocukların beğenilen bir ebeveynin liderlik tarzını benimseyip benimsemediklerini, ancak ebeveyne hayran kalınmadığında aksi bir tarzı reddedip benimseyip benimsemediklerini araştırmışlardır.

Elde ettikleri sonuçlar, çocukların ebeveynlerine hayran olup olmadıklarına bakılmaksızın, yine de ebeveynlerinin liderlik tarzlarını modellediklerini gösteriyor. Diğer bir deyişle çocuklar, ebeveynleriyle anlaşamasa bile, ebeveynlerinin liderlik tarzını model alırlar (Hartman ve Harris, 1992).

Demokratik ebeveynler, çocuklarını sevdiklerini, onları gerçekten önemsediklerini ve onlarla sevgi ve saygıya dayalı iyi bir ilişki içinde olduklarını gösteren bir tutuma sahiptirler. Sorunları çocuklarına danışarak çözmeye çalışırlar. Ayrıca ailede gerginlikten çok samimi ve samimi bir ortam vardır (Yavuzer, 1995).

Baskıcı-otoriter ebeveyn tutumlarına sahip ebeveynler, çocuklarının gelişim evrelerini, kişilik özelliklerini ve arzular ve kendi arzularına uymayan çocuğu cezalandırırken, çocuğun kendi istediği gibi davranmasını beklerler. Bu cezalar bağırma, kınama, azarlama ve hatta fiziksel şiddeti içerebilir (Sezer, 2010).

Lyon (2006) ise biraz zıt sonuçlar bulmuştur. Araştırmasında, annesini otoriter olarak tanımlayan bireylerin aynı zamanda demokratik bir liderlik tarzına sahip olduklarını belirtirken, annelerini otoriter veya müsamahakâr olarak tanımlayan bireylerin annelerinin tarzına isyan ettiklerini gözlemlemiştir.

Lyon'a (2006) göre, liderlik tarzındaki bu değişikliğin işte kazanılan yönetsel deneyimden kaynaklanabileceğini, yani çocukların annelerinden benimsediği arzulanan demokratik tarzın, etkili liderlerin örgütsel beklentileriyle tutarlı olduğunu ve bireylerin bu liderlik tarzını koruduğunu öne sürmektedir. Aynı zamanda, çocukların çocukluk döneminde gözlemledikleri örgütler tarafından istenmeyen otoriter ve izin verici tarzlar, bireylerin örgütlerde liderlik rollerine girmesiyle değişmiştir.

Erken çocukluk deneyimleri, ebeveynlerinin bağlanma ve kişilerarası ilişki tarzlarını benimsemelerinin yanı sıra, bireylerin başarılı lider prototiplerini etkileyebilir (Keller, 2003). Keller (1999) yaptığı derinlemesine çalışmada, insanların kendi kişilik özelliklerini idealize edilmiş liderlere ne ölçüde atadıklarını ve tanımladıkları ebeveyn özelliklerinin idealize edilmiş bir lider imajını etkileyip etkilemediğini araştırmıştır. Çoğu kişinin, sahip oldukları kişilik özelliklerini kullanarak idealize edilmiş bir lider tanımladığını bulmuştur.

Keller, çoğu insanın sahip oldukları özellikleri idealize edilmiş bir lidere atfettiklerini çünkü kendileri hakkında olumlu yanılsamalara sahip olduklarını ve büyük bir liderlik potansiyeline sahip olduklarını düşünmek istediklerini savunmaktadır. Aynı çalışmada Keller, katılımcıların ebeveynlerinin özelliklerine ilişkin algılarının idealize edilmiş lider imajıyla ilişkili olduğunu gözlemlemiştir. Ebeveyn bağlılığı, idealize edilmiş bağlılıkla önemli ölçüde ilişkiliydi. Liderlerin adanmışlığı ve ebeveyn karizması, idealize edilmiş liderin karizma boyutu ile anlamlı bir şekilde ilişkilidir. Dikkat çekici bir şekilde, insanlar, ebeveynlerini diktatör ve zorba olarak tanımladıklarında ve ebeveynlerini özverili ve şefkatli olarak tanımladıklarında bile ebeveynlerinininkine yakın idealize

edilmiş liderlik özellikleri atfettiler. Keller, bu fenomenin, çocukların ebeveynlerinin davranışlarını gözlemlemeleri ve bir ebeveynin istediğini yaptığını görmeleri nedeniyle ortaya çıktığını öne sürdü (Keller, 2003).

2.4.7.Cinsiyetin Liderliğe Etkisi

Aslında cinsiyet ile liderlik arasındaki ilişki yaklaşık olarak son 30 yıldır yapılan çalışmalarda üzerinde durulmaktadır. Özellikle 1970’lerde hızlanan feminist hareketler çerçevesinde bu araştırmaların ivmesi de artmıştır. Biyolojik bağlamda değerlendirildiğinde cinsiyet erkek ile kadın arasındaki ayrımı ifade ederken sosyolojik bağlamda erkeklik ve kadınlık arasındaki eşitsizliği anlatmaktadır. Sonraki süreçlerde bu kavrama daha geniş anlamlar atfedilerek kültürel bağlamda erkekliğe ve kadınlığa yüklenen ön yargılar bu çerçevede organizasyonlarda iş bölümünde cinsiyet değişiminde değişkenine göre ortaya çıkan farklılıklar konunun daha geniş bir çerçevede değerlendirilmesini gündeme getirmiştir. Günümüze yapılan çalışmalarda erkek mi bayan mı liderlerin tutum ve davranışlar arasındaki fark açıklanmaya çalışır çalışılırken üç temel bakış açısı ortaya çıkmıştır. Bunlar yapısal sosyal ve genetik bakış açılarıdır (Turan & Ebiçlioğlu, 2002).

Genetik farklılık yaklaşımı çerçevesinde ele alındığında kişilerin cinsiyete dayalı yönelimlerini genetik yapıları etkilemekte olup kişilerin gen yapısı dünyayı algılama şekillerini de etkilemektedir kişiler cinsiyetlerine göre gelişmeler karşısında farklı tepkiler göstermekte ve farklı duygular sergilemekte olup karmaşık sorunları çözüme kavuşturma konusunda farklı beyin hücrelerini kullanmaktadırlar. Erkekler ile kadınlar arasında mevcut olan ayrılıklar ve farklılıkların biyolojik etmenler ile izah edilemeyeceğini ilişkin eleştiriler akımlar çerçevesinde dile getirmeye başlanmış kadıncıl ve erkekçil tutum ve davranışlarda ki farklılıkların izah edilmesi için psikolojik ve kültürel bir bakış açısı oluşturulmaya başlanmıştır (Eagly & Johnson, 1990).

Sonuçta yapısal çalışmalara göre organizasyonlar erkek egemen yapılara sahip olup yönetim kademelerinin gücü temsil etmesi yönünden erkeklere has işler olduğu kabul edilmekte olup kadının güç ve egemenlik gerektiren konumlardan uzak tutulması tercih edilmektedir (Turan ve Ebiçlioğlu,2002).

Cinsiyet klişeleri, kadınların ve erkeklerin nitelikleri hakkındaki klişeleşmiş inançları tanımlar ve erkeklerin ve kadınların nasıl davranması gerektiğini belirtir. Erkekler, güven, iddialılık, bağımsızlık, rasyonellik ve kararlılık davranması beklenirken kadınlar ise başkaları için endişe, duyarlılık, sıcaklık, yardımseverlik ve zarar görmesini engelleme gibi toplumsal basmakalıplarla anlatılır. Kadınların sıcak, besleyici ve özenli oldukları cinsiyet klişeleri ve soğuk, rekabetçi ve otoriter erkeklerin karşılık gelen klişeleri, kadınların, liderlik pozisyonlarında erkeklerden daha az etkili olabileceği algısına katkıda bulunmuş olabilir. Aslında, eşit derecede etkilidir. Liderliğin erkeklerle ilgili genellemelerinde, daha çok, karakter alanına vurgu yaptığı dikkat çekicidir. İlginçtir ki, Eagly ve arkadaşları, Liderlik rolü “toplumsal cinsiyet” olmadıkça erkeklerin ve kadınların eşit derecede etkili liderler olduğunu tespit etmiştir (Eagly ve Johnson, 1990).

Liderlik özelliklerinin nasıl cinsiyetlendirilmesiyle ilgili olarak, araştırmalar, geleneksel yönetim etkinliğinin genellikle erkeksi yazılan cinsiyet olduğunu göstermektedir. Bu, başarılı bir yönetici veya etkili bir lider olması için gerekli görülen özelliklerin çoğu zaman kalıplaşmış olarak erkeklerle ilişkilendirildiği anlamına gelir.

Yönetiş rolleri aşan liderlik rollerinde cinsiyet klişeleri, kadınlar için özellikle zorlayıcı olabilir. Rol Doğruluk Teorisi'ne göre, liderlik rolünde gerekli görülen düşünce niteliği nitelikleri, kadınlarla basmakalıp klişeleşmiş olarak nitelendiriyor, kadın liderlerin davranışlarının erkeklerin eşdeğer davranışlarından daha az etkili ya da elverişsiz olarak önyargılı bir şekilde değerlendirilmesine yol açıyor. Örneğin, ne kadar aracı olarak lider rolü tanımlanırsa ya da kadınlar onun aracı gerekliliklerini ne kadar eksiksiz yerine getirirse, bu tür kadınların olumsuz bir değerlendirme ortaya çıkarması olasılığı o kadar fazladır, çünkü davranışları kadın cinsiyet rolünün sosyal normlarından sapmaktadır (Eklund vd., 2017).

Karakter ve cinsiyetin liderlik etkinliği üzerindeki etkileşimiyle ilgili bir diğer husus liderlik tarzıdır. Görev odaklı liderlik tarzı, görevle ilgili faaliyetleri düzenleyerek görevlerin yerine getirilmesiyle ilgili bir endişe olarak tanımlanır. Kişilerarası odaklı liderlik tarzı, başkalarının moral ve refahlarını göstererek kişilerarası ilişkileri sürdürme konusundaki bir endişe olarak tanımlanmaktadır.(Mercan,2016.)

Bu liderlik stilleri, sırasıyla aracılara karşı komünal liderlik stilleri olarak sınıflandırılabilir. Görev odaklı stilin davranışları şunları içerir: takipçilerin kurallara uymalarını teşvik etmek, performans için yüksek standartları sürdürmek ve lider ve takipçi rollerini açıkça ortaya koymaktır. Kişilerarası yönelimli stilin davranışları şunları içerir: astlara yardım ve yardım etmek, refahlarını aramak, prosedürleri açıklamak ve arkadaşça ve kullanılabilir olmaktır. Her iki stil de, takipçilere ve duruma bağlı olarak etkili olabilir. Kişinin kendi cinsiyetini ve hangi liderlik tarzının daha rahat olduğunu anlamak, bir kişinin lider olarak etkinliğini optimize etmeye yardımcı olabilir (Eklund vd., 2017).

Bu spektrum toplumsal cinsiyet rollerinin dikkate alınmasıyla ilgilidir, çünkü bir ajan normlarının bir bileşeni erkeklerin daha otokratik ve yönlendirici olduğu, kadınların ise daha katılımcı ve demokratik olduğu anlamına gelir. Kadın liderlerin, yönlendirici liderlik tarzından ziyade daha fazla katılımcıyı tercih etmelerinin, kadınların erkeklere karşı beklenen rollerine dayanarak kültürel etkileri yansıtabileceği öne sürülmüştür. Kadınlar, yönlendirici olduklarında olumsuz tepkiler ve değerlendirmeler ile karşılaşabilir ve otokratik bir tarzla tutarlı bir şekilde aracı olurlar. Erkekler muhtemelen erkek cinsiyet rolü ile lider rolü arasındaki aynı uyumsuzluğu yaşamadıklarından, otokratik bir şekilde liderlik etmek için daha özgür olabilirler. Gerçek şu ki, bu liderlik stillerinin her birinin kendi yeri vardır. Cinsiyet rolleri birinin liderlik tarzı seçeneklerini sınırlarsa, liderliğin etkinliği kısıtlanır (Eagly, 2002).

Liderlik tarzlarındaki cinsiyet farklılıkları üzerine yapılan araştırmalar, hiç değilse bile çok az farklılık bildiren araştırmalar (Foels, Driskell, Mullen, & Salas, 2000) ve farklılıkları savunanlar (Karau & Eagly, 2002) olmak üzere ikiye bölünmüştür. Farklılıkları savunan çalışmalar öncelikle evrim teorilerinden, bilişsel sosyal öğrenme teorisinden, beklenti-değer teorisinden kaynaklanmaktadır (Hyde, 2014). Daha çok liderlik araştırmalarında atıfta bulunulan sosyal rol teorisi, kadınların daha ilişkisel, destekleyici ve empatik, erkeklerin ise iddialı ve güçle ilgili davranışlar sergilemelerinin beklendiğini öne sürmektedir. Kadınların ve erkeklerin sosyal rollerindeki bu niteliksel farklılıklar, liderlik davranışlarını ve sonuçlarını etkiler (Babiak & Bajcar, 2019).

Öncelikle, kadınların örgütsel liderlik davranışı, iyi kişilerarası ilişkileri sürdürmeye yönelik olarak tanımlanırken, erkekler daha çok hedef ve görev odaklıdır (Martell & DeSmet, 2001). Sosyal rol teorisi ve örgütsel bağlam, erkeklerin liderlik rollerine daha uygun ve daha etkili olduğu algısını da şekillendiriyor (Eagly ve Karau, 2002; Heilman ve Haynes, 2005). Ek olarak, yaygın olarak onaylanan toplumsal cinsiyet klişeleri, iş yerindeki gerçek yönetici davranışına ve yöneticilerin cinsiyetlerine göre nasıl davranmaları gerektiğine dair gözlemcilerin beklentilerine rehberlik etmede güçlüdür. Araştırma, liderlik alanına uygulanabilecek iki geniş toplumsal cinsiyet stereotipi kümesi tanımlamıştır. Bunlar toplumsallık (yani bencil olmayan, arkadaş canlısı, diğer davranış türleriyle ilgili) ve aracılık (yani bağımsız, iddialı, kararlı davranışlar) şeklindedir (Brescoll, 2016). Toplumsallık daha çok kadınlara atfedilirken, faillik daha çok erkeklere özgüdür.

3.YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın konusunu ergenlik döneminde bağlanmanın anne-baba tutumları ve cinsiyet özellikleri ile liderliğe etkisi arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Araştırmanın amacı ergenlik döneminde bağlanmanın anne-baba tutumları ve cinsiyet özellikleri ile liderliğe etkisini araştırmak ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda aile bireylerine geçerli olacak öneriler sunmaktır. Bu araştırmanın modeli betimsel tarama modelidir. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlamaya çalışır (Karasar, 2007, s. 44-46).

Araştırma, nicel bir araştırma olup, araştırmada veri toplama tekniği olarak anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmada Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutları kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Konya ilinde seçilen liselerde okuyan öğrencilerdir. Araştırmanın örnekleme ise bu liselerden kolayda örneklem yöntemi ile seçilen 254 öğrencidir. Araştırmanın örnekleme; bir Anadolu lisesinde 9., 10., 11., 12. sınıflarda öğrenimlerini sürdürmekte olan öğrencilerdir.

3.3. Araştırmanın Varsayımları

- Araştırma için seçilen örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.
- Araştırmada katılımcıların veri toplama araçlarına verdikleri cevapların gerçek görüşlerini yansıttıkları varsayılmıştır.
- Verilerin analizi için kullanılan istatistiklerin araştırma için uygun olduğu varsayılmaktadır.
- Araştırma için seçilen yöntemin ve ölçeklerin uygun olduğu varsayılmaktadır.

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırma örneklemini sadece Konya ilinde seçilen liselerde örgün eğitime devam eden 254 öğrencinin katılımıyla sınırlandırılmıştır.
- Araştırma yüksek lisans tez yazımı için ayrılan süre bakımından zaman sınırlılığına sahiptir.
- Bu araştırma öğrencilerin kullanılan anketlere verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.
- Araştırmada sadece anket tekniği kullanılmış olup anket uygulaması online olarak yapılmıştır.
- Araştırma literatürde var olan çalışmalar ile sınırlıdır.
- Araştırmada elde edilen sonuçlar, elde edilen veriler için güvenilir ve geçerli olduğu tahmin edilen veri analiz yöntemleri ile sınırlıdır.

3.5. Veri Toplama Araçları

3.5.1. Anne Baba Tutum Ölçeği

Lamborn ve arkadaşları (1991) tarafından geliştirilmiştir. Araştırmacıların ölçek puanlarına uyguladıkları faktör analizi sonucu 3 faktör ortaya çıkmıştır. Bu faktörler şunlardır; kabul/ilgi (acceptance/involvement), denetleme (strictness/supervision) ve psikolojik özerklik (psychological autonomy) boyutlarıdır. Kabul/ilgi boyutu çocukların anne-babalarını ne derece sevecen, ilgili ve katılımcı olarak algıladıklarını ölçmeyi amaçlar. Denetleme boyutu çocukların anne-babalarını ne derece denetleyici olarak algıladıklarını ölçmeyi amaçlar. Psikolojik özerklik boyutu anne-babanın demokratik tutumu ne derece uyguladıklarını ve çocuğun bireyselliğini ifadeye ne derece cesaretlendirildiklerini ölçmeyi amaçlar. (Lamborn S. , Mounts, Steinberg, & Dornbusch, 1991)

Kabul/ilgi boyutu 9, denetleme boyutu 8 ve psikolojik özerklik boyutu 9 maddeyle ölçülmektedir. Birinci ve üçüncü boyuttaki maddeler 4 dereceli Likert-tipi ölçek üzerinde, ikinci boyuttaki maddelerin ilk ikisi 7 dereceli diğer maddeler ise 3 dereceli Likert-tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Birinci boyuttaki Cronbach Alfa iç tutarlık

katsayısı .72, ikinci boyuttaki iç tutarlık katsayısı .76 ve üçüncü boyuttaki iç tutarlık katsayısı .82 olarak hesaplanmıştır.

3.5.2. Liderlik Özellikleri Ölçeği

Cansoy ve arkadaşları tarafından (2016) geliştirilen birinci faktör 8 maddeden, (1, 2, 3, 5, 6, 11, 19, 34), ikinci faktör 7 maddeden (7, 25, 26, 28, 33, 43, 46), üçüncü faktör 5 maddeden (27, 48, 45, 49, 51), dördüncü faktör 3 maddeden (31, 37, 38), beşinci faktör 3 maddeden (15, 16, 22), altıncı faktör 2 maddeden (9, 14) oluşmaktadır. Her bir faktör içine giren maddeler incelenerek altı alt boyut bulunmuştur; Faktörlerin adları şunlardır; Özgüven (F1), Grupla çalışabilme (F2) Güvenilir olma (F3), İkna yeteneği (F4), Problem çözebilme (F5), Sorumluluk (F6). (Cansoy, Türkoğlu , & Parlar, 2016).

3.5.3. Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri

Arkadaşlara bağlanma düzeyini ölçmek amacıyla, Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri'nin (Armsden ve Greenberg, 1987) Raja, McGee ve Stanton (1992) tarafından geliştirilen kısa formu kullanılmıştır. Ölçeğin ebeveyne bağlanma formu Günaydın ve arkadaşları (2005) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Bu çalışmada ise, anne-babaya uygun olarak çevrilen maddelerin, arkadaşlar için uygun hale getirilmiş ifadelerine yer verilmiştir. Ölçek 12 maddeden oluşmaktadır ve çocukların arkadaşları ile ilişkilerini nasıl gördüklerini belirlemeye yöneliktir. Bu çalışmada ölçeğin iç tutarlık katsayısı .80 olarak hesaplanmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

İstatistik analizlerin IBM SPSS paket programı ile yapılmıştır. Sürekli değişkenlerin normal dağılıma uygunluğunun Skewness ve Kurtosis testi ile test edilmiştir.

Tablo 4. Ölçek ve Alt Boyutların Normallik Varsayımı

	N	Min	Maks	Ort	S.Sapma	Skewness	Std. Hata	Kurtosis	Std. Hata
Özgüven	254	1,00	5,00	3,2289	1,01478	-,343	,153	-,728	,304
Grupla çalışabilme	254	1,00	5,00	3,5216	,98697	-,589	,153	-,221	,304
Güvenilir olma	254	1,00	5,00	3,7858	,95804	-,770	,153	,138	,304

İkna yeteneği	254	1,00	5,00	2,7441	,93879	,078	,153	-,598	,304
Problem çözebilme	254	1,00	5,00	3,3944	1,04231	-,401	,153	-,677	,304
Sorumluluk	254	1,00	5,00	3,0591	1,19636	-,048	,153	-,943	,304
Liderlik Özellikleri Genel	254	1,00	5,00	3,3551	,81056	-,545	,153	,058	,304
Anne Baba Bağlanma Envanteri	254	5,00	83,00	59,1496	15,42934	-,796	,153	,317	,304
Baba Baba Bağlanma Envanteri	250	12,00	84,00	55,1640	17,30546	-,391	,154	-,671	,307
Kabul/ilgi	253	1,00	4,00	2,9289	,58822	-,609	,153	,200	,305
Psikolojik Özerklik	253	1,00	3,78	2,4035	,55264	,003	,153	-,357	,305
Kontrol/denetleme	254	1,20	3,20	2,3665	,33485	-,457	,153	,700	,304
Anne Baba Tutum Ölçeği Genel	254	1,61	3,46	2,5640	,33740	-,112	,153	-,003	,304

Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutları için çarpıklık ve basıklık değeri +1.5 ile -1.5 arasında olduğu görülmektedir. Araştırma ölçeği analizinde, Hair ve arkadaşlarına (2013) göre çarpıklık ve basıklık değeri +1.0 ile -1.0 arasında olduğunu zaman parametrik test olarak kabul edilip ona göre işlem yapılabileceğini ifade etmektedir (Hair, Black, Babin, Anderson, & Tatham, 2013). Aynı şekilde Tabachnick ve Fidell' e göre de çarpıklık ve basıklık değeri +1.5 ile -1.5 arasında olduğunu zaman parametrik test olarak kabul edilip ona göre işlem yapılabileceğini ifade etmektedir (Tabachnick & Fidell, 2013). Diğer yandan George ve Mallery'e (2010) göre ise çarpıklık ve basıklık değeri +2 ile -2 arasında olduğu zaman parametrik test olarak kabul edilip ona göre işlem yapılabileceğini ifade etmektedir.

Bu anlamda Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutları normallik varsayımına göre uygun ve parametrik analizlerin yapılabileceği gerekmektedir. İlk önce fark testleri için değişkenler ölçeklere göre incelenecektir. Daha sonra korelasyon ve etki analizleri yapılacaktır. Araştırmada toplanan verilerin korelasyon, regresyon analizi, tek yönlü varyans analizinden (ANOVA) ve t-testi teknikleri ile analizleri yapılmıştır.

4.BULGULAR

4.1. Araştırmanın Sosyodemografik Özellikleri

Araştırmanın demografik değişkenlerine ait bulgular aşağıda birlikte verilmiştir.

Tablo 5. Demografik Değişkenlere Göre Dağılım

Değişken	Grup	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	157	61,8
	Erkek	97	38,2
Kardeş sayısı	Tek çocuğum	9	3,5
	2 kardeşiz	92	36,2
	3 kardeşiz	103	40,6
	4 ve daha fazla	50	19,7
Yaş Grupları	14 yaş	59	23,2
	15 yaş	97	38,2
	16 yaş	98	38,6
Anne Eğitim durumu	İlköğretim mezunu	135	53,1
	Lise mezunu	67	26,4
	Üniversite mezunu	52	20,5
Baba Eğitim durumu	İlköğretim mezunu	92	36,2
	Lise mezunu	76	29,9
	Üniversite mezunu	86	33,9
Ebeveynlerin durumu	Anne baba birlikte yaşıyor	227	89,4
	Anne veya baba vefat nedeniyle yok	5	2,0
	Anne veya baba boşanma nedeniyle yok	20	7,9
	Anne veya baba veya kardeş üvey	1	,4
	Diğer	1	,4
Aile Ekonomik Düzeyi	Düşük	17	6,7
	Orta	204	80,3
	Yüksek	33	13,0
Anne ve babanızın evlilik süresi	20 yıldan az	111	43,7
	21-30 yıldır evliler	108	42,5
	31 yıldan fazla süredir evliler	35	13,8
	Toplam	254	100,0

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan katılımcıların % 61,8'inin kadın olduğu; En fazla 3 kardeşli olduğu; %38,6'sının 16 yaşında olduğu; anne ve baba eğitim düzeyinde en fazla ilköğretim mezunu oldukları; %89,4'ünün anne baba ile birlikte yaşadıkları; %80,3'ünün orta düzeyde ekonomiye sahip oldukları; %43,7'sinin anne babasının 20 yıldan az evli oldukları tespit edilmiştir.

4.2. Araştırmanın Fark Testleri

4.2.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemi (Cinsiyet değişkeni)

Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutlarının cinsiyet değişkenine göre farklılık olup olmadığını incelemek için parametrik testlerden t- testi kullanılmıştır. Aşağıda ilk çıkan tablo betimsel istatistikler tablosudur. Yani hangi grupta kaç kişi bulunmaktadır ve her grubun ortalaması ve standart sapmasını gösteren tablodur.

Aşağıdaki tabloya göre, Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutları ölçeklerine genel puanlar incelendiğinde, Liderlik Özellikleri Ölçeği genelinde erkeklerin ortalaması (3,53) kadınların ortalamasına(3,24) göre daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkıyor. Aynı şekilde Anne Baba Tutum Ölçeği genelinde erkeklerin ortalaması (2,61) kadınların ortalamasına(2,53) göre daha yüksek, Anne Bağlanma Ölçeği Anne erkeklerin toplam puanı (61,50) kadınların toplam puanına (57,69) göre daha yüksek ve Baba Bağlanma Ölçeği erkeklerin toplam puanı (59,40) kadınların toplam puanına (52,51) göre daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkıyor.

Tablo 6 : Ölçeklerin Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	Ortalama	S.S.	t	df	p
Özgüven	Kadın	157	3,0828	,98525	-2,962	252	,003*
	Erkek	97	3,4652	1,02233			
Grupla çalışabilme	Kadın	157	3,4480	1,02780	-1,515	252	,131
	Erkek	97	3,6406	,90963			
Güvenilir olma	Kadın	157	3,7519	,97868	-,717	252	,474
	Erkek	97	3,8407	,92602			
İkna yeteneği	Kadın	157	2,5839	,91319	-3,539	252	,000*
	Erkek	97	3,0034	,92608			
Problem çözebilme	Kadın	157	3,2516	1,04997	-2,815	252	,005*
	Erkek	97	3,6254	,99217			
Sorumluluk	Kadın	157	2,9045	1,14233	-2,651	252	,009*
	Erkek	97	3,3093	1,24466			
Liderlik Özellikleri Genel	Kadın	157	3,2455	,80137	-2,777	252	,006*

	Erkek	97	3,5325	,79781			
Anne Bağlanma Envanteri	Kadın	157	57,6943	15,50048	-1,923	252	,056
	Erkek	97	61,5052	15,09630			
Baba Bağlanma Envanteri	Kadın	154	52,5195	17,71607	-3,113	248	,002*
	Erkek	96	59,4063	15,80978			
Kabul/ilgi	Kadın	156	2,9119	,57172	-,584	251	,560
	Erkek	97	2,9563	,61585			
Psikolojik Özerklik	Kadın	156	2,3811	,55922	-,815	251	,416
	Erkek	97	2,4394	,54282			
Kontrol/denetleme	Kadın	157	2,3156	,32025	-3,136	252	,002*
	Erkek	97	2,4489	,34312			
Anne Baba Tutum Genel	Kadın	157	2,5342	,34498	-1,803	252	,073
	Erkek	97	2,6124	,32062			

Bağımsız örneklem t testi, Katılımcıların **Liderlik Özellikleri ve alt boyutlarının cinsiyete göre** tutum farklarını ortaya koymak için kullanılmıştır. Analiz sonucunda, erkek katılımcıların liderlik özellikleri ($X=3,53$, $SS=0.79$) ve kadın katılımcıların liderlik özellikleri ($X=3,24$, $SS=0.80$) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($t(252) = -2,777$, $p=,006$). Bu sonuçlara göre, erkek katılımcıların liderlik özellikleri ($X=3,53$) kadın katılımcıların liderlik özelliklerine ($X=3.24$) göre daha yüksek olduğu ve farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer yandan Özgüven, İkna yeteneği, Problem çözebilme ve Sorumluluk alt boyutlarında da erkek katılımcılar lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer yandan geriye kalan Grupla çalışabilme ve Güvenilir olma boyut ile cinsiyet arasında herhangi bir fark çıkmamıştır. Yani Grupla çalışabilme ve Güvenilir olma boyutları erkek ve kadına göre değişmemektedir.

Bağımsız örneklem t testi, Katılımcıların **Baba Bağlanma Envanterinin cinsiyete göre** tutum farklarını ortaya koymak için kullanılmıştır. Analiz sonucunda, erkek katılımcıların baba bağlanma özellikleri ($X=59,40$, $SS=15.80$) ve kadın katılımcıların baba bağlanma özellikleri ($X=52,51$, $SS=17.71$) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($t(248) = -3,113$, $p=,002$). Bu sonuçlara göre, erkek katılımcıların baba bağlanma özellikleri ($X=3,53$) kadın katılımcıların baba bağlanma özelliklerine ($X=3.24$)

göre daha yüksek olduğu ve farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer yandan Anne bağlanma düzeyi ile cinsiyet arasında herhangi bir fark çıkmamıştır. Yani anne bağlanma düzeyi erkek ve kadına göre değişmemektedir.

Bağımsız örneklem t testi, Katılımcıların Anne Baba Tutumları Genel ölçeği ile cinsiyet arasında herhangi bir fark çıkmamıştır. Yani Anne Baba Tutumları Genel ölçeği düzeyi erkek ve kadına göre değişmemektedir. Sadece Kontrol/denetleme alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark çıkmıştır ($t(252) = -3,136$, $p = ,002$). Fark erkekler lehinedir.

4.2.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemi (Yaş Değişkeni)

Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutlarının yaş değişkenine göre farklılık olup olmadığını incelemek için parametrik testlerden ANOVA testi kullanılmıştır. Aşağıda ilk çıkan tablo betimsel istatistikler tablosudur. Yani hangi grupta kaç kişi bulunmaktadır ve her grubun ortalaması ve standart sapmasını gösteren tablodur.

Tablo 7 : Ölçeklerin Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması

		<i>f, x ss Değerleri</i>				ANOVA Sonuçları				
Puan	Grup	N	X	S.S.	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Özgüven	14 yaş	59	3,0591	1,03436	Gruplar arası	6,920	2	3,460	3,424	,034*
	15 yaş	97	3,1241	1,03530	Grup içi	253,613	251	1,010		3>1,2
	16 yaş	98	3,4348	,95606	Toplam	260,533	253			
	Total	254	3,2289	1,01478						
Grupla çalışabilme	14 yaş	59	3,3487	,98770	Gruplar arası	3,443	2	1,722	1,778	,171
	15 yaş	97	3,4968	1,05187	Grup içi	243,009	251	,968		
	16 yaş	98	3,6501	,90934	Toplam	246,452	253			
	Total	254	3,5216	,98697						
Güvenilir olma	14 yaş	59	3,6305	,93523	Gruplar arası	2,448	2	1,224	1,337	,264
	15 yaş	97	3,7773	1,00203	Grup içi	229,765	251	,915		
	16 yaş	98	3,8878	,92305	Toplam	232,214	253			
	Total	254	3,7858	,95804						
İkna yeteneği	14 yaş	59	2,7147	1,00194	Gruplar arası	,089	2	,044	,050	,951
	15 yaş	97	2,7423	,99245	Grup içi	222,889	251	,888		
	16 yaş	98	2,7636	,85015	Toplam	222,977	253			
	Total	254	2,7441	,93879						
Problem çözebilme	14 yaş	59	3,2260	1,05308	Gruplar arası	4,106	2	2,053	1,903	,151
	15 yaş	97	3,3454	1,10613	Grup içi	270,753	251	1,079		
	16 yaş	98	3,5442	,95774	Toplam	274,860	253			
	Total	254	3,3944	1,04231						
Sorumluluk	14 yaş	59	2,7119	1,16413	Gruplar arası	11,282	2	5,641	4,036	,019*
	15 yaş	97	3,0619	1,20817	Grup içi	350,833	251	1,398		3>1
	16 yaş	98	3,2653	1,16699	Toplam	362,114	253			

	Total	254	3,0591	1,19636					
Liderlik	14 yaş	59	3,1903	,80482	Gruplar arası	3,769	2	1,885	2,912 ,056
Özellikleri Genel	15 yaş	97	3,3116	,85721	Grup içi	162,453	251	,647	
	16 yaş	98	3,4974	,74849	Toplam	166,222	253		
	Total	254	3,3551	,81056					
Anne	Bağlanma	14 yaş	59	60,9831	12,56911	Gruplar arası	531,031	2265,516	1,116 ,329
Envanteri	15 yaş	97	59,7835	15,65795	Grup içi	59699,284	251	237,846	
	16 yaş	98	57,4184	16,68379	Toplam	60230,315	253		
	Total	254	59,1496	15,42934					
Baba	Bağlanma	14 yaş	57	56,7193	16,25660	Gruplar arası	258,436	2129,218	,429 ,651
Envanteri	15 yaş	95	55,3579	18,09897	Grup içi	74311,840	247	300,858	
	16 yaş	98	54,0714	17,20720	Toplam	74570,276	249		
	Total	250	55,1640	17,30546					
Kabul/ilgi	14 yaş	59	2,9169	,54104	Gruplar arası	,693	2	,347	1,002 ,369
	15 yaş	96	2,9925	,62900	Grup içi	86,499	250	,346	
	16 yaş	98	2,8739	,57379	Toplam	87,193	252		
	Total	253	2,9289	,58822					
Psikolojik	14 yaş	59	2,3698	,51927	Gruplar arası	,286	2	,143	,466 ,628
Özerklik	15 yaş	96	2,4460	,58511	Grup içi	76,678	250	,307	
	16 yaş	98	2,3821	,54219	Toplam	76,963	252		
	Total	253	2,4035	,55264					
Kontrol/denetleme	14 yaş	59	2,3301	,28508	Gruplar arası	,104	2	,052	,461 ,631
	15 yaş	97	2,3741	,37197	Grup içi	28,264	251	,113	
	16 yaş	98	2,3809	,32534	Toplam	28,368	253		
	Total	254	2,3665	,33485					
Anne Baba Tutum	14 yaş	59	2,5414	,27462	Gruplar arası	,157	2	,078	,687 ,504
Genel	15 yaş	97	2,5955	,37337	Grup içi	28,645	251	,114	
	16 yaş	98	2,5465	,33503	Toplam	28,802	253		
	Total	254	2,5640	,33740					

Yukarıdaki ANOVA tablosuna göre Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutlarına ait genel puanlar incelendiğinde liderlik genel ölçeğinin Özgüven ve Sorumluluk alt boyutları hariç diğer tüm ölçeklerin Anova sig değeri 0,05 değerinden yüksek çıkmıştır. Yani 0,05 ten büyüktür. O zaman liderlik genel ölçeğinin Özgüven ve Sorumluluk alt boyutları hariç diğer tüm ölçeklere ait algılar yaş değişkenine göre farklılaşmamaktadır. Yani istatistiksel olarak anlamlıdır.

Özgüven alt boyutu Anova sig değeri 0,034 değerinde çıkmıştır. Yani 0,05 ten küçüktür. O zaman Özgüven alt boyutuna ait algılar yaş değişkenine göre farklılaşmaktadır. Aradaki farkı bulmak için post hoc analizlerinden LSD analizi yapılır. Post-hoc LSD testi sonucunda 16 yaşında olanların özgüvenleri 14 ve 15 yaşında olanlara göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Sorumluluk alt boyutu Anova sig değeri 0,019 değerinde çıkmıştır. Yani 0,05 ten küçüktür. O zaman Sorumluluk alt boyutuna ait algılar yaş değişkenine göre

farklılaşmaktadır. Aradaki farkı bulmak için post hoc analizlerinden LSD analizi yapılır. Post-hoc LSD testi sonucunda 16 yaşında olanların özgüvenleri 14 yaşında olanlara göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

4.2.3. Araştırmanın İkinci Alt Problemi (Anne Eğitim Değişkeni)

Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutlarının Anne Eğitim değişkenine göre farklılık olup olmadığını incelemek için parametrik testlerden ANOVA testi kullanılmıştır. Aşağıda ilk çıkan tablo betimsel istatistikler tablosudur. Yani hangi grupta kaç kişi bulunmaktadır ve her grubun ortalaması ve standart sapmasını gösteren tablodur.

Tablo 8 : Ölçeklerin Anne Eğitim Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Puan	Grup	f, x ss Değerleri				ANOVA Sonuçları				
		N	X	S.S.	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Özgüven	İlköğretim mezunu	135	3,1016	1,00130	Gruplar arası	4,862	2	2,431	2,387	,094
	Lise mezunu	67	3,4091	,95152	Grup içi	255,671	251	1,019		
	Üniversite mezunu	52	3,3269	1,09873	Toplam	260,533	253			
	Total	254	3,2289	1,01478						
Grupla çalışabilme	İlköğretim mezunu	135	3,4321	,97280	Gruplar arası	5,549	2	2,775	2,891	,057
	Lise mezunu	67	3,4776	,99335	Grup içi	240,903	251	,960		
	Üniversite mezunu	52	3,8104	,97988	Toplam	246,452	253			
	Total	254	3,5216	,98697						
Güvenilir olma	İlköğretim mezunu	135	3,7407	,96261	Gruplar arası	4,158	2	2,079	2,288	,104
	Lise mezunu	67	3,6843	,94296	Grup içi	228,056	251	,909		
	Üniversite mezunu	52	4,0337	,94146	Toplam	232,214	253			
	Total	254	3,7858	,95804						
İkna yeteneği	İlköğretim mezunu	135	2,7395	,86281	Gruplar arası	,306	2	,153	,172	,842
	Lise mezunu	67	2,7935	1,10596	Grup içi	222,671	251	,887		
	Üniversite mezunu	52	2,6923	,90951	Toplam	222,977	253			
	Total	254	2,7441	,93879						
Problem çözebilme	İlköğretim mezunu	135	3,3222	1,01934	Gruplar arası	2,321	2	1,161	1,069	,345
	Lise mezunu	67	3,4030	1,07236	Grup içi	272,539	251	1,086		
	Üniversite mezunu	52	3,5705	1,06097	Toplam	274,860	253			
	Total	254	3,3944	1,04231						
Sorumluluk	İlköğretim mezunu	135	2,9741	1,19282	Gruplar arası	3,959	2	1,980	1,387	,252
	Lise mezunu	67	3,0448	1,15382	Grup içi	358,155	251	1,427		
	Üniversite mezunu	52	3,2981	1,24955	Toplam	362,114	253			
	Total	254	3,0591	1,19636						
Liderlik Özellikleri Genel	İlköğretim mezunu	135	3,2744	,80357	Gruplar arası	2,475	2	1,237	1,897	,152
	Lise mezunu	67	3,3844	,81226	Grup içi	163,748	251	,652		
	Üniversite mezunu	52	3,5270	,81259	Toplam	166,222	253			
	Total	254	3,3551	,81056						
Anne Bağlanma Envanteri	İlköğretim mezunu	135	57,9926	16,63681	Gruplar arası	389,901	2	194,950	,818	,443
	Lise mezunu	67	60,6269	12,92617	Grup içi	59840,414	251	238,408		
	Üniversite mezunu	52	60,2500	15,16171	Toplam	60230,315	253			
	Total	254	59,1496	15,42934						
	İlköğretim mezunu	132	54,4167	17,08356	Gruplar arası	167,381	2	83,691	,278	,758

Baba	Bağlanma	Lise mezunu	67	55,7313	17,94569	Grup içi	74402,895	247	301,226	
Envanteri		Üniversite mezunu	51	56,3529	17,27174	Toplam	74570,276	249		
		Total	250	55,1640	17,30546					
Kabul/ilgi		İlköğretim mezunu	134	2,8497	,58712	Gruplar arası	1,865	2	,932	2,731 ,067
		Lise mezunu	67	2,9956	,58719	Grup içi	85,328	250	,341	
		Üniversite mezunu	52	3,0470	,57266	Toplam	87,193	252		
		Total	253	2,9289	,58822					
Psikolojik		İlköğretim mezunu	134	2,3759	,55258	Gruplar arası	,277	2	,138	,451 ,637
Özerklik		Lise mezunu	67	2,4544	,53130	Grup içi	76,687	250	,307	
		Üniversite mezunu	52	2,4089	,58486	Toplam	76,963	252		
		Total	253	2,4035	,55264					
Kontrol/denetleme		İlköğretim mezunu	135	2,3483	,34589	Gruplar arası	,216	2	,108	,961 ,384
		Lise mezunu	67	2,3591	,35191	Grup içi	28,152	251	,112	
		Üniversite mezunu	52	2,4232	,27821	Toplam	28,368	253		
		Total	254	2,3665	,33485					
Anne Baba Tutum		İlköğretim mezunu	135	2,5222	,34500	Gruplar arası	,512	2	,256	2,270 ,105
Genel		Lise mezunu	67	2,6042	,30953	Grup içi	28,290	251	,113	
		Üniversite mezunu	52	2,6208	,34348	Toplam	28,802	253		
		Total	254	2,5640	,33740					

Yukarıdaki ANOVA tablosuna göre Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutlarına ait genel puanlar incelendiğinde; tüm ölçeklerin Anova sig değeri 0,05 değerinden yüksek çıkmıştır. Yani 0,05 ten büyüktür. O zaman tüm ölçeklere ait algılar anne eğitim durumu değişkenine göre farklılaşmamaktadır.

4.2.4. Araştırmanın İkinci Alt Problemi (Baba Eğitim Değişkeni)

Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutlarının Baba Eğitim değişkenine göre farklılık olup olmadığını incelemek için parametrik testlerden ANOVA testi kullanılmıştır. Aşağıda ilk çıkan tablo betimsel istatistikler tablosudur. Yani hangi grupta kaç kişi bulunmaktadır ve her grubun ortalaması ve standart sapmasını gösteren tablodur.

Tablo 9. Ölçeklerin Baba Eğitim Değişkenine Göre Karşılaştırılması

		<i>f, x ss Değerleri</i>				ANOVA Sonuçları				
Puan	Grup	N	X	S.S.	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Özgüven	İlköğretim mezunu	92	3,0624	1,04786	Gruplar arası	5,089	2	2,544	2,500	,084
	Lise mezunu	76	3,2361	,98432	Grup içi	255,444	251	1,018		
	Üniversite mezunu	86	3,4005	,98732	Toplam	260,533	253			
	Total	254	3,2289	1,01478						
Grupla çalışabilme	İlköğretim mezunu	92	3,3918	,99839	Gruplar arası	2,428	2	1,214	1,249	,289
	Lise mezunu	76	3,5940	,94331	Grup içi	244,024	251	,972		
	Üniversite mezunu	86	3,5963	1,00925	Toplam	246,452	253			
	Total	254	3,5216	,98697						
Güvenilir olma	İlköğretim mezunu	92	3,7348	,95899	Gruplar arası	,488	2	,244	,264	,768

	Lise mezunu	76	3,7868	,94863	Grup içi	231,726	251	,923		
	Üniversite mezunu	86	3,8395	,97344	Toplam	232,214	253			
	Total	254	3,7858	,95804						
İkna yeteneği	İlköğretim mezunu	92	2,6232	,94406	Gruplar arası	5,739	2	2,870	3,316	,038*
	Lise mezunu	76	2,6535	,89184	Grup içi	217,238	251	,865		3>1
	Üniversite mezunu	86	2,9535	,94856	Toplam	222,977	253			3>2
	Total	254	2,7441	,93879						
Problem çözebilme	İlköğretim mezunu	92	3,2808	1,03005	Gruplar arası	3,269	2	1,634	1,511	,223
	Lise mezunu	76	3,3596	1,05094	Grup içi	271,591	251	1,082		
	Üniversite mezunu	86	3,5465	1,04151	Toplam	274,860	253			
	Total	254	3,3944	1,04231						
Sorumluluk	İlköğretim mezunu	92	2,9728	1,23894	Gruplar arası	3,656	2	1,828	1,280	,280
	Lise mezunu	76	2,9737	1,16016	Grup içi	358,458	251	1,428		
	Üniversite mezunu	86	3,2267	1,17738	Toplam	362,114	253			
	Total	254	3,0591	1,19636						
Liderlik Özellikleri Genel	İlköğretim mezunu	92	3,2350	,83282	Gruplar arası	2,725	2	1,363	2,092	,126
	Lise mezunu	76	3,3563	,78346	Grup içi	163,497	251	,651		
	Üniversite mezunu	86	3,4826	,79960	Toplam	166,222	253			
	Total	254	3,3551	,81056						
Anne Baba Tutum	İlköğretim mezunu	92	58,7065	14,63290	Gruplar arası	47,072	2	23,536	,098	,907
Genel	Lise mezunu	76	59,7632	16,16322	Grup içi	60183,243	251	239,774		
	Üniversite mezunu	86	59,0814	15,75714	Toplam	60230,315	253			
	Total	254	59,1496	15,42934						
Baba Tutum	İlköğretim mezunu	90	53,0444	18,79631	Gruplar arası	635,602	2	317,801	1,062	,347
Genel	Lise mezunu	74	56,1892	15,39852	Grup içi	73934,674	247	299,331		
	Üniversite mezunu	86	56,5000	17,21200	Toplam	74570,276	249			
	Total	250	55,1640	17,30546						
Kabul/ilgi	İlköğretim mezunu	91	2,8230	,63051	Gruplar arası	2,390	2	1,195	3,523	,031*
	Lise mezunu	76	2,9139	,53459	Grup içi	84,803	250	,339		3>1
	Üniversite mezunu	86	3,0543	,56972	Toplam	87,193	252			
	Total	253	2,9289	,58822						
Psikolojik Özerklik	İlköğretim mezunu	91	2,4254	,55860	Gruplar arası	,091	2	,045	,147	,863
	Lise mezunu	76	2,3787	,56597	Grup içi	76,873	250	,307		
	Üniversite mezunu	86	2,4023	,53978	Toplam	76,963	252			
	Total	253	2,4035	,55264						
Kontrol/denetleme	İlköğretim mezunu	92	2,3028	,35298	Gruplar arası	,615	2	,307	2,780	,064
	Lise mezunu	76	2,4168	,30467	Grup içi	27,753	251	,111		
	Üniversite mezunu	86	2,3902	,33349	Toplam	28,368	253			
	Total	254	2,3665	,33485						
Anne Baba Tutum Genel	İlköğretim mezunu	92	2,5109	,32943	Gruplar arası	,503	2	,252	2,231	,110
	Lise mezunu	76	2,5683	,33071	Grup içi	28,298	251	,113		
	Üniversite mezunu	86	2,6171	,34676	Toplam	28,802	253			
	Total	254	2,5640	,33740						

Yukarıdaki ANOVA tablosuna göre Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutlarına ait genel puanlar incelendiğinde; Liderlik Özellikleri Ölçeği İkna yeteneği alt boyutu ile Anne Baba Tutum Ölçeği Kabul/ilgi alt boyutu hariç diğer tüm ölçeklerin Anova sig değeri 0,05 değerinden yüksek çıkmıştır. Yani 0,05 ten büyüktür. O zaman Liderlik Özellikleri Ölçeği İkna yeteneği alt boyutu ile Anne Baba Tutum Ölçeği Kabul/ilgi alt boyutu hariç diğer tüm ölçeklere ait algılar baba eğitim durumu değişkenine göre farklılaşmamaktadır.

Liderlik Özellikleri Ölçeği İkna yeteneği alt boyutu Anova sig değeri 0,038 değerinde çıkmıştır. Yani 0,05 ten küçüktür. O zaman Liderlik Özellikleri Ölçeği İkna yeteneği alt boyutu ölçeğine ait algılar baba eğitim durumu değişkenine göre farklılaşmaktadır. Aradaki farkı bulmak için post hoc analizlerinden LSD analizi yapılır. Liderlik Özellikleri Ölçeği İkna yeteneği alt boyutu puanlarının baba eğitim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc LSD testi sonucunda; üniversite mezunu babaların ikna yetenekleri ilköğretim ve lise mezunu babalara göre daha yüksek çıkmıştır.

Aynı şekilde Anne Baba Tutum Ölçeği Kabul/ilgi alt boyutu Anova sig değeri 0,031 değerinde çıkmıştır. Yani 0,05 ten küçüktür. O zaman Anne Baba Tutum Ölçeği Kabul/ilgi alt boyutu ölçeğine ait algılar baba eğitim durumu değişkenine göre farklılaşmaktadır. Aradaki farkı bulmak için post hoc analizlerinden LSD analizi yapılır. Anne Baba Tutum Ölçeği Kabul/ilgi alt boyutu puanlarının baba eğitim durumu değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc LSD testi sonucunda; üniversite mezunu babaların Kabul/ilgi yetenekleri ilköğretim mezunu babalara göre daha yüksek çıkmıştır.

4.2.5. Araştırmanın İkinci Alt Problemi (Aile Ekonomik Düzeyi)

Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutlarının Aile Ekonomik Düzeyi değişkenine göre farklılık olup olmadığını incelemek için parametrik testlerden ANOVA testi kullanılmıştır. Aşağıda ilk çıkan tablo betimsel istatistikler tablosudur. Yani hangi grupta kaç kişi bulunmaktadır ve her grubun ortalaması ve standart sapmasını gösteren tablodur.

Tablo 10. Ölçeklerin Aile Ekonomik Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılması

		<i>f, x ss Değerleri</i>				ANOVA Sonuçları				
Puan	Grup	N	X	S.S.	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Özgüven	Düşük	17	3,1716	,97014	Gruplar arası	6,603	2	3,302	3,264	,040*
	Orta	204	3,1661	1,03375	Grup içi	253,930	251	1,012		3>2
	Yüksek	33	3,6461	,82798	Toplam	260,533	253			
	Total	254	3,2289	1,01478						
Grupla çalışabilme	Düşük	17	3,5210	,93670	Gruplar arası	2,294	2	1,147	1,179	,309
	Orta	204	3,4820	,99502	Grup içi	244,158	251	,973		
	Yüksek	33	3,7662	,95419	Toplam	246,452	253			
	Total	254	3,5216	,98697						

Güvenilir olma	Düşük	17	4,0471	,85009	Gruplar arası	1,831	2	,916	,997	,370
	Orta	204	3,7471	,96708	Grup içi	230,383	251	,918		
	Yüksek	33	3,8909	,95143	Toplam	232,214	253			
	Total	254	3,7858	,95804						
İkna yeteneği	Düşük	17	2,6078	,97351	Gruplar arası	2,124	2	1,062	1,207	,301
	Orta	204	2,7190	,91287	Grup içi	220,853	251	,880		
	Yüksek	33	2,9697	1,06837	Toplam	222,977	253			
	Total	254	2,7441	,93879						
Problem çözebilme	Düşük	17	3,5098	1,08088	Gruplar arası	,933	2	,466	,427	,653
	Orta	204	3,3644	1,07345	Grup içi	273,927	251	1,091		
	Yüksek	33	3,5202	,81624	Toplam	274,860	253			
	Total	254	3,3944	1,04231						
Sorumluluk	Düşük	17	2,8235	1,14484	Gruplar arası	1,443	2	,722	,502	,606
	Orta	204	3,0931	1,19054	Grup içi	360,671	251	1,437		
	Yüksek	33	2,9697	1,27438	Toplam	362,114	253			
	Total	254	3,0591	1,19636						
Liderlik Özellikleri Genel	Düşük	17	3,3649	,81101	Gruplar arası	2,039	2	1,020	1,559	,212
	Orta	204	3,3171	,81883	Grup içi	164,183	251	,654		
	Yüksek	33	3,5850	,74059	Toplam	166,222	253			
	Total	254	3,3551	,81056						
Anne Baba Bağlanma Envanteri	Düşük	17	55,4118	17,02960	Gruplar arası	438,147	2	219,073	,920	,400
	Orta	204	59,0637	15,43111	Grup içi	59792,168	251	238,216		
	Yüksek	33	61,6061	14,59225	Toplam	60230,315	253			
	Total	254	59,1496	15,42934						
Baba Baba Bağlanma Envanteri	Düşük	17	50,2941	15,37760	Gruplar arası	2265,566	2	1132,783	3,870	,022*
	Orta	200	54,3800	17,18348	Grup içi	72304,710	247	292,732		3>1
	Yüksek	33	62,4242	17,46609	Toplam	74570,276	249			3>2
	Total	250	55,1640	17,30546						
Kabul/ilgi	Düşük	17	2,8717	,67113	Gruplar arası	,652	2	,326	,941	,392
	Orta	203	2,9128	,58181	Grup içi	86,541	250	,346		
	Yüksek	33	3,0572	,58516	Toplam	87,193	252			
	Total	253	2,9289	,58822						
Psikolojik Özerklik	Düşük	17	2,5556	,46647	Gruplar arası	,426	2	,213	,697	,499
	Orta	203	2,3907	,54511	Grup içi	76,537	250	,306		
	Yüksek	33	2,4040	,63817	Toplam	76,963	252			
	Total	253	2,4035	,55264						
Kontrol/denetleme	Düşük	17	2,4060	,31407	Gruplar arası	,335	2	,168	1,500	,225
	Orta	204	2,3492	,33578	Grup içi	28,032	251	,112		
	Yüksek	33	2,4531	,33384	Toplam	28,368	253			
	Total	254	2,3665	,33485						
Anne Baba Tutum Genel	Düşük	17	2,6080	,30202	Gruplar arası	,239	2	,120	1,051	,351
	Orta	204	2,5491	,33493	Grup içi	28,562	251	,114		
	Yüksek	33	2,6339	,36785	Toplam	28,802	253			
	Total	254	2,5640	,33740						

Yukarıdaki ANOVA tablosuna göre Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutlarına ait genel puanlar incelendiğinde; Liderlik Özellikleri Ölçeği Özgüven alt boyutu ile Baba Bağlanma Envanteri Ölçeği hariç diğer tüm ölçeklerin Anova sig değeri 0,05 değerinden yüksek çıkmıştır. Yani 0,05 ten büyüktür. O zaman Liderlik Özellikleri Ölçeği Özgüven alt boyutu ile Baba Bağlanma Envanteri Ölçeği hariç diğer tüm ölçeklere ait algılar aile eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşmamaktadır.

Liderlik Özellikleri Ölçeği Özgüven alt boyutu Anova sig değeri 0,040 değerinde çıkmıştır. Yani 0,05 ten küçüktür. O zaman Liderlik Özellikleri Ölçeği Özgüven alt boyutu ölçeğine ait algılar aile eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşmaktadır. Aradaki farkı bulmak için post hoc analizlerinden LSD analizi yapılır. Liderlik Özellikleri Ölçeği Özgüven alt boyutu puanlarının aile eğitim düzeyi değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc LSD testi sonucunda; aile ekonomik durumu yüksek olanların özgüveni orta düzeyde olanlara göre daha yüksek çıkmıştır.

Aynı şekilde Baba Bağlanma Envanteri Ölçeği Anova sig değeri 0,022 değerinde çıkmıştır. Yani 0,05 ten küçüktür. O zaman Baba Bağlanma Envanteri Ölçeğine ait algılar aile eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşmaktadır. Aradaki farkı bulmak için post hoc analizlerinden LSD analizi yapılır. Baba Bağlanma Envanteri Ölçeği puanlarının aile eğitim düzeyi değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc LSD testi sonucunda; aile ekonomik durumu yüksek olanların baba bağlanma düzeyi orta ve düşük gelirden olanlara göre daha yüksek çıkmıştır.

4.2.6. Araştırmanın İkinci Alt Problemi (Anne ve Baba Evlilik Süresi)

Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutlarının Anne ve Baba Evlilik Süresi değişkenine göre farklılık olup olmadığını incelemek için parametrik testlerden ANOVA testi kullanılmıştır. Aşağıda ilk çıkan tablo betimsel istatistikler tablosudur. Yani hangi grupta kaç kişi bulunmaktadır ve her grubun ortalaması ve standart sapmasını gösteren tablodur.

Tablo 11. Ölçeklerin Anne ve Baba Evlilik Süresi Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Puan	Grup	f, x ss Değerleri				ANOVA Sonuçları					
		N	X	S.S.	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p	
Özgüven	20 yıldan az	111	3,1781	,96882	Gruplar arası Grup içi Toplam	9,706	2	4,853	4,856	,009*	3>1
	21-30 yıldır evliler	108	3,1239	1,04822		250,827	251	,999			3>2
	31 yıldan fazla süredir evliler	35	3,7138	,93953		260,533	253				
	Total	254	3,2289	1,01478							
Grupla çalışabilme	20 yıldan az	111	3,4891	,95551	Gruplar arası Grup içi Toplam	1,103	2	,551	,564	,570	
	21-30 yıldır evliler	108	3,5018	,97610		245,350	251	,977			
	31 yıldan fazla süredir evliler	35	3,6857	1,12422		246,452	253				
	Total	254	3,5216	,98697							

Güvenilir olma	20 yıldan az	111	3,7477	,95271	Gruplar arası	,793	2	,397	,430	,651
	21-30 yıldır evliler	108	3,7815	,91121	Grup içi	231,421	251	,922		
	31 yıldan fazla süredir evliler	35	3,9200	1,12113	Toplam	232,214	253			
	Total	254	3,7858	,95804						
İkna yeteneği	20 yıldan az	111	2,7027	,93323	Gruplar arası	,717	2	,358	,405	,668
	21-30 yıldır evliler	108	2,7469	,95144	Grup içi	222,260	251	,885		
	31 yıldan fazla süredir evliler	35	2,8667	,93305	Toplam	222,977	253			
	Total	254	2,7441	,93879						
Problem çözebilme	20 yıldan az	111	3,3003	1,01698	Gruplar arası	3,171	2	1,586	1,465	,233
	21-30 yıldır evliler	108	3,4105	1,04976	Grup içi	271,688	251	1,082		
	31 yıldan fazla süredir evliler	35	3,6429	1,08476	Toplam	274,860	253			
	Total	254	3,3944	1,04231						
Sorumluluk	20 yıldan az	111	2,8468	1,21130	Gruplar arası	10,822	2	5,411	3,866	,022* 3>1
	21-30 yıldır evliler	108	3,1574	1,12874	Grup içi	351,292	251	1,400		
	31 yıldan fazla süredir evliler	35	3,4286	1,25524	Toplam	362,114	253			
	Total	254	3,0591	1,19636						
Liderlik Özellikleri Genel	20 yıldan az	111	3,2960	,78315	Gruplar arası	3,052	2	1,526	2,347	,098
	21-30 yıldır evliler	108	3,3278	,79852	Grup içi	163,170	251	,650		
	31 yıldan fazla süredir evliler	35	3,6268	,89899	Toplam	166,222	253			
	Total	254	3,3551	,81056						
Anne Baba Bağlanma Envanteri	20 yıldan az	111	58,5586	15,10550	Gruplar arası	786,260	2	393,130	1,660	,192
	21-30 yıldır evliler	108	58,3333	15,81966	Grup içi	59444,055	251	236,829		
	31 yıldan fazla süredir evliler	35	63,5429	14,91810	Toplam	60230,315	253			
	Total	254	59,1496	15,42934						
Baba Baba Bağlanma Envanteri	20 yıldan az	107	53,0000	17,53164	Gruplar arası	898,866	2	449,433	1,507	,224
	21-30 yıldır evliler	108	56,5556	16,90509	Grup içi	73671,410	247	298,265		
	31 yıldan fazla süredir evliler	35	57,4857	17,58404	Toplam	74570,276	249			
	Total	250	55,1640	17,30546						
Kabul/ilgi	20 yıldan az	111	2,9474	,55240	Gruplar arası	,437	2	,219	,630	,534
	21-30 yıldır evliler	107	2,8853	,58879	Grup içi	86,756	250	,347		
	31 yıldan fazla süredir evliler	35	3,0036	,69542	Toplam	87,193	252			
	Total	253	2,9289	,58822						
Psikolojik Özerklik	20 yıldan az	111	2,3751	,50913	Gruplar arası	,557	2	,279	,912	,403
	21-30 yıldır evliler	107	2,3954	,58920	Grup içi	76,406	250	,306		
	31 yıldan fazla süredir evliler	35	2,5183	,57122	Toplam	76,963	252			
	Total	253	2,4035	,55264						
Kontrol/denetleme	20 yıldan az	111	2,3724	,33898	Gruplar arası	,007	2	,004	,033	,968
	21-30 yıldır evliler	108	2,3631	,32146	Grup içi	28,360	251	,113		
	31 yıldan fazla süredir evliler	35	2,3583	,37034	Toplam	28,368	253			
	Total	254	2,3665	,33485						
Anne Baba Tutum Genel	20 yıldan az	111	2,5628	,31512	Gruplar arası	,154	2	,077	,675	,510
	21-30 yıldır evliler	108	2,5463	,36073	Grup içi	28,647	251	,114		
	31 yıldan fazla süredir evliler	35	2,6226	,33437	Toplam	28,802	253			
	Total	254	2,5640	,33740						

Yukarıdaki ANOVA tablosuna göre Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutlarına ait genel puanlar incelendiğinde; Liderlik Özellikleri Ölçeği Özgüven alt boyutu ile Liderlik Özellikleri Ölçeği Sorumluluk alt boyutu hariç diğer tüm ölçeklerin Anova sig değeri 0,05 değerinden yüksek çıkmıştır. Yani 0,05 ten büyüktür. O zaman Liderlik Özellikleri Ölçeği Özgüven alt boyutu ile Liderlik Özellikleri Ölçeği Sorumluluk alt boyutu hariç diğer tüm ölçeklere ait algılar Anne ve Baba Evlilik Süresi değişkenine göre farklılaşmamaktadır.

Liderlik Özellikleri Ölçeği Özgüven alt boyutu Anova sig değeri 0,009 değerinde çıkmıştır. Yani 0,05 ten küçüktür. O zaman Liderlik Özellikleri Ölçeği Özgüven alt boyutu ölçeğine ait algılar Anne ve Baba Evlilik Süresi değişkenine göre farklılaşmaktadır. Aradaki farkı bulmak için post hoc analizlerinden LSD analizi yapılır. Liderlik Özellikleri Ölçeği Özgüven alt boyutu puanlarının Anne ve Baba Evlilik Süresi değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc LSD testi sonucunda; 31 yıldan fazla süredir evli olanların özgüveni 20 yıldan az ve 21-30 yıldır evli olanlara göre daha yüksek çıkmıştır.

Liderlik Özellikleri Ölçeği Sorumluluk alt boyutu Anova sig değeri 0,022 değerinde çıkmıştır. Yani 0,05 ten küçüktür. O zaman Liderlik Özellikleri Ölçeği Sorumluluk alt boyutu ölçeğine ait algılar Anne ve Baba Evlilik Süresi değişkenine göre farklılaşmaktadır. Aradaki farkı bulmak için post hoc analizlerinden LSD analizi yapılır. Liderlik Özellikleri Ölçeği Sorumluluk alt boyutu puanlarının Anne ve Baba Evlilik Süresi değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc LSD testi sonucunda; 31 yıldan fazla süredir evli olanların Sorumlulukları 20 yıldan az olanlara göre daha yüksek çıkmıştır.

4.2.7. Araştırmanın İkinci Alt Problemi (Kardeş Sayısı)

Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutlarının Kardeş Sayısı değişkenine göre farklılık olup olmadığını incelemek için parametrik testlerden ANOVA testi kullanılmıştır. Aşağıda ilk çıkan tablo betimsel istatistikler tablosudur. Yani hangi grupta kaç kişi bulunmaktadır ve her grubun ortalaması ve standart sapmasını gösteren tablodur.

Tablo 12. Ölçeklerin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Karşılaştırılması

		<i>f, x ss Değerleri</i>				ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	X	S.S.	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p	
Özgüven	Tek çocuğum	9	4,0833	,78810	Gruplar arası	8,325	3	2,775	2,751	,043*	1>2
	2 kardeşiz	92	3,1564	,99481	Grup içi	252,208	250	1,009			1>3
	3 kardeşiz	103	3,1588	1,06654	Toplam	260,533	253				1>4
	4 ve daha fazla	50	3,3526	,91646							
	Total	254	3,2289	1,01478							
Grupla çalışabilme	Tek çocuğum	9	4,2063	,63932	Gruplar arası	4,966	3	1,655	1,714	,165	
	2 kardeşiz	92	3,5388	,99429	Grup içi	241,486	250	,966			
	3 kardeşiz	103	3,4387	1,03454	Toplam	246,452	253				
	4 ve daha fazla	50	3,5371	,89310							
	Total	254	3,5216	,98697							
Güvenilir olma	Tek çocuğum	9	4,3111	,66416	Gruplar arası	3,064	3	1,021	1,114	,344	
	2 kardeşiz	92	3,7853	,95043	Grup içi	229,150	250	,917			
	3 kardeşiz	103	3,7180	1,00132	Toplam	232,214	253				
	4 ve daha fazla	50	3,8320	,91639							
	Total	254	3,7858	,95804							
İkna yeteneği	Tek çocuğum	9	3,2963	1,03339	Gruplar arası	3,316	3	1,105	1,258	,289	
	2 kardeşiz	92	2,7065	1,01856	Grup içi	219,661	250	,879			
	3 kardeşiz	103	2,6974	,86783	Toplam	222,977	253				
	4 ve daha fazla	50	2,8100	,90226							
	Total	254	2,7441	,93879							
Problem çözebilme	Tek çocuğum	9	4,2593	,79543	Gruplar arası	8,256	3	2,752	2,581	,054	
	2 kardeşiz	92	3,3913	1,09790	Grup içi	266,604	250	1,066			
	3 kardeşiz	103	3,2848	1,01450	Toplam	274,860	253				
	4 ve daha fazla	50	3,4700	,97804							
	Total	254	3,3944	1,04231							
Sorumluluk	Tek çocuğum	9	3,4444	1,21049	Gruplar arası	1,444	3	,481	,334	,801	
	2 kardeşiz	92	3,0489	1,21813	Grup içi	360,670	250	1,443			
	3 kardeşiz	103	3,0291	1,21434	Toplam	362,114	253				
	4 ve daha fazla	50	3,0700	1,13843							
	Total	254	3,0591	1,19636							
Liderlik Özellikleri Genel	Tek çocuğum	9	4,0437	,61127	Gruplar arası	5,056	3	1,685	2,614	,052	
	2 kardeşiz	92	3,3330	,80144	Grup içi	161,167	250	,645			
	3 kardeşiz	103	3,2832	,84663	Toplam	166,222	253				
	4 ve daha fazla	50	3,4200	,73699							
	Total	254	3,3551	,81056							
Anne Bağılanma Envanteri	Tek çocuğum	9	63,2222	15,11438	Gruplar arası	666,558	3	222,186	,933	,426	
	2 kardeşiz	92	60,8370	14,03549	Grup içi	59563,757	250	238,255			
	3 kardeşiz	103	57,6796	16,21922	Toplam	60230,315	253				
	4 ve daha fazla	50	58,3400	16,27394							
	Total	254	59,1496	15,42934							
Baba Bağılanma Envanteri	Tek çocuğum	9	55,6667	23,06513	Gruplar arası	270,774	3	90,258	,299	,826	
	2 kardeşiz	90	54,1556	16,67799	Grup içi	74299,502	246	302,030			
	3 kardeşiz	102	56,3725	17,22186	Toplam	74570,276	249				
	4 ve daha fazla	49	54,4082	17,87214							
	Total	250	55,1640	17,30546							
Kabul/ilgi	Tek çocuğum	9	3,1235	,54559	Gruplar arası	1,179	3	,393	1,138	,334	
	2 kardeşiz	92	2,9946	,50802	Grup içi	86,014	249	,345			
	3 kardeşiz	102	2,8893	,62618	Toplam	87,193	252				
	4 ve daha fazla	50	2,8539	,64752							
	Total	253	2,9289	,58822							
Psikolojik Özerklik	Tek çocuğum	9	2,4167	,47467	Gruplar arası	,040	3	,013	,044	,988	
	2 kardeşiz	92	2,4075	,51831	Grup içi	76,923	249	,309			
	3 kardeşiz	102	2,3896	,58215	Toplam	76,963	252				
	4 ve daha fazla	50	2,4222	,57931							
	Total	253	2,4035	,55264							
Kontrol/denetleme	Tek çocuğum	9	2,3895	,17591	Gruplar arası	,863	3	,288	2,616	,052	

	2 kardeşiz	92	2,4351	,31691	Grup içi	27,504	250	,110	
	3 kardeşiz	103	2,3455	,34079	Toplam	28,368	253		
	4 ve daha fazla	50	2,2793	,35775					
	Total	254	2,3665	,33485					
Anne Baba Tutum	Tek çocuğum	9	2,6380	,16212	Gruplar arası	,457	3	,152	1,345 ,260
Genel	2 kardeşiz	92	2,6127	,30533	Grup içi	28,344	250	,113	
	3 kardeşiz	103	2,5380	,36379	Toplam	28,802	253		
	4 ve daha fazla	50	2,5149	,35431					
	Total	254	2,5640	,33740					

Yukarıdaki ANOVA tablosuna göre Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutlarına ait genel puanlar incelendiğinde; Liderlik Özellikleri Ölçeği Özgüven alt boyutu hariç diğer tüm ölçeklerin Anova sig değeri 0,05 değerinden yüksek çıkmıştır. Yani 0,05 ten büyüktür. O zaman Liderlik Özellikleri Ölçeği Özgüven alt boyutu hariç diğer tüm ölçeklere ait algılar Kardeş Sayısı değişkenine göre farklılaşmamaktadır.

Liderlik Özellikleri Ölçeği Özgüven alt boyutu Anova sig değeri 0,0043 değerinde çıkmıştır. Yani 0,05 ten küçüktür. O zaman Liderlik Özellikleri Ölçeği Özgüven alt boyutu ölçeğine ait algılar Kardeş Sayısı değişkenine göre farklılaşmaktadır. Aradaki farkı bulmak için post hoc analizlerinden LSD analizi yapılır.

Liderlik Özellikleri Ölçeği Özgüven alt boyutu puanlarının Kardeş Sayısı değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc LSD testi sonucunda; tek çocuk olanların özgüveni 2 kardeş, 3 kardeş ve 4 kardeş ve daha fazla kardeş olanlara göre daha yüksek çıkmıştır.

4.2.8. Araştırmanın İkinci Alt Problemi (Ebeveynlerin Durumu)

Anne Baba Tutum Ölçeği, Liderlik Özellikleri Ölçeği, Anne ve Baba Bağlanma Ölçekleri ve alt boyutlarının Ebeveynlerin Durumu değişkenine göre farklılık olup olmadığını incelemek için parametrik testlerden ANOVA testi kullanılmıştır. Aşağıda ilk çıkan tablo betimsel istatistikler tablosudur. Yani hangi grupta kaç kişi bulunmaktadır ve her grubun ortalaması ve standart sapmasını gösteren tablodur.

Tablo 13. Ölçeklerin Ebeveynlerin Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Puan	Grup	f, x ss Değerleri				ANOVA Sonuçları				
		N	X	S.S.	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Özgüven	Anne baba birlikte yaşıyor	227	3,2148	,99766	Gruplar arası	2,688	4	,672	,649	,628
	Anne veya baba vefat nedeniyle yok	5	3,0000	1,12847		257,846	249	1,036		
	Anne veya baba boşanma nedeniyle yok	20	3,4688	1,20980		260,533	253			
	Anne veya baba veya kardeş üvey	1	2,2500	.	Grup içi					
	Diğer	1	3,7500	.						
	Total	254	3,2289	1,01478						
					Toplam					
Grupla çalışabilme	Anne baba birlikte yaşıyor	227	3,4942	,97443	Gruplar arası	2,770	4	,693	,708	,587
	Anne veya baba vefat nedeniyle yok	5	4,1714	,92802		243,682	249	,979		
	Anne veya baba boşanma nedeniyle yok	20	3,6571	1,16187		246,452	253			
	Anne veya baba veya kardeş üvey	1	3,8571	.	Grup içi					
	Diğer	1	3,4286	.						
	Total	254	3,5216	,98697						
					Toplam					
Güvenilir olma	Anne baba birlikte yaşıyor	227	3,7553	,96177	Gruplar arası	2,663	4	,666	,722	,578
	Anne veya baba vefat nedeniyle yok	5	4,2000	,67823		229,551	249	,922		
	Anne veya baba boşanma nedeniyle yok	20	3,9975	,99108		232,214	253			
	Anne veya baba veya kardeş üvey	1	4,6000	.	Grup içi					
	Diğer	1	3,6000	.						
	Total	254	3,7858	,95804						
					Toplam					
İkna yeteneği	Anne baba birlikte yaşıyor	227	2,7430	,92586	Gruplar arası	1,406	4	,352	,395	,812
	Anne veya baba vefat nedeniyle yok	5	2,3333	1,02740		221,571	249	,890		
	Anne veya baba boşanma nedeniyle yok	20	2,8833	1,11489		222,977	253			
	Anne veya baba veya kardeş üvey	1	2,3333	.	Grup içi					
	Diğer	1	2,6667	.						
	Total	254	2,7441	,93879						
					Toplam					
Problem çözebilme	Anne baba birlikte yaşıyor	227	3,3722	1,04405	Gruplar arası	4,003	4	1,001	,920	,453
	Anne veya baba vefat nedeniyle yok	5	3,2667	1,16428		270,856	249	1,088		
	Anne veya baba boşanma nedeniyle yok	20	3,7500	1,00219		274,860	253			
	Anne veya baba veya kardeş üvey	1	2,3333	.	Grup içi					
	Diğer	1	3,0000	.						
	Total	254	3,3944	1,04231						
					Toplam					
Sorumluluk	Anne baba birlikte yaşıyor	227	3,0727	1,18350	Gruplar arası	3,614	4	,903	,627	,643
	Anne veya baba vefat nedeniyle yok	5	2,5000	1,73205		358,501	249	1,440		
	Anne veya baba boşanma nedeniyle yok	20	3,0500	1,25551		362,114	253			
					Toplam					

	Anne veya baba veya kardeş üvey	1	4,0000	.								
	Diğer	1	2,0000	.								
	Total	254	3,0591	1,19636								
Liderlik Özellikleri Genel	Anne baba birlikte yaşıyor	227	3,3374	,79688	Gruplar arası	,	855	4	,214	,322	,863	
	Anne veya baba vefat nedeniyle yok	5	3,4286	,89678	Grup içi	165,367	249		,664			
	Anne veya baba boşanma nedeniyle yok	20	3,5469	,99042	Toplam	166,222	253					
	Anne veya baba veya kardeş üvey	1	3,2143	.								
	Diğer	1	3,3214	.								
	Total	254	3,3551	,81056								
Anne Bağlanma Envanteri	Anne baba birlikte yaşıyor	227	58,7048	15,73891	Gruplar arası	603,290	4	150,823	,630	,642		
	Anne veya baba vefat nedeniyle yok	5	65,8000	12,27599	Grup içi	59627,025	249	239,466				
	Anne veya baba boşanma nedeniyle yok	20	61,5000	12,65119	Toplam	60230,315	253					
	Anne veya baba veya kardeş üvey	1	67,0000	.								
	Diğer	1	72,0000	.								
	Total	254	59,1496	15,42934								
Baba Bağlanma Envanteri	Anne baba birlikte yaşıyor	227	55,7753	16,41356	Gruplar arası	4101,734	4	1025,434	3,565	,008*	1>2	
	Anne veya baba vefat nedeniyle yok	4	67,5000	10,53565	Grup içi	70468,542	245	287,627			1>3	
	Anne veya baba boşanma nedeniyle yok	17	46,0000	24,04423	Toplam	74570,276	249				1>4	
	Anne veya baba veya kardeş üvey	1	12,0000	.								
	Diğer	1	66,0000	.								
	Total	250	55,1640	17,30546								
Kabul/ilgi	Anne baba birlikte yaşıyor	226	2,9226	,59662	Gruplar arası	,439	4	,110	,314	,869		
	Anne veya baba vefat nedeniyle yok	5	3,1111	,79737	Grup içi	86,753	248	,350				
	Anne veya baba boşanma nedeniyle yok	20	2,9493	,46571	Toplam	87,193	252					
	Anne veya baba veya kardeş üvey	1	2,6250	.								
	Diğer	1	3,3333	.								
	Total	253	2,9289	,58822								
Psikolojik Özerklik	Anne baba birlikte yaşıyor	226	2,4015	,55336	Gruplar arası	,429	4	,107	,347	,846		
	Anne veya baba vefat nedeniyle yok	5	2,3556	,85851	Grup içi	76,535	248	,309				
	Anne veya baba boşanma nedeniyle yok	20	2,4333	,49677	Toplam	76,963	252					
	Anne veya baba veya kardeş üvey	1	2,8889	.								
	Diğer	1	2,0000	.								
	Total	253	2,4035	,55264								
Kontrol/denetleme	Anne baba birlikte yaşıyor	227	2,3564	,34019	Gruplar arası	,430	4	,107	,957	,432		
	Anne veya baba vefat nedeniyle yok	5	2,5729	,12747	Grup içi	27,938	249	,112				
	Anne veya baba boşanma nedeniyle yok	20	2,4042	,30074	Toplam	28,368	253					

Tablo 14. Ölçekler ve alt boyutlarla Korelasyon Tablosu

Değişkenler	N	X	S.S.	1	2	3	4
1-Liderlik Özellikleri Genel	254	3,35	,81	1			
2-Anne Bağlanma Envanteri	254	59,14	15,42	,267**	1		
3-Baba Bağlanma Envanteri	250	55,16	17,30	,208**	,485**	1	
4-Anne Baba Tutum Genel	254	2,56	,33	,324**	,618**	,534**	1

Yukarıdaki tablodaki korelasyon analizine ilişkin bulgulara göre; araştırma kapsamındaki katılımcıların, Liderlik Özellikleri Genel ile Anne Bağlanma Envanteri boyutu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır, $r=0,267$, $p<0,01$. Ayrıca Liderlik Özellikleri Genel ile Baba Bağlanma Envanteri boyutu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır, $r=0,208$, $p<0,01$. Liderlik Özellikleri Genel ile Anne Baba Tutum Genel boyutu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır, $r=0,324$, $p<0,01$.

Diğer yandan Anne Bağlanma Envanteri ile Baba Bağlanma Envanteri boyutu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır, $r=0,485$, $p<0,01$.

Ayrıca Anne Baba Tutum Genel ile Anne Bağlanma Envanteri boyutu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır, $r=0,618$, $p<0,01$. Yine Anne Baba Tutum Genel ile Baba Bağlanma Envanteri boyutu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır, $r=0,534$, $p<0,01$.

4.4. Regresyon (Etki) Analizi

4.4.1. Anne Baba Tutumları ile Cinsiyetlerinin Liderlik Becerileri Üzerindeki Etkisi

Katılımcıların anne baba tutumları ile cinsiyetlerinin liderlik özellikleri (becerileri) üzerine ne gibi etkilerinin olduğunu incelemek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 13'te, çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçlarına ait bulgular ve yorumlara verilmiştir.

Tablo 15. Anne baba tutumları ile cinsiyetlerinin liderlik özellikleri(becerileri) üzerine etki analizi

Değişken	B	Beta	t	Sig.	VIF	R	R ²	Uyarlanmış R ²	F
Sabit	1,137		2,998	,003					
Cinsiyet	,229	,137	2,312	,022	1,013				
Anne						,352 ^a	,124	,117	,000 ^b
Baba	,742	,309	5,191	,000	1,013				
Tutum									

Katılımcıların anne baba tutumları ile cinsiyetlerinin liderlik becerileri algılarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır [(R= ,352, R²= ,124) F(2,251)= 17,729; p<0,01]. Katılımcıların anne baba tutumları ile cinsiyetlerinin bağımsız değişken, liderlik becerileri algılarının bağımlı değişken olarak alındığı regresyon analizi sonucunda Katılımcıların cinsiyet ile anne baba tutumları algılarındaki değişimin %12.4'ünü açıklamaktadır (R²= ,124). Başka bir ifadeyle, Katılımcıların cinsiyet ile anne baba tutumları *algılarındaki* artışın, liderlik becerisini artırdığı görülmektedir. Katılımcıların liderlik becerisi *algılarındaki* değişimin % 87,6'sının başka etmenlerle ilişkili olduğu söylenebilir. Yapılan regresyon analizinin t değerlerine bakıldığında, Cinsiyet [t= 2,312, p= ,022 (p<0,05)] ve Anne Baba Tutum [t= 5,191, p= ,000 (p<0,05)] algılarının liderlik becerisini algılarını anlamlı bir şekilde pozitif yönde yordadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların liderlik becerilerini anne baba tutumları ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.4.2. Anne Baba Tutum Ölçeği Alt Boyutları ile Cinsiyetlerinin Liderlik Becerileri Üzerindeki Etkisi

Katılımcıların anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ile cinsiyetlerinin liderlik özellikleri (becerileri) üzerine ne gibi etkilerinin olduğunu incelemek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 3'te, çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçlarına ait bulgular ve yorumlara verilmiştir.

Tablo 16. Anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ile cinsiyetlerinin liderlik özellikleri(becerileri) üzerine etki analizi

Değişken	B	Beta	t	Sig.	VIF	R	R ²	Uyarlanmış R ²	F
Sabit	1,079		2,643	,009					
Cinsiyet	,226	,136	2,304	,022	1,042				
Kabul/ilgi	,437	,317	5,054	,000	1,179	,417 ^a	,174	,160	,000 ^b
Psikolojik Özerklik	-,032	-,022	-,367	,714	1,035				
Kontrol/denetleme	,320	,132	2,094	,037	1,191				

Katılımcıların anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ile cinsiyetlerinin liderlik becerileri algılarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır [(R= ,417, R²= ,174) F(4,248)= 13,032; p<0,01]. Katılımcıların anne baba tutumları ölçeği alt boyutları ile cinsiyetlerinin bağımsız değişken, liderlik becerileri algılarının bağımlı değişken olarak alındığı regresyon analizi sonucunda Katılımcıların cinsiyet ile anne baba tutumları ölçeği alt boyutları algılarındaki değişimin %17,4'ünü açıklamaktadır (R²= ,174). Başka bir ifadeyle, Katılımcıların cinsiyet ile anne baba tutumları ölçeği alt boyutları *algılarındaki* artışın, liderlik becerisini artırdığı görülmektedir. Katılımcıların liderlik becerisi *algılarındaki* değişimin % 82,6'sının başka etmenlerle ilişkili olduğu söylenebilir. Yapılan regresyon analizinin t değerlerine bakıldığında, Cinsiyet [t= 2,304, p= ,022 (p<0,05)]; anne baba tutumları ölçeği Kabul/İlgi alt boyutu [t= 5,054, p= ,000 (p<0,05)] ve anne baba tutumları ölçeği Kontrol/Denetleme alt boyutu [t= 2,094, p= ,037 (p<0,05)] algılarının liderlik becerisini algılarını anlamlı bir şekilde pozitif yönde yordadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların liderlik becerilerini anne baba tutumları ölçeği Kabul/İlgi ve Kontrol/Denetleme alt boyutları ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan anne baba tutumları ölçeği Psikolojik Özerklik alt boyut algıları liderlik becerisini yordamamaktadır.

4.4.3. Anne Bağlanma Envanteri ve Baba Bağlanma Envanteri ile Cinsiyetlerinin Liderlik Becerileri Üzerindeki Etkisi

Katılımcıların anne bağlanma envanteri ve baba bağlanma envanteri ile cinsiyetlerinin liderlik özellikleri (becerileri) üzerine ne gibi etkilerinin olduğunu incelemek için çoklu

doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Tablo 3'te, çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçlarına ait bulgular ve yorumlara verilmiştir.

Tablo 17. Anne Bağlanma Envanteri ve Baba Bağlanma Envanteri ile cinsiyetlerinin liderlik özellikleri(becerileri) üzerine etki analizi

Değişken	B	Beta	t	Sig.	VIF	R	R ²	Uyarlanmış R ²	F
Sabit	2,209		9,409	,000					
Cinsiyet	,205	,123	1,992	,048	1,040				
Anne Bağlanma Envanteri	,011	,213	3,065	,002	1,308	,306 ^a	,094	,082	,000 ^b
Baba Bağlanma Envanteri	,004	,081	1,146	,253	1,341				

Katılımcıların anne bağlanma envanteri ile cinsiyetlerinin liderlik becerileri algılarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır [(R= ,306, R²= ,094) F(3,246)= 7,462; p<0,01]. Katılımcıların anne bağlanma envanteri ile cinsiyetlerinin bağımsız değişken, liderlik becerileri algılarının bağımlı değişken olarak alındığı regresyon analizi sonucunda Katılımcıların cinsiyet ile anne bağlanma envanteri algılarındaki değişimin % 9,4'ünü açıklamaktadır (R²= ,094). Başka bir ifadeyle, Katılımcıların cinsiyet ile anne bağlanma envanteri *algılarındaki* artışın, liderlik becerisini artırdığı görülmektedir. Katılımcıların liderlik becerisi *algılarındaki* değişimin % 91,6'sının başka etmenlerle ilişkili olduğu söylenebilir. Yapılan regresyon analizinin t değerlerine bakıldığında, Cinsiyet [t= 1,992, p= ,048 (p<0,05)] ve anne bağlanma envanteri [t= 3,065, p= ,002 (p<0,05)] algılarının liderlik becerisini algılarını anlamlı bir şekilde pozitif yönde yordadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların liderlik becerilerini anne bağlanma envanteri ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan baba bağlanma envanteri algıları liderlik becerisini yordamamaktadır.

4.4.4. Anne Bağlanma Envanteri, Baba Bağlanma Envanteri, Anne Baba Tutumları ile Cinsiyetlerinin Liderlik Becerileri Üzerindeki Etkisi

Katılımcıların Anne Bağlanma Envanteri, Baba Bağlanma Envanteri, Anne Baba Tutumları ile cinsiyetlerinin liderlik özellikleri (becerileri) üzerine ne gibi etkilerinin olduğunu incelemek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Tablo 3'te, çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçlarına ait bulgular ve yorumlara verilmiştir.

Tablo 18. Anne Bağlanma Envanteri, Baba Bağlanma Envanteri, Anne Baba Tutumları ile cinsiyetlerinin liderlik özellikleri(becerileri) üzerine etki analizi

Değişken	B	Beta	t	Sig.	VIF	R	R ²	Uyarlanmış R ²	F
Sabit	1,216		3,112	,002					
Cinsiyet	,206	,123	2,030	,043	1,040				
Anne Bağlanma Envanteri	,005	,091	1,159	,248	1,730				
Baba Bağlanma Envanteri	,000	,003	,044	,965	1,511	,359 ^a	,129	,115	,000 ^b
Anne Baba Tutum Genel	,612	,255	3,147	,002	1,851				

Katılımcıların anne baba tutumları ile cinsiyetlerinin liderlik becerileri algılarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır [(R= ,359, R²= ,129) F(4,245)= 9,052; p<0,01]. Katılımcıların anne baba tutumları ile cinsiyetlerinin bağımsız değişken, liderlik becerileri algılarının bağımlı değişken olarak alındığı regresyon analizi sonucunda Katılımcıların cinsiyet ile anne baba tutumları algılarındaki değişimin % 12,9'unu açıklamaktadır (R²= ,129). Başka bir ifadeyle, Katılımcıların cinsiyet ile anne baba tutumları *algılarındaki* artışın, liderlik becerisini artırdığı görülmektedir. Katılımcıların liderlik becerisi *algılarındaki* değişimin 87,1'inin başka etmenlerle ilişkili olduğu söylenebilir. Yapılan regresyon analizinin t değerlerine bakıldığında, Cinsiyet [t= 2,030, p= ,043 (p<0,05)] ve anne baba tutumları [t= 3,147, p= ,002 (p<0,05)] algılarının liderlik becerisini algılarını anlamlı bir şekilde pozitif yönde yordadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların liderlik becerilerini anne baba tutumları ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer

yandan Anne Bağlanma Envanteri ve Baba Bağlanma Envanteri algıları liderlik becerisini yordamamaktadır.

4.4.5. Anne Bağlanma Envanteri, Baba Bağlanma Envanteri, Anne Baba Tutum Alt Boyutları ile Cinsiyetlerinin Liderlik Becerileri Üzerindeki Etkisi

Katılımcıların Anne Bağlanma Envanteri, Baba Bağlanma Envanteri, Anne Baba Tutumlarının alt boyutları ile cinsiyetlerinin liderlik özellikleri (becerileri) üzerine ne gibi etkilerinin olduğunu incelemek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Tablo 3'te, çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçlarına ait bulgular ve yorumlara verilmiştir.

Tablo 19. Anne Bağlanma Envanteri, Baba Bağlanma Envanteri, Anne Baba Tutum Alt Boyutları ile cinsiyetlerinin liderlik özellikleri(becerileri) üzerine etki analizi

Değişken	B	Beta	t	Sig.	VIF	R	R ²	Uyarlanmış R ²	F
Sabit	1,068		2,586	,010					
Cinsiyet	,209	,126	2,063	,040	1,092				
Anne Bağlanma Envanteri	,003	,060	,775	,439	1,795				
Baba Bağlanma Envanteri	-,001	-,032	-,432	,666	1,595	,423 ^a	,179	,158	,000 ^b
Kabul/ilgi	,413	,300	3,693	,000	1,947				
Psikolojik Özerklik	-,048	-,033	-,526	,600	1,152				
Kontrol/denetleme	,339	,140	2,195	,029	1,202				

Katılımcıların anne baba tutum alt boyutlarından kabul/ilgi ve kontrol/denetleme alt boyutları ile cinsiyetleri, liderlik becerileri algılarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır [(R= ,423, R²= ,179) F(6,242)= 8,769; p<0,01].

Katılımcıların anne ve baba bağlanması, anne baba tutumları ile cinsiyetlerinin bağımsız değişken, liderlik becerileri algılarının bağımlı değişken olarak alındığı regresyon analizi sonucunda katılımcıların cinsiyet ile anne baba tutum alt boyutlarından kabul/ilgi ve kontrol/denetleme alt boyutları algılarındaki değişimin % 17,9'unu açıklamaktadır (R²= ,179). Başka bir ifadeyle, Katılımcıların cinsiyet ile anne baba tutum alt boyutlarından kabul/ilgi ve kontrol/denetleme alt boyutları *algılarındaki* artışın, liderlik becerisini

artırdığı görülmektedir. Katılımcıların liderlik becerisi *algılarındaki* değişimin 82,1'inin başka etmenlerle ilişkili olduğu söylenebilir.

Yapılan regresyon analizinin t değerlerine bakıldığında, Cinsiyet [$t= 2,063$, $p= ,040$ ($p<0,05$)] ve anne baba tutum alt boyutlarından kabul/ilgi alt boyutu [$t= 3,693$, $p= ,000$ ($p<0,05$)] kontrol/denetleme alt boyutu [$t= 2,195$, $p= ,029$ ($p<0,05$)] algılarının liderlik becerisini algılarını anlamlı bir şekilde, pozitif yönde yordadığı anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak katılımcıların liderlik becerilerini; anne baba tutum alt boyutlarından kabul/ilgi ve kontrol/denetleme alt boyutları ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan anne baba tutum alt boyutlarından Psikolojik Özerklik alt boyutu, Anne Bağlanma Envanteri ve Baba Bağlanma Envanteri algıları liderlik becerisini yordamamaktadır.

5.TARTIŞMA

Ergenlik döneminde bağlanmanın anne-baba tutumları ve cinsiyet özellikleri ile liderliğe etkisinin incelendiği araştırmada; erkek katılımcıların liderlik özellikleri) kadın katılımcıların liderlik özelliklerine göre daha yüksek olduğu; anne bağlanma düzeyi ile cinsiyet arasında herhangi bir fark çıkmamıştır. Yani anne bağlanma düzeyi erkek ve kadına göre değişmemektedir.

Katılımcıların anne baba tutumları ile cinsiyet arasında herhangi bir fark çıkmamıştır. Yani anne baba tutumları erkek ve kadına göre değişmemektedir. Sorumluluk ve Özgüven alt boyutları hariç diğer tüm ölçeklere ait algılar yaş değişkenine göre farklılaşmamaktadır. Özgüven alt boyutunda 16 yaşında olanların özgüvenleri 14 ve 15 yaşında olanlara göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Sorumluluk alt 16 yaşında olanların özgüvenleri 14 yaşında olanlara göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Liderlik özellikleri ikna yeteneği ile anne baba tutum kabul/ilgi alt boyutu hariç diğer tüm ölçeklere ait algılar baba eğitim durumu değişkenine göre farklılaşmamaktadır.

Demiriz ve Öğretir (2007) tarafından yapılan çalışmada da cinsiyet açısından anne tutumlarının sıkı disiplin boyutu dışında istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmadığı tespit edilmiştir. Cinsiyet açısından yapılan bu incelemede sadece bir boyutta anlamlı farkın çıkması genel itibariyle erkeklerin ve kızların algıladıkları yetiştirme tarzlarının benzer olduğuna işaret etmektedir. Subaşı ve Özçelik'in (2019) cinsiyete ilişkin yapılan karşılaştırmada annenin kabul/ilgi boyutunda anlamlı farklılık bulunmuş, kız ergenlerin annelerini daha kabul edici ve ilgili buldukları görülmüştür.

Anne baba tutumları kabul/ilgi alt boyutunda üniversite mezunu babaların kabul/ilgi yetenekleri ilköğretim mezunu babalara göre daha yüksek çıkmıştır. Subaşı ve Özçelik'in (2019) araştırmasında ise anne ve babanın öğrenim durumları incelendiğinde annesi üniversite veya daha üst bir öğrenim kurumundan mezun olan öğrencilerin ilkokul veya ortaokuldan mezun olanlara göre babalarını daha az denetleyici ve kontrol edici algıladıkları görülmüştür.

Liderlik özellikleri anne ve baba evlilik süresi değişkenine göre farklılaşmamaktadır. Liderlik özellikleri özgüven alt boyutu hariç diğerlerindeki algılar kardeş sayısı

değişkenine göre farklılaşmamaktadır. Tek çocuk olanların özgüveni 2 kardeş, 3 kardeş ve 4 kardeş ve daha fazla kardeş olanlara göre daha yüksek çıkmıştır.

Liderlik özellikleri ile anne bağlanma envanteri boyutu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Ayrıca liderlik özellikleri ile baba bağlanma envanteri boyutu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Diğer yandan liderlik özellikleri ile anne baba tutum genel boyutu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Ayrıca, diğer yandan anne bağlanma envanteri ile baba bağlanma envanteri boyutu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Anne baba tutum ile anne bağlanma envanteri boyutu arasında ve baba bağlanma envanteri arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Katılımcıların liderlik becerilerini anne baba tutumları ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine katılımcıların liderlik becerilerini anne baba tutumlarının kabul/ilgi ve kontrol/denetleme alt boyutları ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan anne baba tutumları psikolojik özerklik alt boyut algıları liderlik becerisini yordamamaktadır.

Katılımcıların liderlik becerilerini anne bağlanma envanteri ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan baba bağlanma envanteri algıları liderlik becerisini yordamamaktadır. Katılımcıların liderlik becerilerini anne baba tutumları ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan anne bağlanma envanteri ve baba bağlanma envanteri algıları liderlik becerisini yordamamaktadır.

Sonuç olarak katılımcıların liderlik becerilerini; anne baba tutum alt boyutlarından kabul/ilgi ve kontrol/denetleme alt boyutları ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan anne baba tutum alt boyutlarından Psikolojik Özerklik alt boyutu, Anne Bağlanma Envanteri ve Baba Bağlanma Envanteri algıları liderlik becerisini yordamamaktadır.

Çocukların gelişiminde belirleyici faktörlerden biri, ebeveynlerin çocuklarına ve birbirlerine karşı tutumlarıdır. Aile ilişkilerinde karşılıklı sevgi ve saygı varsa, anne baba tutumlarının sağlıklı duygusal gelişime neden olması, aile içi gerilim ve çatışmaları azaltması kuvvetle muhtemeldir (Mangal, 2007, s. 100). Aile, bireysel tutum ve davranışlarda önemli bir rol oynamaktadır. Sosyalleşme süreci aile ortamında

başlamaktadır. Ergenlerdeki pek çok davranış sorunu, çocuklukta yetiştirilme tarzından, özellikle başarısız anne-baba-çocuk ilişkisinden kaynaklanmış olabilir (Robinson, 2009). Çocukların sosyal, duygusal ve ahlaki gelişimi büyük ölçüde anne ve babaların birbirleriyle ve çocukları ile olan etkileşim biçimlerine bağlıdır. Ebeveyn ve çocuk arasındaki etkileşim, akran ilişkileri, ahlaki gelişim, başarı ve saldırganlık gibi çeşitli sosyal çıktıları yakından etkilemekte ve bunlardan etkilenmektedir (Öğretir-Özçelik, 2017).

Çocukluk döneminde ebeveyn çocuk ilişkisinin niceliği değil niteliği sosyalleşme sürecinde önemli bir faktördür. Çocuk gelişimi literatüründe, ebeveyn-çocuk ilişkisinin çocuğun davranış, tutum ve bağlanma gelişimi üzerindeki etkisini incelemek uzun bir gelenektir. Ebeveyne bağlanma ve ebeveyn stiliyle ilgili çalışmaların çoğu, genellikle Baumrind'in ebeveynlik stillerinin analitik bir sosyalleşme süreci olarak düşünüldüğü hipotezini takip etmektedir (Baumrind, 1968; Öğretir-Özçelik, 2017).

Ebeveynlik tutumu, ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkileri incelemekle ilgilidir. Ebeveynlik tarzı, ebeveynlerin çocukları hakkındaki tutumlarıyla iletişim kurdukları duygusal iklimi yaratmak için çeşitli unsurları bir araya getirir. Ebeveynler, çocuğun ödevini yapmasını sağlamak ve çocukların faaliyetlerine dahil etmek için şaplak gibi belirli uygulamalar gerçekleştirir. Ebeveynlik tarzı, ebeveynlerin çocuk hakkındaki genel duygularını ses tonu, öfke, duygusal görünüm, dikkat kalitesi ve hatta vücut dili aracılığıyla gösterir (Bornstein & Zlotnik, 2009).

Ergenlerin fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimleri için anne baba tutumlarının ve aile ortamının önemli olduğu daha önce yapılan araştırmalarda sıklıkla dile getirilmektedir (Nunes & Mota, 2017). Son yıllarda aile yapılarının değişmesi, anne babaların eğitim düzeylerinin yükselmesine neden olmuştur. ebeveyn tutumları daha demokratik hale gelir, ancak bazı aileler hala geleneksel aile özelliklerini korur (Gözcü Yavaş, 2012). Bu ailelerde çocuklarla anne ilgilenirken, evin ekonomik sorumluluğunu baba üstlenir ve çocuklarla ilişkileri sınırlıdır (Karaca, Ünsal Barlas, Onan, & Can Öz, 2013). Bu durum, ergenlerin ebeveynleri ile olan ilişkilerini sorgulamalarına, ebeveynleri ile karşılaştırmalarına neden olabilir. Bu çalışma, algılanan ebeveyn tutumu ve bağlanma stillerinin ergenlerin sosyo demografik özelliklere göre değerlendirmiştir.

Literatür, cinsiyete göre farklılıkların var olduğunu göstermektedir. Kızlar, akranlarıyla kurdukları ilişkilerde daha fazla sosyallik ve daha yakın etkileşimler göstermektedir. Bu ilişkiler, yakınlık ve samimiyet ile karakterize edilen duygusal bağlara dayanır. Kızlar için arkadaşlık, desteklenebilecekleri ve rahatlık alabilecekleri bir alandır. Bununla birlikte, erkekler daha az duygusal ilişkilere sahip olma eğilimi gösterir. Kurdukları ilişkiler daha çok zaman paylaşmaya veya arkadaşlarıyla aktiviteler yapmaya odaklanır (Shomaker & Furman, 2009). Buna ek olarak, kızlar arasında, daha fazla sıcaklık ve şefkatle güvenli bir bağ kurmak daha sık görülürken, erkeklerde daha az şefkatle daha soğuk bir bağ kurmak daha sıktır (Sánchez-Queija & Oliva, 2003).

Başka bir bulgu, güvenli bir şekilde bağlanmış ergenlerin aynı cinsiyetten ve karşı cinsten arkadaşlarla rahatça etkileşime girmesidir. Bununla birlikte, hem kaçınmacı hem de endişeli olan güvensiz bağlanmaya sahip ergenler, aynı cinsiyetten ve karşı cinsten arkadaşlarla daha az etkileşime girme eğilimi göstermektedir (Saferstein, Neimeyer, & Hagans, 2005).

6.SONUÇ ve ÖNERİLER

Ergenlik döneminde bağlanmanın anne-baba tutumları ve cinsiyet özellikleri ile liderliğe etkisinin incelendiği araştırmada; erkek katılımcıların liderlik özellikleri kadın katılımcıların liderlik özelliklerine göre daha yüksek olduğu; anne bağlanma düzeyi ile cinsiyet arasında herhangi bir fark çıkmadığı; anne baba tutumları ile cinsiyet arasında herhangi bir fark çıkmadığı; katılımcıların liderlik özellikleri anne ve baba evlilik süresi değişkenine göre farklılaşmadığı; ailede tek çocuk olanların özgüveni 2 kardeş, 3 kardeş ve 4 kardeş ve daha fazla kardeş olanlara göre daha yüksek çıktığı; liderlik özellikleri ile anne ve baba bağlanma ve anne baba tutum olumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca katılımcıların liderlik becerilerini anne baba tutumları ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı; yine liderlik becerilerini anne baba tutumlarının kabul/ilgi ve kontrol/denetleme alt boyutları ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı; katılımcıların liderlik becerilerini anne bağlanma ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan baba bağlanma envanteri algıları liderlik becerisini yordamadığı ortaya çıkmıştır. Katılımcıların liderlik becerilerini anne baba tutumları ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak katılımcıların liderlik becerilerini; anne baba tutum alt boyutlarından kabul/ilgi ve kontrol/denetleme alt boyutları ile cinsiyetlerinin anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan anne baba tutum alt boyutlarından Psikolojik Özerklik alt boyutu, Anne Bağlanma Envanteri ve Baba Bağlanma Envanteri algıları liderlik becerisini yordamamaktadır.

KAYNAKLAR

- ABA. (2004). *Australian Breastfeeding Association: Relactation and Adoptive Breast feeding East Malvern*. Victoria: Australian Breastfeeding Association.
- Acer, C. (2020). *Ebeveynlik tutumunun psikolojik belirtilere etkisinde zihinselleştirmenin, dayanıklılığın ve çocukluk çağı deneyimlerinin rolü: Nesiller arası bir çalışma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstit.
- Adair, J. (2011). *100 Greatest Ideas for Effective Leadership*. West Susse: Capstone Publishing.
- Ainsworth, M. (1992). *A Consideration of social referencing in the context of attachment theory and research*. In S. Feinman (Ed.) *Social Referencing and The Social Consruction of Reality*. New York: Plenum.
- Akhunlar, M. N. (2010). *To investigate the relationship between attachment styles and adjustment process of university students. Unpublished Master's Thesis*. Turkey: Maltepe University.
- Allen, J. P., Marsh, P., McFarland, C., McElhaney, K. B., Land, D. J., Jodl, K. M., & Peck, S. (2002). Attachment and autonomy as predictors of the development of social skills and delinquency during mid-adolescence. . *Journal of consulting and clinical psychology*.
- Ammaniti, A., & Tambelli, T. (2000). Loneliness in the female adolescent. *Journal of Youth and Adolescence*, 321—329.
- Armsden, G. C., & Greenberg, M. T. (1987). The inventory of parent and peer attachment: Individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence, . *Journal of Youth and Adolescence*, 427-454.
- Arslan, E. (2008). *Bağlanma Stilleri Açısından Ergenlerde Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri ve Ego Kimlik Süreçlerinin İncelenmesi (Doctoral dissertation . Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)*.

- Arslan, H., & Durmuş, Ö. (2013). İlköğretim Öğrencilerinde Görülen Liderlik Davranışlarının Araştırılması. *International Journal of Social Science JASSS*, 207–228.
- Aslan, Ş., Yalçın, H., Sarp, N., & Ulutaş, D. (2017). Anne–Baba Davranışlarının ve Sosyal Çevrelerinin Liderlere Etkileri. *Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 91-138.
- Avcı, M. (2006). Ergenlikte toplumsal uyum sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39-64.
- Avolio, B. J., Rotundo, M., & Walumbwa, F. O. (2009). Early life experiences as determinants of leadership role occupancy: the importance of parental influence and rule breaking behavior. *The Leadership Quarterly*, 329-342.
- Aydın, İ. (2010). *Eğitim ve öğretimde etik*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Babiak, J., & Bajcar, B. (2019). Gender Differences In Leadership Styles: Who Leads More Destructively? . *Education Excellence and Management of Innovations through Sustainable Economic Competitive Advantage*.
- Bailey, J. M., & Zucker, K. J. (1995). Childhood Sex-Typed Behavior and Sexual Orientation: A Conceptual Analysis and Quantitative Review. *Developmental Psychology*, 43-55.
- Banerjee-Batist, R. (2014). The role of attachment and mentoring in junior faculty's job satisfaction. *American Journal of Management*, 11-22.
- Bannink, R., Brooren, S., Jansen, P., & Raat, H. (2013). Associations between parent-adolescent attachment relationships quality, negative life events and mental health. *PLOS ONE*, 1–7.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. (1991). Genç yetişkinler arasında bağlanma stilleri: Dört kategorili bir model testi. *Kişilik ve Sosyal Psikoloji Dergisi*, 226–244.
- Bass, B. M. (1990). *Bass and stogdill's handbook of leadership: Theory, research & management applications*. New York: The Free Press.
- Başaran, İ. E. (2008). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Ekinoks Yayınevi.

- Beard, J. (2000). Iron requirements in adolescent females. *J Nutr.* , 440-442.
- Belsky, J., & Fearon, R. (2002). Infant-Mother attachment security, contextual risk, and early development: A moderational analysis. *Development and Psychopathology*, 293-310.
- Bialoskurski, M., Cox, L., & Hayes, A. (1999). The nature of attachment in a neonatal intensive care unit. *Journal of Perinatal and Neonatal Nursing*, 66– 77.
- Blakemore, S. J. (2008). The social brain in adolescence. *Nature Reviews Neuroscience*, 267-277.
- Bornstein, M., & Zlotnik, D. (2009). Parenting Styles and their Effects, Janette B. Benson and Marshall M. Haith (eds.), Social and Emotional Development in Infancy and Early Childhood. *Social and Emotional Development*, 280-293.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: retrospect and prospect. *American journal of Orthopsychiatry*, 664-670.
- Brescoll, V. (2016). Leading with their hearts? How gender stereotypes of emotion lead to biased evaluations of female leaders. *The Leadership Quarterly*, 415-428.
- Brumariu, L., & Kerns, K. (2013). Pathways to anxiety: Contributions of attachment history, temperament, peer competence, and ability to manage intense emotions. *Child Psychiatry Hum. Dev.* , 504–515.
- Cansoy, R., Türkoğlu , M., & Parlar, H. (2016). Liderlik Özellikleri: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması ve Öğrencilere Yönelik Bir Araştırması. *Millî Eğitim*, 212-244.
- Cassidy, J., & Shaver, P. R. (2008). *Handbook of attachment: Theory, research and clinical applications (2. baskı)*. New York: Guilford Publications.
- Chalmers, B., Samarskaya, M. E., Tkatchenko, E., & Wallington, T. (1998). Women's experiences of birth in St. Petersburg, Russian Federation. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 243–258.

- Chan, S. M., Bowes, J., & Wyver, S. (2009). Chinese parenting in Hong Kong: Links among goals, beliefs and styles. *Early Child Development and Care*, 849–862.
- Colman, R. A., & Thompson, R. A. (2002). Attachment security and the problem-solving behaviors of mothers and children. *Merrill-Palmer Quarterly*, 337-351.
- Condon, J. T., & Corkindale, C. J. (1998). The assessment of parent-to-infant attachment: Development of a self-report questionnaire instrument. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 57-76.
- Crittenden, A. (2000). *Bağlanma ilişkilerinin organizasyonu: Olgunlaşma, kültür ve bağlam*. Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- Cullingford, C., & Morrison, M. (1999). Relationships Between Parents and Schools: A case study. *Education Review*, 253–262.
- Cüceloğlu, D. (2000). *Anlamli ve coşkulu bir yaşam için savaşı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çelik, V. .. (2000). *Eğitimsel liderlik*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Daniels, S., Khoury, P., & Morrison, J. (2007). The utility of body mass index as a measure of body fatness in children and adolescents: differences by race and gender. *Pediatrics*, 804- 807.
- Demiriz, S., & Öğretir, A. (2007). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 105-122.
- Demren, Ç. (2001). Erkeklik, Ataerkillik ve İikidar İlişkileri. A. Akın içinde, *Toplumsal cinsiyet, sağık ve kadın* (s. 33-44). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Duran, A. (2019). *Erken çocukluk dönemi Liderlik Ölçeğinin geliştirilmesi ve çocukların liderlik özellikleri ile dil becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Doktora tezi. . İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duran, A., & Ramazan, O. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların sergilediğı liderlik özelliklerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 14-30.

- Eagly, A. (2002). Role congruity theory of prejudice toward female leaders. *Journal of Personality and Social Psychology*, 685-710.
- Eagly, A., & Johnson, B. T. (1990). Gender and Leadership Style: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 233-256.
- Ekin, H. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin anne baba tutumu, sınav kaygısı ve matematik kaygısının incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kırşehir : Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Eklund, K. E., Barry, E. S., & Grunberg, N. E. (2017). *Gender and Leadership*.
- Englund, M. M., Levy, A. K., Hyson, D. M., & Sroufe, L. A. (2000). Adolescent social competence: Effectiveness in a group setting. *Child Development*, 1049–1060.
- Erkan, S. (2006). *Ana-babalarını demokratik, otoriter ve ilgisiz olarak algılayan bireylerin benlik-kavramları ile ideal benlik kavramlarının bağdaşım dereceleri arasındaki farklar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bil.
- Ferguson, E. D., Hagaman, J., Grice, J. W., & Peng, K. (2006). From leadership to parenthood: applicability of leadership styles to parenting styles. *Group Dynamics: Theory, Research and Practice*, 43-56.
- Figueiredo, B., Costa, R., Pacheco, A., & Pais, A. (2009). Mother-to-infant emotional involvement at birth. *Maternal Child Health Journal*, 539–549.
- Foels, R., Driskell, J., Mullen, B., & Salas, E. (2000). The effects of democratic leadership on group member satisfaction: An integration. *Small Group Research*, 676-702.
- Fraley, C., & Shaver, P. (2000). Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. *Review of General Psychology*, 132–154.
- Gerhardt, S. (2004). *Why Love Matters: how affection shapes a baby's brain*. London: Routledge.
- Giddens, A. (2013). *The consequences of modernity*. New York: John Wiley & Sons.

- Gözcü Yavaş, C. (2012). Orta ve Geç Ergenlik Dönemindeki Ergen lerde Tutum ve Davranış Farklılıkları. *Ankara Üniver sitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 113–38.
- Gribble, K. (2005). Post-institutionalized adopted children who seek breastfeeding from their new mothers. *J Prenatal Perinatal Psy chol Health*, 217-235.
- Gribble, K. D. (2006). Mental health, attachment and breastfeeding: implications for adopted children and their mothers . *International Breastfeeding Journal*, 1-15.
- Gülbahçe, A., Çetinkaya, S. K., & Özkurt, S. (2016). Üstün yetenekli çocukların bağlanma biçimleri ve liderlik becerileriarasındaki ilişkilerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Hasan Ali Yücel Egitim Fakültesi Dergisi*, 73-82.
- Günaydın, E. (2021). 12-17 yaş çocuğu olan annelerin ebeveynlikte bilinçli farkındalık düzeyi ve dijital ebeveynlik tutumu ile çocuklarında internet bağımlılığı arasındaki ilişki,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler .
- Günaydın, G., Selçuk, E., Sümer, N., & Uysal, A. (2005). Ebe veyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri Kısa Formunun psikometrik açıdan değerlendirilmesi [The psychometric evaluation of a short form of Inventory of Parent and Peer Attachment]. *Türk Psikoloji*, 13-23.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2013). *Multivariate Data Analysis*. Boston: Pearson Education Limited.
- Hartman, S., & Harris, O. (1992). The role of parental influence in leadership. *The Journal of Social Psychology*, 153-167.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantik aşk, bir tutkunluk süreci olarak kavramsallaştırılmıştır. *Kişilik ve Sosyal Psikoloji Dergisi*, 511–524.
- Heilman, M., & Haynes, M. (2005). No credit where credit is due: Attributional rationalization of women’s success in male–female teams. *Journal of Applied Psychology*, 905–916.

- Holt, L., Mattanah, J., & Long, M. (2018). Change in parental and peer relationship quality during emerging adulthood: Implications for academic, social, and emotional functioning. *J. Soc. Pers. Relat.*, 743–769.
- Howard, M., & Medway, F. (2004). Adolescents' attachment and coping with stress. *Psychology in the Schools*, 391-402.
- Hyde, J. (2014). Gender Similarities and Differences. *The Annual Review of Psychology*, 1–3.
- Jaeger, E., Hahn, N. B., & Weinraub, M. (2000). Attachment in adult daughters of alcoholic fathers. *Addiction*, 267-276.
- Jenkins-Guarnieri, M. A., Wright, S. L., & Hudiburgh, L. (2012). The relationships among attachment style, personality traits, interpersonal competency, and Facebook use. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 294–301.
- Jolly, M., Sebire, N., Harris, J., Robinson, S., & Regan, L. (2000). Obstetric risks of pregnancy in women less than 18 years old. *Obstet Gynecol.* , 962-966.
- Jones, S. (2016). *Attachment Theory*. New York: John Wiley & Sons.
- Kamacı, M. C. (2010). *Liderlik eğitim programının eğitim yöneticilerinin kaosu yönetmede sergiledikleri davranışlarına etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaca, S., Ünsal Barlas, G., Onan, N., & Can Öz, Y. (2013). 16-20 yaş grubu ergenlerde aile işlevleri ve kişilerarası ilişki tarzının incelenmesi: Bir üniversite örnekleme. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi* , 139–46.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karau, S., & Eagly, A. (2002). Role Congruity Theory of Prejudice toward Female Leaders. *Psychological Review*, 573-598.
- Karnes, F., & Bean, S. (2010). *Leadership for students: A Guide for Young Leaders*. Waco: Prufrock Press.

- Katanani, H. J., & Mas'oud, A. A. (2017). The relation between the emotional intelligence children and their mothers. *Global Science Research Journals*, 378-390.
- Keller, T. (1999). Images of the familiar: individual differences and implicit leadership theories. *The Leadership Quarterly*, 589-607.
- Keller, T. (2003). Parental images as a guide to leadership sensemaking: an attachment perspective on implicit leadership theories. *The Leadership Quarterly*, 141- 160.
- Kesebir, S., Kavzoğlu, S. Ö., & Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 321-342.
- Keser, C. Ç. (2006). *Annenin bağlanma düzeyi ve çocuk yetiştirme sürecinin çocuğun bağlanma düzeyine etkisi. Yüksek lisans tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kobak, R. R., & Sceery, A. (1988). Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation, and representations of self and others. *Child Development*, 135-146.
- Kulaksızoğlu, A. (2014). *Ergenlikte Sosyalleşme ve Ahlak Gelişimi: Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Laible, D., Carlo, G., & Roesch, S. (2004). Pathways to self-esteem in late adolescence: The role of parent and peer attachment, empathy, and social behaviors. *Journal of Adolescence*, 703-716.
- Lamborn, S., Mounts, N. S., Steinberg, L., & Dornbusch, S. (2011). Patterns of Competence and Adjustment among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Families. *Child Development*, 1049-1065.
- Lamborn, S., Mounts, N., Steinberg, L., & Dornbusch, S. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Dev.*, 1049-1065.
- Lan, M., & Isacoff, N. (2022). Parents' Attitudes Predict Adolescent Gender Expression. *Psychology*, 301-312.

- Landau, E., & Kineret, W. (2001). Tracing leadership in gifted children.. 12(6), . *The Journal of Psychology*, 681-688.
- Lee, S. Y., Recchia, S., & Shin, M. S. (2005). Not the same kind of leaders: Four young children's unique ways of influencing others. *Journal of Research in Childhood Education*, 132-148.
- Lewis, M., & Rook, K. (1999). Social control in personal relationships: Impact on health behaviors and psychological distress. *Health Psychology*, 63–71.
- Li, J., Li, D., & Zhang, W. (2016). The Influence of Parent-adolescent Attachment and School Connectedness on Early Adolescents' Aggressive Behaviors. *China Journal of Health Psychology*, 68–72.
- Lindsey, E. W., Caldera, Y. M., & Tankersley, L. (2009). Marital conflict and the quality of young children's peer play behavior: The mediating and moderating role of parent–child emotional reciprocity and attachment security. . *Journal of Family Psychology*,.
- Lopez, F. G., & Brennan, K. A. (2000). Dynamic processes underlying adult attachment organization: Toward an attachment theoretical perspective on the effective self. *Journal of Counseling Psychology*, 283–301.
- Lowdermik, D., & Perry, S. (2004). Maternity&Women's Health Care . *Philadelphia: Mosby&Evolve*, 402-656.
- Lytle, L. (2002). Related nutritional issues for adolescents. *J Am Diet Assoc.* , 8-12.
- Maccoby, E., & Martin, J. (1984). *Socialization in the context of the family: Parent child interaction.* . New York.
- Madrid, A., Skolek, S., & Shapiro, F. (2006). Repairing failures in bonding through emdr. *Clinical Case Studies*, 271–286.
- Magomaeva, A. (2013). *Who Taught Us How To Lead? Parental Influence On Leadership Style.* Wayne : Wayne State University.
- Mangal, S. (2007). *Essentials of Educational Psychology.* New Delhi: Prentice Hall of.

- Martell, R., & DeSmet, A. (2001). Gender stereotyping in the managerial ranks: A Bayesian approach to measuring beliefs about the leadership abilities of male and female managers. *Journal of Applied Psychology*, 1223-1231.
- Marvin, R., Cooper, G., Hoffman, K., & Powell, B. (2002). The circle of security project: Attachment-based intervention with caregiver-pre school child dyads. *Attach Hum Dev*, 107-124.
- Matthey, S., & Speyer, J. (2008). Changes in unsettled infant sleep and maternal mood following admission to a parent craft residential unit. *Early Human Development*, 623–629.
- Mayseless, A. (2005). *Orta Çocuklukta Bağlanmanın Ontogenisi: Normatif Değişikliklerin Kavramsallaştırılması*. Guilford Basın.
- McKinney, C., & Renk, K. (2008). Differential parenting between mothers and fathers: Implications for late adolescents. *Journal of Family Issues*, 806-827.
- Mesman, J., & Groeneveld, M. G. (2018). Gendered Parenting in Early Childhood: Subtle But Unmistakable If You Know Where to Look. *Child Development Perspectives*, 22-27.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. (2007). Boosting Attachment Security to Promote Mental Health, Prosocial Values and Inter-Group Tolerance. *Psychological Inquiry*, 139-156.
- Moehler, E., Brunner, R., Wiebel, A., Reck, C., & Resch, F. (2006). Maternal depressive symptoms in the postnatal period are associated with long-term impairment of mother–child bonding. *Archives of women's mental health*, 273- 278.
- Moehler, E., Brunner, R., Wiebel, A., Reck, C., & Resch, F. (2006). Maternal depressive symptoms in the postnatal period are associated with long-term impairment of mother–child bonding. *Archives of women's mental health*, 273- 278.
- Morsünbül, Ü., & Çok, F. (2011). Bağlanma ve ilişkili değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 553-570.

- Moullin, S., Waldfogel, J., & Washbrook, E. (2014). *Baby Bonds: Parenting, Attachment and a Secure Base for Children. Sutton Trust.*
- Moutsiana, C., Fearon, P., Murray, L., Cooper, P., Goodyer, I., Johnstone, T., & Halligan, S. (2014). Making an effort to feel positive: insecure attachment in infancy predicts the neural underpinnings of emotion regulation in adulthood. . *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 999-1008.
- Muris, P., & Maas, A. (2004). Strengths and difficulties as correlates of attachment style in institutionalized and noninstitutionalized children with below-average intellectual abilities. *Child Psychiatry and Human Development*, 317-328.
- Noftle, E. E., & Shaver, P. R. (2006). Attachment dimensions and the big five personality traits: Associations and comparative ability to predict relationship quality. *Journal of Research in Personality*, 179–208.
- Nunes, F., & Mota, C. (2017). Parenting styles and suicidal ideation in adolescents: mediating effect of attachment. . *Journal of Child and Family Studies*, 734–747.
- Odgers, C. L., Schueller, S. M., & Ito, M. (2020). Screen time, social media use, and adolescent development. *Annual Review of Developmental Psychology*, 485–502.
- Oğurlu, Ü. (2012). *Liderlik becerileri geliştirme programının üstün zekalı olan ve olmayan öğrencilerin liderlik becerilerine etkisi. Doktora tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- Orbach, S., & Rubin, H. (2014). *Two For The Price Of One. The impact of body image during pregnancy and after birth. Department for Culture. London: Media and Sport and Government Equalities Office.*
- Öğretir-Özçelik, A. D. (2017). Explanation and Understanding of Human Aggression: Freudian Psychoanalytical Analysis, Fromm's Neo-Freudian Perspective, and Bandura's Social Learning Theory, . *International Journal of Social Science and Economic Resea*, 2151-2164.
- Özdemir, H. (2019). Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Erkeklik ve Kadınlık Algısı: Bir Alan Araştırması. *Asya Akademik Sosyal Araştırmalar*, 90-107.

- Özdoğan, A. (2018). *Avrupalı Türk göçmenlerde ebeveynlik tutumunun kuşaklararası karşılaştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, F. D. (2019). Okul öncesi 4-6 yaş grubu çocukların bağlanma stilleri ile sosyal beceri düzeyi ve oyun davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Gifted Education and Creativity*, 75-85.
- Panepinto, J. C. (2019). Three parenting skills to help children develop emotional intelligence and resilience. *Family & Parenting*.
- Parker, G. B., Barrett, E. A., & Hickie, I. B. (1992). From nurture to network: examining links between perceptions of parenting received in childhood and social bonds in adulthood. *The American Journal of Psychiatry*, 877-885.
- Popper, M., & Mayseless, O. (2003). Back to basics: Applying a parenting perspective to transformational leadership. *Leadership Quarterly*, 41-65.
- Raikes, A., & Thompson, B. (2005). *Attachment in Middle Childhood*. London: The Guilford Press.
- Richardson, V. (2005). *Öğrencilerin farklı öğrenme ihtiyaçları*. DM Billings, & JA Halstead (Ed.), *Teaching in hemşirelikte (2. baskı)*. Louis: Elsevier.
- Roberts, A. L., Rosario, M., Slopen, N., Calzo, J. P., & Austin, S. B. (2013). Childhood Gender Nonconformity, Bullying Victimization, and Depressive Symptoms across Adolescence and Early Adulthood: An 11-Year Longitudinal Study. *Journal of the American A*, 13-20.
- Robinson, J. (2009). *Empathy and Prosocial Behavior*. New York: Elsevier.
- Rubin, R. (1977). Binding-in in the postpartum period. *Maternal-Child Nursing Josrrizal*, 67-75.
- Sabri, M., Khoshbakht, F., & Golzar, H. (2015). Relationship between attachment styles and social adjustment: The mediator role of emotional intelligence. *Dev. Psychol. J. Iran. Psychol.*, 181-194.

- Saferstein, J., Neimeyer, G., & Hagans, C. (2005). Üniversite gençliğinde arkadaşlık niteliklerinin bir göstergesi olarak bağlanma. *Soc. Davranış.*, 767–776.
- Sánchez-Queija, I., & Oliva, A. (2003). Vínculos de apego con los padres y relaciones con los iguales durante la adolescencia. *Rahip Psicol. Soc.*, 71–86.
- Scharf, M., & Mayseless, O. (2009). Socio-emotional characteristics of elementary-school children identified by teachers as exhibiting social leadership qualities. *Journal of Genetic Psychology*, 73–94.
- Scholl, T., & Hediger, M. (2004). Anemia and iron-deficiency anemia: compilation of data on pregnancy outcome. *Am J Clin Nutr.*, 492-500.
- Schore, A. (2001). The effects of a secure attachment on right brain development, affect regulation, and infant mental health. *Infant Ment Health J*, 7-66.
- Schore, A. N. (2001). Effects of a secure attachment relationship on right brain development, affect regulation, and infant mental health. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health*, 7-66.
- Scotto, d. L., Procentese, F., & Guillet, D. E. (2014). La relazione allenatore-atleta in adolescenza: implicazioni per il benessere percepito: uno studio qualitativo. *Psicol. Della Salut.*, 50–72.
- Seibert, A., & Kerns, K. (2009). Amerikan Psychological Association. *International Journal of Behavioral Development*, 347–355.
- Semerci, B. (2009). *Birlikte büyütelim, çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-19.
- Shomaker, L., & Furman, W. (2009). Ebeveyn - Ergenlerin arkadaşlarıyla etkileşimlerinin belirleyicileri olarak ergen ilişki nitelikleri, iç çalışma modelleri ve bağlanma stilleri. *J. Soc. Pers. Relatsh.*, 579–603.
- Sorcher, M., & Brant, J. (2002). Are you picking the right leaders. *Harvard Business Review*, 78-85.

- Soyadı, A. (2003). Bildiri başlığı bildiri başlığı bildiri başlığı bildiri başlığı bildiri başlığı. *Konferans Bildiri Kitabı Konferans Bildiri Kitabı Konferans Bildiri Kitabı*, (s. 82-88). Şehir.
- Soyadı, A. (2005). *Sayfa başlığı sayfa başlığı sayfa başlığı*. 01 Ocak 2019 tarihinde <http://www.internetadresisi.com> adresinden alındı
- Soyadı, A. (2006). Makale başlığı makale başlığı makale başlığı makale başlığı makale başlığı makale başlığı. *Dergi Adı Dergi Adı Dergi Adı Dergi Adı*, 2(4), 50-62.
- Soyadı, A. (2008). Kitap bölümü başlığı kitap bölümü başlığı kitap bölümü başlığı. A. Soyadı içinde, *Kitap başlığı kitap başlığı kitap başlığı*. Şehir: Yayınevi.
- Soyadı, A. (2010). *Kitap başlığı kitap başlığı kitap başlığı kitap başlığı kitap başlığı kitap başlığı kitap başlığı*. Şehir: Yayınevi.
- Soysal, A. Ş., Bodur, Ş., İşeri, E., & Şenol, S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri*, 88-99.
- Spear, B. (2002). Adolescent growth and development. *J Am Diet Assoc.* , 23-29.
- Steinberg, L. (2013). *Ergenlik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Subaşı, D., & Özçelik, A. (2019). Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *KAREFAD*, 25-47.
- Sümer, N., Aktürk, G., & Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 42- 61.
- Şanlı, D., & Öztürk, C. (2015). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ve tutumlar üzerine kültürün etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 240-246.
- Şanlı, D., & Öztürk, C. (2015). Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Tutumlar Üzerine Kültürün Etkisi, Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Kültür. *DEUHFED* , 240-246.
- Tabachnick, B., & Fidell, L. (2013). *Using Multivariate Statistics*. Boston : Pearson.

- Taylor, A., Atkins, R., Kumar, R., Adams, D., & Glover, V. (2005). A new Mother-to-Infant Bonding Scale: links with early maternal mood. *Archives of Women's Mental Health*, 45-51.
- Thomas, N. (2020). *The handbook of management and leadership*. Toronto: LQ Publishing.
- Thompson, M. D. (2006). Student leadership process development: An assessment of contributing college resources. *Journal of College Student Development*, 343-350.
- Thorisdottir, I. E., Asgeirsdottir, B. B., Sigurvinsdottir, R., Allegrante, J. P., & Sigfusdottir, I. D. (2017). The increase in symptoms of anxiety and depressed mood among Icelandic adolescents: Time trend between 2006 and 2016. *The European Journal of* , 851-876.
- Tudge, J., Mokrova, I., Hatfield, B., & Karnik, R. (2009). Uses and misuses of Bronfenbrenner's bioecological theory of human development. *Journal of Family Theory & Review*, 198-210.
- Turan, S., & Ebiçlioğlu, N. (2002). Okul Müdürlerinin Liderlik Özelliklerinin Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi. *Eğitim Yönetimi*, 442-452.
- Türk, A. (2021). *Anne ebeveynin kendi anne ret kabulünün, ebeveynlik tutumu üzerine etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . İstanbul : İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Üstüner Top, F. (2015). *Yetişkinliğe bir adım kala: ergen sağlığı kitabı*. Ankara: Göktuğ Yayıncılık.
- Walker, S. A., Double, K., Kunst, H., Zhang, M., & MacCann, C. (2022). Emotional intelligence and attachment in adulthood: A meta-analysis. *Personality and Individual Differences*.
- Wang, Y., Zou, H., Hou, K., Wang, M., Tang, Y., & Pan, B. (2016). The Relationships among Parent-child Attachment, Peer Attachment and Negative Affect in Adolescents: A Moderated Mediation Model. *Psychological Development and Education*. *Psychological Development and Education*, 226-235.

- Waters, E., Kondo-Ikemura, K., Posada, G., & Richters, J. (1991). *Sevmeyi öğrenmek: Mekanizmalar ve kilometre taşları*. . Lawrence Erlbaum Associates.
- Wearden, A., Peters, I., Berry, K., Barrow, C., & Liversidge, T. (2008). Adult attachment, parenting experiences, and core beliefs about self and others. *Personality and Individual Differences*, 1246-1257.
- Weaver, C. (2000). The growing years and prevention of osteoporosis in later life. *Proc Nutr Soc.*, 303-306.
- Welch, R. D., & Houser, M. E. (2010). Extending the four-category model of adult attachment: An interpersonal model of friendship attachment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 352–364.
- WHO. (2003). *Adolescent pregnancy: issues in adolescent health and development*. World Health Organization.: <http://whqlibdoc.who.int/publications/2004/9241591455.pdf> adresinden alındı
- Williams, K. (2019). *The relationship between body image and mother to infant attachment in the postpartum period*. . The University of Leeds School of Medicine .
- Wingenbach, G. J., & Kahler, A. A. (1997). Self-perceived youth leadership and life skills of Iowa FFA members. *Journal of Agricultural Education*, 18–27.
- Wu, F., & Zou, L. (1995). The association between attachment quality and peer relationships of preschool children. *Acta Psychologica Sinica*.
- Yavuzer, H. (1995). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, Y. (2015). Okul Öncesi Çağdaki Çocukların "İyi" ve "Kötü" Kavram Algılarının Resim Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*.
- Yörükan, T. (2011). *Bağlanma ve sonraki yaşlarda görülen etkileri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Zeinali, A., Sharifi, H., Enayati, M., Asgari, P., & Pasha, G. (2011). The mediational pathway among parenting styles, attachment styles and self-regulation with

addiction susceptibility of adolescents. *Journal of Research in Medical Sciences*, 1105–1125.

Zhang, H. (2011). *The research on the structure of junior middle school students' strategies of emotion regulation and the relation among it, parental attachment and school adjustment*. Henan University.

Zhao, J. (2012). A Cross-lagged Analysis of the Relationship between Parent-Child Attachment and Anxiety Symptoms in Middle Childhood. *Psychological Development and Education*, 405–412.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Eda Nur SAÇAN

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : 2016, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği

Yüksek Lisans Öğrenimi : 2023, Karatay Üniversitesi, Sağlık Bilimleri, Çocuk Gelişimi

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri : “1st BİLSEL WORLD SCIENCE AND RESEARCH CONGRESS” “Ergenlik Döneminde Bağlanmanın Anne-Baba Tutumları ve Cinsiyet Özellikleri ile Liderliğe Etkisinin İncelenmesi”

İŞ DENEYİMİ

Stajlar :2015, Öğretmenlik stajı, Gazi Üniversitesi

:2018, Özel Eğitim öğretmenlik stajı, Konya ESOB İlkokulu

Çalıştığı Kurumlar :2019-2022, Öğretmen, Konya Sınav Koleji

:2022-Devam ediyor, Öğretmen, Konya Nesibe Aydın

Tarih: 26 Temmuz 2023

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

Bu çalışma ergenlik döneminde bağlanmanın anne-baba tutumları ve cinsiyet özellikleri ile liderliğe etkisinin incelenmesi amacı ile planlanmıştır. Soruların tümüne yanıt vermeniz bizim için önemlidir. Bu ankette verilecek yanıtlar, isim ve kişisel bilgiler bilimsel ahlak kuralları çerçevesinde kesinlikle gizli tutulacaktır. İlginiz için teşekkür ederiz.

1.Yaşınız:

(...)14 yaş (...)15 yaş (...)16 yaş

2.Cinsiyetiniz:

(...)K ()E

3.Anne eğitim durumu:

(...)İlköğretim mezunu (...)Lise mezunu (...)Üniversite mezunu

4.Baba eğitim durumu:

(...)İlköğretim mezunu (...)Lise mezunu (...)Üniversite mezunu

5.Kardeş sayısı:

(...)Tek çocuğum (...)2 kardeşiz (...)3 kardeşiz (...)4 ve daha fazla

6.Ebeveynlerin durumu:

(...)Anne baba birlikte yaşıyor
(...)Anne veya baba vefat nedeniyle yok
(...)Anne veya baba boşanma nedeniyle yok
(...)Anne veya baba veya kardeş üvey
(...)Diğer:

7.Sizce ailenizin ekonomik düzeyi nasıl?

(...) Düşük (...) Orta (...) Yüksek

8.Anne ve babanızın evlilik süresi ne kadar?

(...)20 yıldan az (...)21-30 yıldır evliler (...)31 yıldan fazla
süredir evliler

Ek 2. Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri-Anne

Aşağıda, bir dizi ifadeler bulacaksınız. Lütfen, her ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve sonra o ifadenin sizin için **ne kadar doğru** olduğuna ilişkin bir puanı işaretleyiniz. Lütfen her soruya yanıt verdiğinizden emin olunuz. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Asla						Daima
1	2	3	4	5	6	7

Anne Formu		Asla						Daima
1	Annem duygularıma saygı gösterir	1	2	3	4	5	6	7
2	Annem başka biri olsun isterdim	1	2	3	4	5	6	7
3	Annem beni olduğum gibi kabul eder	1	2	3	4	5	6	7
4	Sorunlarım hakkında annemle konuştuğumda kendimden utanırım ya da kendimi kötü hissederim	1	2	3	4	5	6	7
5	Evde kolayca keyfim kaçır	1	2	3	4	5	6	7
6	Annemin kendi problemleri olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıkırmak istemem	1	2	3	4	5	6	7
7	Kim olduğumu daha iyi anlamamda annem bana yol gösterir	1	2	3	4	5	6	7
8	Bir sorunum olduğunda ya da başım sıkıştığında bunu anneme anlatırım	1	2	3	4	5	6	7
9	Anneme kızgınlık duyuyorum	1	2	3	4	5	6	7
10	Annemden pek ilgi görmüyorum	1	2	3	4	5	6	7
11	Kızgın olduğumda annem anlayışlı olmaya çalışır	1	2	3	4	5	6	7
12	Annem bir şeyin beni rahatsız ettiğini hissederse, bana nedenini sorar	1	2	3	4	5	6	7

Ek 3. Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri-Baba

Aşağıda, bir dizi ifadeler bulacaksınız. Lütfen, her ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve sonra o ifadenin sizin için **ne kadar doğru** olduğuna ilişkin bir puanı işaretleyiniz. Lütfen her soruya yanıt verdiğinizden emin olunuz. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Asla						Daima
1	2	3	4	5	6	7

Baba Formu		Asla						Daima
1	Babam duygularıma saygı gösterir	1	2	3	4	5	6	7
2	Babam başka biri olsun isterdim	1	2	3	4	5	6	7
3	Babam beni olduğum gibi kabul eder	1	2	3	4	5	6	7
4	Sorunlarım hakkında babamla konuştuğumda kendimden utanırım ya da kendimi kötü hissederim	1	2	3	4	5	6	7
5	Evde kolayca keyfim kaçır	1	2	3	4	5	6	7
6	Babamın kendi problemleri olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıkmak istemem	1	2	3	4	5	6	7
7	Kim olduğumu daha iyi anlamamda Babam bana yol gösterir	1	2	3	4	5	6	7
8	Bir sorunum olduğunda ya da başım sıkıştığında bunu Babama anlatırım	1	2	3	4	5	6	7
9	Babama kızgınlık duyuyorum	1	2	3	4	5	6	7
10	Babamdan pek ilgi görmüyorum	1	2	3	4	5	6	7
11	Kızgın olduğumda babam anlayışlı olmaya çalışır	1	2	3	4	5	6	7
12	Babam bir şeyin beni rahatsız ettiğini hissederse, bana nedenini sorar	1	2	3	4	5	6	7

Ek 4. Liderlik Özellikleri Ölçeği

Açıklama: Kendinizle ilgili aşağıda yer alan ifadelere ne derece katıldığınızı. yanındaki seçenekleri kullanarak işaretleyiniz		Asla		Daima
1	Sınıf içinde bir çalışma organize ederken bana ihtiyaç duyarlar.			
2	Bir konu hakkında benim görüşlerime başvururlar			
3	Yapılan çalışmalarda öne çıktığımı görürler.			
4	Yeteneklerimi geliştirdiğimin farkındadırlar			
5	Farklı ortamlarda öne çıktığımı görürler			
6	Kendime güvendiğimi bilirler			
7	Fikirlerimi korkusuzca savunduğumu bilirler.			
8	Beni bir oyunda ve faaliyette kaptan ya da başkan olarak seçerler			
9	Benimle ortak iş yapmaktan zevk alırlar			
10	Birlikte çalışmaktan hoşlandığının farkındadırlar			
11	Onlara destek verdiğim için motive olurlar			
12	Benimle dostluklarının bozulmasını istemezler			
13	Sınıf arkadaşlarımla vakit geçirmek beni mutlu eder			
14	Sınıftakiler kararlarına saygılı davrandığımı bilirler			
15	İhtiyaçlarını rahatlıkla bana söylerler.			
16	Başkaları ile ilişkilerime önem verdiğimin farkındadırlar			
17	Çevremdekilere haksızlık yapmadığımı bilirler			
18	Başkalarına yol gösterdiğimi bilirler			
19	Çevremdeki insanlara her türlü yardımcı olduğumu görürler			
20	Çevremdekilere adaletli davrandığımı düşünürler			
21	Kavga çıktığında barıştırmak için beni çağırırlar.			
22	Kararlarımı çabuk vermediğimi ve kararsız olmadığımı bilirler			
23	Başkalarının fikirlerini değiştirmeye çalıştığımı düşünürler			
24	Meraklı biri olduğum için soru sorduğumu bilirler			

25	Yeteneklerime göre bana farklı görevler verirler			
26	Değişik sorunlara farklı çözüm yolları ürettiğimi görürler			
27	Planlı olduğumu bilirler			
28	Sabırlı davrandığım için değişik sorumlulukları bana verirler			

Ek 5. Anne-Baba Tutum Ölçeği

Lütfen aşağıdaki sorulara kendi anne ve babanızı düşünerek dikkatle okuyunuz. Aşağıdaki durumun anne ve babanızın davranışına ne kadar benzediğini düşünün.

Eğer TAMAMEN BENZİYORSA aşağıdaki cümlelerin başındaki kutunun içine 4; BİR AZ BENZİYORSA 3; BENZEMİYORSA 2; HİÇ BENZEMİYORSA 1 yazınız.

1. Herhangi bir sorunum olduğuunda, eminim annem ve babam bana yardım ederler.
2. Annem ve babam büyüklerle tartışmamam gerektiğini söylerler.
3. Annem ve babam yaptığım her şeyin en iyisini yapmam için beni zorlarlar.
4. Annem ve babam herhangi bir tartışma sırasında başkalarını kızdırmamak için, susmam gerektiğini söylerler.
5. Annem ve babam bazı konularda "sen kendin karar ver" derler.
6. Derslerimden ne zaman düşük not alsam, annem ve babam kızar.
7. Ders çalışırken anlayamadığım bir şey olduğuunda, annem ve babam bana yardım ederler.
8. Annem ve babam kendi görüşlerinin doğru olduğunu bu görüşleri onlarla tartışmamam gerektiğini söylerler.
9. Annem ve babam benden bir şey yapmamı istediklerinde, niçin bunu yapmam gerektiğini de açıklarlar.
10. Annem ve babamla her tartıştığımda bana "büyüdüğün zaman anlarsın" derler.
11. Derslerimden düşük not aldığımda, annem ve babam beni daha çok çalışmam için desteklerler.
12. Annem ve babam yapmak istediklerim konusunda kendi kendime karar vermeme izin verirler.
13. Annem ve babam arkadaşlarımı tanırlar.
14. Annem ve babam istemedikleri bir şey yaptığımda, bana karşı soğuk davranırlar ve küserler.
15. Annem ve babam sadece benimle konuşmak için zaman ayırırlar.
16. Derslerimden düşük notlar aldığımda, annem ve babam öyle davranırlar ki suçluluk duyar ve utanırım.
17. Ailemle birlikte hoşça vakit geçiririz.
18. Annemi ve babamı kızdıracak bir şey yaptığımda, onlarla birlikte yapmak istediğim şeyleri yapmama izin vermezler.

Aşağıdaki her ifadenin yanında bulunan kutulardan sadece size uygun olanın İçine çarpı(X) İşareti koyunuz.

19. Genel olarak annen ve baban okul zamanı hafta içinde gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

Evet

Hayır

Eğer cevabınız Evet ise, aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Hafta içinde en geç saat kaç kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir (Pazartesi-Cuma arası)?

8:00'den önce		10.00-10.59 arası	
8.00-8.59 arası		11.00 ya da daha geç	
9.00-9.59 arası		İstediğim saate kadar	

20. Genel olarak annen ve baban hafta sonları gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

Evet

Hayır

Eğer cevabınız Evet ise, aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Haftanın Cuma ya da Cumartesi akşamları en geç saat kaç kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir

8:00'den önce		10:00 -10:59 arası	
8:00-8:59 arası		11.00 ya da daha geç	
9:00-9:59 arası		İstediğim saate kadar	

Annen ve baban aşağıdakileri öğrenmek için ne kadar çaba gösterirler?

Annen ve babanın aşağıdakiler hakkında ne kadar bilgileri vardır?

21. Eğer gece bir yere gittiysen nereye gittiğini,

22. Boş zamanlarınızda ne yaptığını,

23. Okuldan çıktıktan sonra ne yaptığını,

Çok az çaba gösterir	Çaba gösterir	Çok çaba gösterir

